

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

27 SEPTEMBRIE 2011

NR. 9 (1548),

ANUL XXIII

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

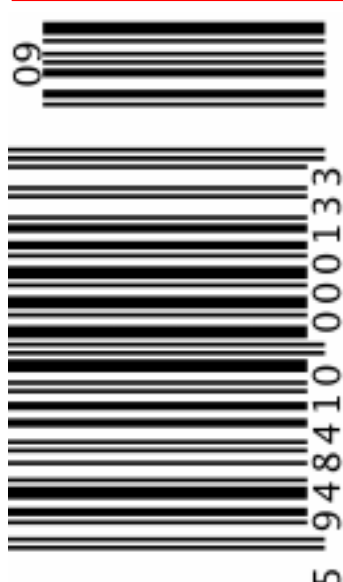
9

www.revistaorizont.ro

NICOLAE MANOLESCU PATOSUL LUCIDITĂȚII

10

DESPRE TRAIAN LALESCU CORNEL UNGUREANU

Tatăl matematicianului Traian Lalescu era un bănățean orgolios, legat de ținutul nașterii sale. Cornea, satul tatălui, al bunicilor și al străbunicilor matematicianului, se afla în apropierea Băilor Herculane, între dealuri care, spun localnicii, ocroteau o enclavă dacică. Antropologic, cei din Cornea ar fi daci: ar fi acolo de demult, cruțați de ofensivele romane care și-au lăsat amprenta la Orșova și la Băile Herculane. Un sentiment al locului a fost transmis și eminentului matematician Traian Lalescu, care, înainte, dar mai ales după Unire, a luptat pentru Banat și pentru cultura bănățeană. A fost între cei care, în țară sau la Paris, au militat pentru Unire. E întemeietorul Politehnicii timișorene, a fost la conferința de pace cu proiecte importante pentru definirea spațiului bănățean. A fost matematician, dar și economist, etnograf, om politic.

2

CEEA CE AFIRMĂM LEON WIESELTIER

A fost un deceniu traumatic. Țara noastră e dezbinată, confuză, inflamată. Greutățile și suferințele abundă. Suntem, din mai multe puncte de vedere, un popor care are nevoie de reînnoire. Ceea ce-l alină pe îndoliat în durerea lui e sentimentul posibilului, credința în spiritul neștirbit, conștiința faptului că sunt multe lucruri de făcut. Lucrurile pe care le-am iubit și prețuit au supraviețuit dezastrului, dar ele trebuie protejate și îmbunătățite, și transmise copiilor noștri, așa protejate și îmbunătățite. Visul grandorii noastre trebuie însoțit de înțelegerea a ceea ce e necesar pentru păstrarea grandorii. Grozăviile zilei de 11 Septembrie 2001 au scos în evidență diferența dintre constructori și demolatori. Suntem constructori. Haideti să cădem de acord, la această aniversare, că e o onoare să fii american și că e o onoare să fii liber.

3

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DESCHIS AL ARTELOR)

DESPRE TRAIAN LALESCU

CORNEL UNGUREANU

1) TRAIAN LALESCU. Tatăl matematicianului Traian Lalescu era un bănațean orgolios, legat de ținutul nașterii sale. Cornea, satul tatălui, al bunicilor și al străbunicilor matematicianului, se afla în apropierea Băilor Herculane, între dealuri care, spun localnicii, ocroteau o enclavă dacică. Antropologic, cei din Cornea ar fi daci: ar fi acolo de demult, cruțați de ofensivele romane care și-au lăsat amprenta la Orșova și la Băile Herculane. Un sentiment al locului a fost transmis și eminentului matematician Traian Lalescu, care, înainte, dar mai ales după Unire, a luptat pentru Banat și pentru cultura bănațeană. A fost între cei care, în țară sau la Paris, au militat pentru Unire. E întemeietorul Politehnicii timișorene, a fost la conferința de pace cu proiecte importante pentru definirea spațiului bănațean. A fost matematician, dar și economist, etnograf, om politic.

Carta lui Vasile Petrica, **Savantul Traian Lalescu (1882 -1929) și cultura Banatului** se ocupă de documentele întemeietorului: de istoria și geografia locurilor, de publicistica sa luptătoare. E prefăcută de academicianul Solomon Marcus, care a însoțit mereu "documentele Lalescu" cu cărți, conferințe, întâlniri memorabile. Solomon Marcus numea matematica știința cea mai înaltă, cea de la care se desprind toate celelalte: Traian Lalescu era un argument important pentru demersurile sale. În anul 2008 Editura Academiei publica volumul de **Opere**, girat de Solomon Marcus. În ediția de **Opere**, spunea academicianul, "accentul cădea pe acele opere prin care Lalescu a fost recunoscut drept unul din deschizătorii de drumuri noi în gândirea matematică din urmă cu o sută de ani. Recunoscut ca atare de marile centre științifice ale aceluși timp, din Franța, Germania și Italia, Lalescu devenea un simbol al acelor cutezători de tipul Spiru Haret, Gheorghe Țițeica și Dimitrie Pompeiu, care au avut forța intelectuală și morală capabilă să le asigure succesul în condițiile celor mai înalte exigențe științifice".

Și: "Desigur, din unele texte, ale lui Lalescu sau ale comentatorilor săi...se putea sesiza faptul că acest savant nu s-a mulțumit să fie un om al cercetării științifice, s-a vrut un om al locului și al timpului său, pe toate planurile. Raportul său la Proiectul de buget pe anul 1925, monografia sa asupra Banatului și modul în care l-a adus în atenție pe Gheorghe Lazăr îl dezvăluia pe Lalescu drept un om al Cetății, care își asuma toate marile probleme ale unei societăți care se afla în dimineața deschiderii ei spre lume". Și, în stilul său generos, academicianul atrage atenția asupra lui Vasile Petrica. Cartea lui "vine în continuarea unei activități culturale exemplare, ca istoric, teolog și scriitor. A fost timp de 32 de ani protopop al Reșiței, a adus în atenție, prin scrierile sale, câteva mari figuri ale Banatului, ca Corneliu Diaconovici, Ion Sârbu și Moise Ienciu...".

Academicianul Solomon Marcus ne vorbește, și de data aceasta, despre necesitatea unității lumii și cunoașterii. A scrie din nou și din nou despre Traian Lalescu, extraordinarul matematician

care și-a încheiat viața la 47 de ani, înseamnă a scrie din nou despre șirul de matematicieni care, de la Gheorghe Lazăr la Spiru Haret și de la Haret la Traian Lalescu au fost matematicieni, istorici, geopoliticieni, dar mai ales întemeietori de instituții fundamentale pentru devenirea națiunii. Ar mai fi de citat și din postfața Smarandei Ecaterina Lalescu, nepoata savantului: "Nu ne întâlnim aici (în cartea lui Vasile Petrica, n.n.) cu înșiruirea seci de fapte sau cu dorința de a impresiona prin erudiție, ci cu portretul unei epoci din istoria Banatului și a țării, populată cu oameni devotați și iubitori de patrie".

Cu oameni ai datoriei, am adăuga.

2) Matematicianul a murit la 47 de ani, Traian Lalescu jr. s-a născut la 1920 și a devenit unul dintre animatorii "generației de aur" din anii 40. Ar fi trebuit să fie "generație de aur" dacă nu ar fi fost fracturată de război. De exil, pentru unii, de închisoare și de interdicții pentru alții. În admirabilul său volum de memorialistică, **Praf de petă** (ed. Eminescu, 1995, cap. "Universul literar" și "generația de aur", pp. 128-163), Ștefan Baciu scrie despre revistele, prietenii, alianțele literare din anii aceia de agitație intelectuală: "În anul următor (în 1939, n.n.) au apărut Alexandru M. Paleologu și Traian Lalescu, nume care până atunci nu pătrunseseră dincolo de paginile revistei liceului..../Între mine, Alexandru Paleologu și Traian Lalescu s-a legat, din ziua în care ne-am cunoscut, o prietenie care se definește prin expresia "la toartă", nu numai pe plan intelectual și poetic, ci și datorită faptului că făceam parte dintr-un grup în care circulau câteva simpatice studențe....". Traian Lalescu a fost cel care îl poartă în redacția unor reviste, negociază cu Arghezi obținerea unor colaborări, dar participarea lui Arghezi nu salvează de la faliment revista "Dumineca". Umblă legenda că "Lalescu dădea bani cu zvârlita", că își cheltuiește moștenirea cu prietenii. Adevărul e că "Lumină tristă", 1939 și "Lanterna magică", 1941, scrisă împreună cu Ștefan Baciu nu sunt cărți rele: prima, e a unui tânăr îndoliat de moartea părinților, al doilea, o încercare de asalt avangardist. Saltul până la "Sărbătoarea recoltei" (1960) evocă, mai degrabă un abandon. "Dantelă veche" (1972) adaugă poemelor de odinioară poezii noi. "Mă mândresc la tata" (1978), apare postum. Scriitorul își încetase socotelile cu lumea în 1976.

3) Cartea lui Vasile Petrica a apărut cam în același timp cu monumentală **Paradigme universale** de Solomon Marcus. În prima academicianul recapitulează și omagiază, într-a doua – opus magnum – atrage atenția asupra unei creativități neobișnuite chiar pentru acest timp al culturii. "Lumea este complicată la prima vedere, dar ea are ordinea ei ascunsă, care ne provoacă să o descoperim: acesta este jocul cel mare, căreia îi sunt dedicată deopotrivă arta și știința. Ne aflăm în fața unui spectacol de idei, pe care cunoașterea disciplinară le ascunde". Va fi necesar un efort, dar va urma și recompensa.

E uluitor cât citește academicianul; nu abandonează nici o publicație, nici o revistă. Poate intra într-un dialog la fel de cordial

Reneé Renard

și cu un tânăr, autorul unui articol care îi trezește interesul și cu cutare academician, savant, erou al performanței intelectuale. "Jocul cel mare" al lui Solomon Marcus poate fi jucat și cu Noica sau cu Ion Barbu (în cărțile sale descoperim pagini extraordinare despre ei) și cu Traian Lalescu, cu Al. Paleologu, Gabriel Liiceanu sau cu Sorin Alexandrescu. Cu magnificii lumii literare și cu autorii din preajmă. Poate să propună căi noi de abordare a unei cărți de poezie, de proză sau de filosofie. Pagini excepționale despre George Steiner sau despre Marin Sorescu stau la dispoziția cititorului în ultimele sale volume. De aceea regret că într-unul dintre numele trecute ale revistei, într-un articol despre Ion Barbu, nu m-am folosit de paginile domniei sale despre marele

scriitor și profesor. Trimit, cu întârziere, cititorul la ele. Se află în volumul de "Paradigme universale", ediție integrală, Ed. Paralela 45, pp.860 – 879.

Post scriptum. Solomon Marcus citează, entuziasmat, titlurile cărților scrise de Vasile Petrica. Am vrea să amintim că dl. Petrica lucrează, în momentul de față, la monografia lui Damaschin Bojincă, încă prea puțin cunoscut fie pentru cei bine așezați, fie în trecere, prin secolul XIX al întemeierilor. Vrem să amintim – căci acesta ar fi rostul prelungirilor documentarului, că din același sat cu Damaschin Bojincă este istoricul Valeriu Leu. Un important istoric al Banatului, despre care n-am oferit încă un documentar cuprinzător.

CĂRȚILE LUNII SEPTEMBRIE

DESCHIDEREA ANULUI LITERAR 2011-2012

Vineri, 30.09.2011, în sala de cenaclu a Filialei USR din Timișoara va avea loc deschiderea anului literar 2011-2012, cu:

- înmânarea carnetelor noilor membri ai Uniunii Scriitorilor din România
- aniversarea scriitorului Cristea Sandu Timoc (95 ani)
- lansarea volumului de interviuri *Candelă împotriva timpului* de Titus Suciu și Vasile Bogdan.

SCRIITORI TIMIȘORENI ÎN SEPTEMBRIE

■ Poetul Robert Șerban a participat, din partea României, la a doua ediție a Festivalului Internațional de Poezie "Meridian Czernowitz", care a avut loc la Cernăuți, în Ucraina, în perioada 2-4 septembrie 2011. La eveniment au luat parte poeți din Germania, Austria, Elveția, Moldova, Ucraina, Rusia, Polonia, Israel, Franța, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii.

■ Lucian Alexiu, Slavomir Gvozdenovici și Robert Șerban au participat, între 9 și 12 septembrie, la a 48-a ediție a Convenției Internaționale a Scriitorilor, ce a avut loc la Belgrad. Evenimentul, la care au participat scriitori din peste 20 de țări, a fost organizat de Asociația Scriitorilor din Serbia.

■ Adriana Babeți și Cornel Ungureanu au organizat (alături de Adrian Lăcătuș)

simpozionul *Europa Centrală în 3 D* în cadrul Festivalului internațional al filmului central-european de la Mediaș (5-11 septembrie). Au participat istorici, scriitori, cadre universitare, critici de film, actori din România, Germania, Austria, Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Israel, SUA.

■ Editura "Calypso" din New York a publicat antologia de poezie românească "Of Gentle Wolves: An Anthology of Romanian Poetry". Volumul, în selecția și traducerea lui Martin Woodside, cuprinde poeme scrise de 14 autori români: Marin Sorescu, Gellu Naum, Constantin Acosmei, Radu Vancu, Angela Marinescu, Dan Coman, Ioan Moldovan, O. Nimigean, Robert Șerban, Leonid Dimov, Gabriel Decuble, Ana Blandiana, Chris Tănăsescu, Nicolae Coande.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2011 SEPTEMBRIE

- 2 septembrie 1944 s-a născut **Viorel Marineasa**
- 4 septembrie 1946 s-a născut **Gheorghe Zinescu**
- 7 septembrie 1930 s-a născut **Ion Arieșanu**
- 7 septembrie 1946 s-a născut **Petru Livius Bercea**
- 8 septembrie 1916 s-a născut **Cristea Sandu Timoc**
- 10 septembrie 1944 s-a născut **Eugen Evu**
- 12 septembrie 1952 s-a născut **Manolita Filimonescu**
- 12 septembrie 1951 s-a născut **Petru Ilieșu**
- 14 septembrie 1949 s-a născut **Elisabeta Bogățan**
- 14 septembrie 1948 s-a născut **Roman Iacob**
- 17 septembrie 1953 s-a născut **Herta Müller**
- 18 septembrie 1942 s-a născut **Nicolae Dolângă**
- 19 septembrie 1961 s-a născut **Ioșef Erwin Țigla**
- 21 septembrie 1957 s-a născut **Octavia Nedelcu**
- 21 septembrie 1945 s-a născut **Nicolae Sârbu**
- 25 septembrie 1939 s-a născut **Stevan Bugarschi**

CEEAA CE AFIRMĂM LEON WIESELTIER

Deși o întâlnim ca suferință, durerea e, de fapt, o afirmație. Cei indiferenți nu suferă, cei neimplicați nu suferă, cei lipsiți de iubire nu suferă. Jelim doar pierderea a ceea ce am iubit și prețuit, și, în felul acesta doliul ne reamintește cu amărăciune faptul că știm care sunt cauzele iubirilor noastre și motivația valorilor noastre. Suferința ne readuce splendoarea faptului de a fi legați de oameni și principii. Ea reprezintă afirmația inimii frânte. Descoperim în doliu tot ce-a frânt moartea și descoperim de asemenea și ce n-a frânt. Aceste lacrimi trimit direct către introspecție.

Iată ce-am afirmat prin doliul nostru până în dimineața zilei de 11 Septembrie 2001 și prin introspecția timpului ce i-a urmat:

- că vrem să ne cunoaștem și să fim cunoscuți lumii pentru libertatea pe care o oferim, axiomatic, ca pe un fapt de drept, indivizilor și grupurilor împreună cu care trăim;
- că viețile obișnuite ale oamenilor obișnuți, într-o zi obișnuită de muncă și joacă, sunt imaginea profundă a acelei libertăți, și că ea reprezintă în integralitate valorile în care credem;
- că ne vom apăra hotărâți și chiar cu ferocitate, pentru că autoapărarea este și o responsabilitate morală, iar dezbaterile noastre privind întrebuințarea judicioasă a puterii, spre propria apărare, nu trebuie înțelese drept o infirmitate a voinței noastre;
- că multitudinea culturilor și tradițiilor adăpostite pașnic în societatea noastră e una din cele mai de seamă realizări, pentru că nu ne temem de deosebiri și pentru că nu confundăm deschiderea cu goliciunea sau unitatea cu conformitatea;
- că o țară atât de mare și diversă precum a noastră poate fi, totuși, percepută drept o comunitate;
- că niciuna din viziunile noastre despre lume, cu sau fără Dumnezeu, nu va deveni vreodată viziunea statului, și că sfințenia nu are vreodată legătură cu violența;
- că materialismul și anularea de sine în care trăim nu ne-au distrus convingerea că există un scop mai nobil, chiar dacă acestea l-au ascuns uneori;
- că noi credem în progres, acasă și peste hotare, în progres social și în progres moral, chiar și când acesta e inegal, contestat și dificil;
- că așa cum avem dușmani în lume, avem și prieteni, și că prietenii noștri sunt indivizii, mișcările și societățile care aspiră, adeseori în împrejurări dintre cele mai potrivnice, la democrație și decență.

A fost un deceniu traumatic. Țara noastră e dezbinată, confuză, inflamată. Greutățile și suferințele abundă. Suntem, din mai multe puncte de vedere, un popor care are nevoie de reînnoire. Ceea ce-l alină pe îndoliat în durerea lui e sentimentul posibilului, credința în spiritul neștirbit, conștiința faptului că sunt multe lucruri de făcut. Lucrurile pe care le-am iubit și prețuit au supraviețuit dezastrului, dar ele trebuie protejate și îmbunătățite, și transmise copiilor noștri, așa protejate și îmbunătățite. Visul grandorii noastre trebuie însoțit de înțelegerea a ceea ce e necesar pentru păstrarea grandorii. Grozăviile zilei de 11 Septembrie 2001 au scos în evidență diferența dintre constructori și demolatori. Suntem constructori. Haideti să cădem de acord, la această aniversare, că e o onoare să fii american și că e o onoare să fii liber.

În românește de
LAURA ANDEA

SEPTEMBRIE, NEGRU BRE, UȘOR CU PLANUL LUI JOHNNY PE SCART! MARCEL TOLCEA

Există oameni care, la bătrânețe, devin cristalini. Așa a fost Petre Stoica, de pildă, care, cu anii, se făcea tot mai frumos. Mă gândeam adesea că Pedro se pregătește de întâlnirea cu Ea, Doamna Orientului Veșnic, ca și cu femeia primei iubiri. Poate că mi se pare mie, dar Johnny Răducanu avea aceeași antigravitație a făpturii, astfel că, pe măsură ce se așterneau partiturile cronologice, el se vedea tot mai limpede și mai clar. Asta cred că îmi plăcea la el cel mai mult. Că știa CLAR în ce să creadă, fără urmă de ezitare. Că era mândru de etnia lui, de prietenii lui și de tot ceea ce iubea. În 1991, când l-am întâlnit prima oară, deja era monarhist pur sânge. De fapt, îi plăcea Regele fiindcă el — primul Țigan din Brăila care a avut bicicletă — respira, odată cu geniul muzicii, Eleganța. Era anticomunist probabil fiindcă avea nativ aristocrația ființei chemate să spună ceva Lumii. Era un boier autentic fiindcă totul din el respira politețe și măsură. Nu spunea "tu", ci "mata" sau "matală" și suprema afecțiune se ițea dintr-un "bre" mai nobil decât orice artificiu retoric. Am băut, în noaptea aia, cu Liviu Butoi și cu Diogene Bihoi câte o sticlă de vodcă pentru fiecare deceniu evocat de el. Am călătorit prin America împreună cu Maria Tănase și Fărîmiță Lambru, am fost la cântările cu Maria Lătărețu la Dej, l-am văzut pe Andrei Pleșu în debaraua de la Tescani, l-am simțit pe Nichita. Venise atunci la Clubul de Jazz pentru a vedea Clubul lui Puba dirijat de Liviu Butoi și pentru a o asculta pe Teodora Enache, proaspăt ajunsă în Timișoara. L-am mai întâlnit de câteva ori de atunci, dar în noaptea aceea, aproape că nu era el, Johnny R., ci un vitraliu din sticla vie a celor pe care îi admira.

SUBTIEREA STRATULUI DE GAZON DEDESUBTUL ROMÂNIEI

Halul în care s-a comportat gazonul de pe Arena Națională la meciul cu Franța arată clar că toată România are probleme cu iarba și nu doar Mutu, așa cum credeam. Dar mai arată și un fenomen straniu de imitație: gazonul s-a comportat exact după felul în care se armonizează dantura primarului Oprescu. Independent de partid și partidă. În rest, un rezultat excepțional într-o arenă capabilă să adăpostească 55 000 de sportleși. Un sportless e un fel de homeless, cu diferența că are o Casă a Fotbalului, dar nu are Fotbal.

DESPRE ÎNCEPUTURI (I)

55 DE ANI DE ÎNVĂȚĂMÂNT FILOLOGIC LA TIMIȘOARA

A fost ideea Otiliei Hedeșan, decană a Facultății de Litere, Istorie și Teologie, ea însăși absolventă a acestei facultăți, de a aniversa 55 de ani de învățământ filologic la Timișoara, într-un mod mai puțin formal și convențional decât se face acest lucru de obicei: punând adică la cale un proiect de cercetare asupra carierelor profesionale ale celor care au fondat și slujit instituția universitară timișoreană. Mi-a revenit atribuția de a mobiliza și de a mă alătura unui grup de cercetători care au deja, majoritatea dintre ei, o experiență de lucru în domeniul istoriilor de viață orale, pentru a intervieva în cursul anului 2011 pe aceia care încă mai pot depune mărturie despre începuturile Facultății de Filologie, în forma în care ea s-a constituit în 1956.

Istoria unei instituții nu depinde doar de formele ei de organizare și administrare, impuse de normele sociale și culturale ale sistemelor politice care o generează, ci este și produsul unei investiții umane. Cei care lucrează pentru ea, își leagă inevitabil devenirea de ceea ce ea creează prin ei, sunt în egală măsură producătorii unui cadru social și uman, de care se lasă modelați și pe care la rândul lor îl modelează. Aceasta cu atât mai mult într-o instituție de învățământ. În laboratorul conlucrării dintre profesori și studenții lor se împărtășesc nu doar cunoștințe, ci și valori, se elaborează modele de bune și rele practici, norme sociale, de reușită, de conduită și conviețuire, de dialog social și uman.

De aici a apărut ideea că astfel de interviuri sunt utile nu doar pentru o arhivă a memoriei instituției, în care ele sunt completate cu alte tipuri de documente scrise sau imagini, ci și pentru a explora o istorie a vieții instituționale și a societății care îi slujește de fundal și din care e în același timp parte. Aici intervin diferențele, care privesc felul în care viața sau cariera e gândită în raport cu istoria, ideologiile, politicul, dar și cu așteptările fiecăruia, cu orizontul lui de aspirații și valori, cu atitudinile și sentimentele lui specifice. Iată terenul pe care sperăm ca grupul de cercetare deja reunit în jurul acestui proiect, la care participă și colegi din Republica Moldova și Ungaria, dar și din Iași și București să îl exploreze și să îl transforme în obiect de reflecție comună și analiză. Cu ajutorul Danei Chetrinescu Percec am dat formă acestui proiect sub numele: "**Învățarea valorilor prin puterea exemplului**", pentru a primi, așa cum s-a și întâmplat, sprijinul programului East-East al Fundației Soros. Cu alte cuvinte, în prelungirea cercetării noastre asupra carierelor universitare, vom reflecta asupra rolului instituției universitare ca actor în spațiul public, ca liant al comunității locale, ca transmitător de modele, ca dinamizator al relațiilor societale.

Pentru prilejul aniversar invocat, ne-am gândit însă la câteva incursiuni sub formă de secvențe, de *flash back*-uri în istoria și atmosfera începuturilor insitucionalizării învățământului filologic universitar timișorean. Cum e vorba de foști profesori foarte cunoscuți și de foști studenți ai acestora, de la Facultatea, azi numită de Litere, fragmentele decupate din biografia lor profesională, sunt schițe incomplete de portrete, așa cum ei înșiși și le creionează cu sprijinul celor care au luat interviurile. Vorbesc despre începuturi ale formării, ale recrutării în instituție, ca loc al iluziilor, idealurilor, proiectelor, dar și al greutăților, obstacolelor, renunțărilor. Le dau contur și consistență cu nostalgie, cu umor, cu ironie, fiecare în stilul lui, privind lucrurile de sus, de la distanță sau aducând o pată de culoare, un detaliu hazliu. Adesea surprindem și imagini memorabile ale celor care nu mai sunt pentru a vorbi despre ei înșiși.

Dincolo de toate, alegerea noastră pentru spațiul generos oferit de redacția revistei "Orizont" s-a oprit la acele momente, comentarii sau relatări care surprind ceea ce se numește: "atmosfera unui timp și loc", așa cum am evocat-o mai sus. Sper ca ele să stârneasce întrebări, curiozități, dorința de a completa tabloul, construit aici nu ca un monument, ci ca un *memento*. Vom continua în următorul număr ale revistei cu alte voci și alte perspective pe care arhiva carierelor le reține și le face accesibile.

SMARANDA VULTUR

ȘTEFAN MUNTEANU

— Am terminat facultatea la Iași și am fost numit profesor la Rădăuți. Atunci am aflat de la fratele meu că tata, refugiat cu familia din Bucovina, la Alba Iulia, e bolnav. Am stat un an la Rădăuți și apoi am venit la Alba Iulia ca profesor. [...] La Alba Iulia m-am simțit foarte bine. Îi sunt recunoscător acestui oraș, care m-a primit cu brațele deschise. Probabil era și firea mea așa. Dar în cancelarie era o atmosferă atât de plăcută! Am fost profesor la Liceul "Mihai Viteazu" din Alba Iulia și vreo doi ani de zile și la Liceul de Fete. Mi-am făcut datoria. Cum să spun, mie mi-a plăcut cartea, am trăit într-un univers al cărții. Mi-a plăcut și să predau. La liceu am predat literatură română. (...) Nu aș spune că am fost un profesor iubit, dar am fost un profesor respectat. N-am făcut concesii niciodată. (...) Nu mă laud, dar eram un profesor citit. Cunoșteam trei limbi, cunoșteam germana, latina, greaca. I-am citit pe clasici, literatura franceză. Am predat un an greacă,

aici la Universitate. Era secția *Clasică*: română-latină și pe lângă latină se făcea și greacă. Mi-a plăcut filozofia foarte mult. Și poate, tot ce-am scris eu se leagă de ea. Sunt 14 cărți pe care le-am publicat. Viața mea sunt cărțile mele. [...]

În '58 am venit la Timișoara la niște cursuri de la IPCD și acolo l-am întâlnit pe profesorul Apostolescu. Era la Institutul Pedagogic. Peste un an de zile - trec peste amănunte - el m-a invitat să vin la Timișoara. Am venit, am stat trei luni de zile. Am stat fără nimica. Venea domnul Victor Iancu să împrumute bani de la mine. El! N-aveam niciun leu. Abia în 15 decembrie ni s-a dat salariu, dar locuință nici vorbă! Am zis: dacă nu-mi dați să locuiesc la cămin - eram cu Bociort - eu mă duc, că n-am ce face. Și-am plecat la Alba Iulia, unde eram director. După aceea, după '60, n-aveau pe cine pune, altminteri nu m-ar fi chemat. Pentru că eu eram un cal bun de tras. Toți s-au debarasat de toate cursurile: trebuia *Filologie*, cine să facă? Eu să fac! Trebuia *Istoria limbii literare*, cine să facă? Eu! *Lingvistică generală*, cine să facă? Tot eu!

De la stânga la dreapta: Vasile Frățilă, Ștefan Munteanu, Aurel Scorobete, Iosif Cheie Pantea

Așa că, am făcut și o numărătoare: șase sau șapte cursuri.

Erau atunci Apostolescu, apoi a fost T.H. Gheorghiu, apoi a venit Ioan Curea ca rector. Ei, cu el am avut noroc! M-a protejat, am simțit că mă protejează. El era Rectorul Universității în '63. Eu am venit în '60. În '68 mi-am dat doctoratul. A fost primul doctorat care s-a dat în Timișoara, la Filologie. Ivănescu încă era aici. În '69 sau '70 a plecat la Craiova. A plecat...de nevoie, nu de voie! A plecat din cauza oamenilor. El era o fire mai dificilă, dar îi iertai totul pentru cât știa și cât de generos era. Ca să vă dau un exemplu paralel. A venit într-o vreme și-a ținut cursuri Ovidiu Bârlea. Un mare folclorist. Și a fost conferențiar, sub-rector pe timp de un an de zile. Și pe urmă s-a supus la vot, dacă să rămână sau dacă nu. Și cei care l-au adus, au votat acum împotriva. Era prin '69. Universitatea era deja consolidată. Și au votat împotriva. O să mă întrebați de ce. Îi umbrea! La fel s-a întâmplat și cu Ivănescu. Îl umbrea pe nu-știu-cine! Și asta ei nu admiteau. Deși toți erau veniți de undeva.

— Dar pe dv. cum v-au primit când ați venit aici?

— Să vă dau un exemplu. M-am dus la un coleg care era venit mai de dinainte aici, era venit împreună cu Bociort și cu alții. Eu am venit cam în al treilea an. Facultatea s-a înființat în '56, eu am venit în '58. Primii au fost Todoran, Tohăneanu, Bociort și Victor Iancu. Iancu a venit de la Sibiu, unde era muzeograf. A fost întâi la Iași conferențiar și a fost dat afară. A rămas acolo numai Dima. Și trebuia să predau *Istoria Limbii Literare* și *Limba Română Contemporană*, iar eu nu prea aveam cărți, cărțile mele erau la Alba Iulia, și mi se părea atât de firesc să cer: nu poți să-mi împrumuți cartea lui Iordan? Du-te la bibliotecă și ia-o! Du-te la bibliotecă, asta a fost răspunsul. Asta spune tot.(...)

— Când ați simțit că ați fost acceptat?

— Nu, nu am simțit decât indiferență.

O totală ignorare. Eu m-am simțit bine numai cu generația următoare de studenți, cu Vasile Frățilă, cu Vasile Țăra, cu Ileana Oancea. Și cu doctoranzii pe care din toată țara i-am avut. Și din Iugoslavia. Cu ei mai păstrez și acum relații frecvente. Cel mai bun student al meu a fost Constantin Negreanu, de la Severin. A făcut după aceea o teză depre stilistica folclorului. A murit, săracul. Vasile Frățilă și Sergiu Drincu vin frecvent la mine. Ileana Oancea, la fel. Mă simt bine printre ei. Cu ei nu mă simt bătrân. Nici acum, o să râdeți,

eu nu mă simt bătrân. E o compensație. (...)

— Ce însemna pentru dv. să fii profesor într-o universitate? V-ați identificat cu statutul profesional?

— Știți, am să fiu foarte prozaic. Ce m-a tentat pe mine a fost că un profesor avea două luni de zile vara concediu. Aveam un unchi profesor și cunoșteam asta. Mă gândeam: două luni de zile, să faci ce vrei tu! Comparam cu funcționarii. Apoi, eu, cum am spus, am citit foarte mult, am mâncat cartea. Și aveam impresia că din literatura română eu nu mai am ce să citesc. Poate din Sadoveanu, vreo câteva cărți. Stăteam la internat și citeam tot ce apărea. De aceea nu mă gândeam să mă înscriu la limba română pentru că, mă gândeam, ce să mai învăț? Știam toate poeziile pe de rost. Aveam însă un profesor de latină, Tugan, un om foarte sever, dar foarte drept. Învățam limbă, dar nu interpretam. Am ajuns la facultate și am dat peste Theofil Simenschy. Nu numai citea, ci și interpreta. Ne-a făcut și un curs de sanscrită. Avea o distincție rară. Mi-a dat foarte bine la licență. M-a chemat la el acasă, ceea ce era foarte rar, mi-a propus să mă înscriu la doctorat. Mi-a rămas ca un model în subconștient.

(Fragmente din interviul realizat de **Smaranda Vultur** și publicat în volumul *Basarabeni și bucovineni în Banat*, de Smaranda Vultur și Adrian Onica, ed. a II-a, Ed. Brumar, Timișoara, 2011).

LUCIA JUCU-ATANASIU

— Eu am terminat studiile la Cluj și am venit în Timișoara, la proaspăt înființata Facultate de Filologie unde, în 1956, se căutau cadre didactice. Mi-am depus dosarul... Rector - se numea atunci director - era Gh.-Th. Gheorghiu, un matematician foarte bun, dar ca director era foarte auster și mână fermă în conducerea instituției. Pe atunci era Institutul Pedagogic de 3 ani, pe urmă s-a transformat în 5 ani și după aceea în universitate. Acestea au fost etapele. De fapt începuse ca un Institut Pedagogic prin '48, dar despre această perioadă a directoratului Gh.-Th. Gheorghiu au scris Minerva Bocșa și profesorul Popescu. Dar eu rețin de atunci câteva momente legate de venirea colegilor.

Am venit de la Cluj, am terminat facultatea cu diplomă de merit și atunci am avut posibilitatea - tot cu repartitie era, eu am recuzat repartitia pentru că auzisem că se înființează aici Filologie - și mi-am depus

aici dosarul. Dosarul a fost aprobat pentru post de preparatoare. Așa era atunci, începeai ca preparator, în anul următor, preparator principal, pe urmă șef de cabinet, pe urmă asistent și pe urmă lector. Acestea au fost etapele. Perioada de lectorat a fost mai lungă, până am devenit conferențiar, pentru că a trebuit să am doctoratul; și doctoratul, eu fiind o fire foarte meticuloasă, l-am tot amânat, eram tot timpul nemulțumită, „vai nu am citit și asta, trebuie să procur și asta”. Îmi lipsea și chiar și astăzi simt acest lucru după atâția ani de activitate, capacitatea de a renunța la unele date pe care trebuie să le consideri în ansamblu, fenomenul respectiv. (...)

Clădirea facultății nu exista încă, nici vorbă, era numai partea care e acum Fizica. Deci legat de această parte, era coridorul unde intrai, în dreapta, la prima ușă, era chiar cabinetul directorului și acolo în cabinet era doamna Belizare, era șefa de cabinet a directorului, iar pe urmă se intra în cabinetul de Litere. Îmi amintesc că în prima zi când am mers acolo, am văzut un domn care părea așa, între două vârste, care era foarte agitat, plimbându-se pe coridor și privea din când în când ușa. Mi s-a părut un om foarte frământat, o idee parcă îl urmărea și nu-i dădea răgaz să aibă o clipă de liniște. Era viitorul profesor Tohăneanu. El aștepta să intre să vadă dacă reușește să intre sau nu. Evident că dosarul a fost primit și a rămas. Problema se pune și pentru el și pentru domnul profesor Todoran, care a venit din altă parte, unde să locuiască. La început au locuit chiar la institut, jos, și după aceea abia li s-au dat locuințe, dar foarte, foarte greu. [...]

De fapt, pot să spun, cariera mea didactică s-a desfășurat între două revoluții, între cea din '56 toamna și '89, după care m-am pensionat. În '56, toamna, eram cu încă un cadru didactic de la Facultatea de Filologie pe care am uitat să ți-l spun, cu Liviu Onu. El a venit în toamnă, în primul an, mi-am amintit acum, în acest context, pentru că noi eram într-o ședință de învățământ politic, condusă de Sergiu Levin. Deci el conducea învățământul politic, era angajat la Institutul de Igienă, nu era din Universitate și unul din cursanți, care a fost Mircea Reghiș - profesorul de matematică, care a decedat între timp - a întrebat ce caută tancurile sovietice pe străzile din Timișoara. Întrebări asemănătoare i-au pus și Ioanovici și Peterfi.

Urmarea a fost că toți trei au fost îndepărtați din învățământul superior. Mircea Reghiș a ajuns profesor la Timișoara, mi se pare că la liceul "Loga" și de acolo a reușit pe urmă să vină la facultate. A fost căsătorit cu Monica Reghiș, colegă de la matematică și pe urmă cu o colegă de la franceză.

După ce s-a terminat ședința, Liviu Onu era extrem de speriat, pentru că noi știam deja că s-au adunat studenții la fosta cantină a Politehnicii și că acolo, de fapt, se petrece ceea ce a avut loc, o manifestare a nemulțumirii studenților și a unor dascăli, că deja se fac arestări. Cei arestați au fost duși în afara Timișoarei... Consecința a fost că s-a schimbat ministrul învățământului și rectorul de la Medicină și cred că și de la Politehnică, nu îmi amintesc exact... Și Liviu Onu era foarte speriat și îmi amintesc că l-am chemat aici ca să se liniștească, fiindcă ei erau veniți din altă parte... Și a stat mult cu tata de vorbă despre situația lingvisticii românești. Tatăl meu a fost mai mult lingvist și, pe vremea lui, în tinerețe, ca tot românul, a scris poezii. Dar îi plăcea lingvistica și fusese format în direcția asta... Și a vorbit mult cu Liviu Onu, până s-a mai liniștit.

(Fragment din interviul realizat de **Otilia Hedeșan**; transcriere Andreea Lișiță)

IOSIF CHEIE PANTEA

— *Unde ați stat în perioada facultății?*
— La cămine, în diferite cămine studențești, lângă Medicină, pe Paciurea și în Complexul actual, care era doar la început,

aveau numai 5 clădiri și am fost și cum se spunea, la *Antenă*, unde eram vreo șazeci și ceva într-o cameră, pentru că era o cazarmă militară.

— *Și cu masa cum vă descurcați? Erau cantine sau...*

— La cantine, da. Dar ne mai vindeam cartelele, ca să putem să ne cumpărăm câte o carte. Și făceam "supeu". Supiștii eram cei care mergeam la felul întâi – nu ți se cerea bonul – și mâncam zdravăn ciorbele alea cu pâine și o-ntindeam, deoarece pentru felul doi trebuia să dai bon și noi nu aveam. Deci era sărăcie (...) Iar aici, unde e acum Universitatea, era lan de porumb. Din Mihai Viteazu și până la vechea clădire – îi ziceau *Sorbonica* – mergeam prin porumb și-n complex era bulevardul de acum.

— *Unde învățați pentru examene?*

— Învățam, de exemplu vara, cu regretatul domn Crașoveanu și cu domnul Frățilă – de obicei eram noi trei – și mergeam și-n cimitir, știi? Unul citea cursul și ceilalți îl ascultau. Bineînțeles și la bibliotecă, aveam și o sală de lectură la cămin. Biblioteca era lănceputurile ei, avea vreo 3000 de titluri din care cel puțin jumătate erau la "Secret", nu puteai să le iei. De exemplu nu puteai să-l citești pe Blaga, pe Barbu ș. a. m. d. Erau scriitori de care am auzit după ce am terminat facultatea fiind considerați exponenți ai ideologiei burgheze, ceea ce, bineînțeles că ne-a privat de posibilitatea de a-i citi.(...)

— *Un curs care vă plăcea în mod deosebit?*

— Ei bine, ne plăcea în mod deosebit, la limbă, cursul profesorului Tohăneanu, care ținea așa niște cursuri de îl aplaudam la sfârșit. Avea un har oratoric deosebit. După aceea era cursul de literatură al profesorului Todoran, care era greu, pentru că Todoran ne ținea atunci un curs de literatură unic în țară. Un curs cu multă filozofie, mai ales cursul despre Eminescu, care îți deschidea niște perspective pentru care era necesar să citești, să te instruiști ca să-l pricepi așa cum trebuia. Profesorul era suspectat de idealism, a avut și probleme, pentru că i-au trimis cursurile la analiză de partid la București, unii de aici mizând că îl vor da afară până la urmă. Erau tot soiul de minți obtuze și mai mult de politrucii din aceștia, decât învățați autentici. Și comisia respectivă - a avut noroc domnul Todoran - era prezidată de Tudor Vianu și-atunci când a citit acesta câteva lecții din cursul respectiv, a spus: "Bine ar fi dacă la universitățile noastre s-ar preda astfel de cursuri". Și-n felul acesta le-a închis gura celor care mizau poate chiar pe darea afară din învățământ a profesorului.(...) El ne ținea un curs de folclor, pe lângă cursul de literatură și abia după aceea mi-am dat seama că acel curs era construit masiv după Mircea Eliade. Dar el nu ne-a spus, pentru că nu putea, n-avea voie. După aceea, când am ajuns să-l citim pe Mircea Eliade, după terminarea facultății, atunci ne-am dat seama de unde se inspira, dar nu putea să divulge sursele, nu pentru că era un plagiator, cum sunt astăzi destui, ci pentru că nu se putea. Dacă l-ar fi citat pe Mircea Eliade, risca într-adevăr să fie dat afară, pentru că așa erau vremurile.

...Făceam și cursuri de economie politică, cursuri de literatură rusă și sovietică unde... n-aveam profesori deosebiți. Literatura rusă este uriașă, dar, cel care o preda... nu era... cel mai indicat pentru treburile astea. Însă, altfel, aveam profesori cu care ne înțelegeam foarte bine. Și cu profesorul Tohăneanu și cu profesorul Deliu Petroiu, cu care făceam un curs de istoria artelor. Profesorul Todoran, era mai sobru, dar altminteri, în afara cursurilor... eram foarte apropiați.

— *Cum de ați obținut o bursă, cum de ați reușit, de v-au lăsat să plecați?*

— Bine, eu atunci aveam o poziție, un dosar foarte bun, pentru că abia după aceea mi-au fugit frații. (...)Acolo a fost și ajutorul profesorului italian Silvio Guarnieri. El a fost vreo 10 ani în Timișoara, până la Războiul Mondial și Guarnieri era mare comunist în

De la stânga la dreapta: Vasile Țâra, Lucia Jucu-Atanasu, Mihai Pop

Italia, cum ar fi la noi organizația de județ, deci era un om de stânga. În timpul războiului i-a aprovizionat pe partizani pe front, nu el personal, ci organizația lui. Un om cunoscut aici și prieten cu foarte mulți artiști și scriitori români. Era profesor la Universitatea din Pisa și profesorul Todoran l-a anunțat și el mi-a pus acolo *pile*, cum spunem noi și așa am ajuns.

— *Dvs. ați spus că ați făcut doctoratul acolo. Vi l-au recunoscut în țară?*

— Nu, nu. L-am refăcut. Acolo era *Leopardi și Eminescu* și aici *Eminescu și Leopardi*. Dar acolo, cum să spun, era o teză care se adresa unor cititori care știau puțin sau aproape deloc. Conducătorul meu era o celebritate europeană, Mario Fubini care a scris o bibliotecă, dar despre Eminescu nu știa, ba chiar s-a cam uitat așa, cumva îndoielnic, cum îndrăznesc eu să-l pun pe Eminescu lângă Leopardi. De Leopardi știa toată lumea, de Eminescu știam noi, nu? Trebuia partea cu Eminescu să o explic, să încerc să dovedesc că este totuși un mare poet. Ei, și după aceea, aici a trebuit să rescriu totul, să regândesc. Acolo mi-am ținut doctoratul în '72 și în '75 l-am ținut aici.(...)

(fragmente din interviul realizat de **Iulia Nanău**)

VASILE FRĂȚILĂ:

— La Sâncel, în județul Alba, unde m-am născut și am făcut școala generală, de șapte clase, am avut un profesor excepțional de limba română, care de altfel mi-a și trezit dragostea pentru limba noastră și pentru cultura românească în general. El m-a îndemnat să mă duc la liceu, de fapt l-a obligat pe tata până la urmă să mă dea la liceu, altfel cine știe ce ajungeam și eu, un fel de țâran cu o țară de școală. La liceu la Blaj – liceul l-am făcut la Blaj între 1954 și '57 - am avut profesor de limba română pe Iuliu Chețan, tânăr pe vremea aceea și care de fapt era încă necăsătorit și locuia în casa fostului profesor, a regretatului profesor Nicolae Comșa, cel care a fost coleg și foarte bun prieten cu Pavel Dan și cu Gheorghe Biriș, alias Radu Brateș, care au înființat revista literară "Blajul".(...)Nicolae Comșa avea o bibliotecă foarte mare și profesorul nostru, de fiecare dată la oră venea cu un braț de cărți din operele scriitorilor pe care îi preda în ziua respectivă. Eram în 1954, când în octombrie se împlineau 200 de ani de la înființarea școlilor din Blaj, despre care noi nu știam nimic. Și el ne-a întrebat în șoaptă: - Copii, știți ce zi e astăzi? Ce s-a întâmplat în Blaj în urmă cu 200 de ani?" (...)

În 1957, după terminarea liceului, am dat admitere la Facultatea de Filologie de la Timișoara, facultate care se înființase de-abia cu un an înainte, în 1956. Am fost coleg cu o parte dintre viitorii dascăli, deci coleg de facultate și după aceea de catedră, cu domnul Crașoveanu, Dumnezeu să-l hodinească! Deci colegul Dumitru Crașoveanu, cu doamna Ileana Oancea, pe vremea aceea Ileana

Alexandru, tot din grupa noastră a mai făcut parte Iosif Cheie, de asemenea Vasile Goicu și Silvia Ciurea, devenită apoi, prin căsătorie, Rogobete. Deci iată, din grupa noastră au fost reținuți o serie întreagă de foști studenți care au devenit apoi cadre didactice la universitate.

— *Unde ați locuit pe perioada studiilor și la liceu. La cămine, în gazdă?*

— Oh, păi ce să vă spun eu, altele erau condițiile atunci. Am locuit aproape în toate căminele pe care le-a avut Universitatea. Mai întâi în Piața Vasile Roaită, acum Piața Sf. Gheorghe, apoi în Piața I. V. Stalin se chema atunci, în apropierea Medicinei – Institutul de Medicină pe vremea aceea– , apoi pe Leonte Filipescu, astăzi strada Ioan Buteanu, pe urmă într-o cazarmă care devenise cămin între timp, între Calea Aradului și Calea Lipovei – aici am stat mai puțin, eram și 20 de inși într-o cameră. Pe urmă câteva zile și nopți am locuit împreună cu prietenul și colegul meu Iosif Cheie la o nemțoane, în Piața Lahovari. În fiecare dimineață ne întreba: *Haben Sie gut geschlafen?* iar noi răspundeam: *Ja*. Și în sfârșit, când am ajuns în anul al V-lea de studenție s-au dat în folosință primele trei cămine din complexul studentesc. (...) Printre cei pe care i-am avut aici colegi de cameră s-au numărat și domnul Vasile Țâra care a venit de la Iași, Richard Sârbu și Ion Neață care au venit de la Orșova și Dumitru Crașoveanu.

Vreau să spun că în perioada aceasta, frumoasă, pentru că eram tineri, dar destul de grea, în cămin locuiau o serie dintre dascălii noștri veniți din alte localități în Timișoara, facultatea înființându-se de curând. Printre alții aici a locuit și profesorul Theodor N. Trâpcea, cu care am făcut Slavă veche și Introducere în filologie sau în tehnica cercetării, pe urmă Marin Petrișor, profesorul Ion Iliescu, profesorul Ștefan Munteanu și profesorul Bociort. Unii dintre ei au locuit cu familia întreagă aici. În '62 încă, venise la Timișoara profesorul Gheorghe Ivănescu, care a locuit și dumnealui, vreo doi ani de zile, în cămin. Camera era chiar pe colț și destul de friguroasă noaptea, focul se făcea cu lemne, nu era încălzire centrală.

Eu n-am avut bursă, am avut numai bursă de merit, pentru că tata a avut cu o oaiie mai mult decât ar fi trebuit ca să pot eu să iau și bursă normală. (...) Așa, din banii pe care mi-i trimeteau de acasă, eu făceam economii și am început să îmi încropesc o bibliotecă. În fiecare săptămână apărea câte o carte de literatură română, apoi în următoarea una de literatură universală în "Biblioteca pentru toți". Cele românești aveau coperta roșie, celelalte aveau coperta albastră. Știu că prima, primul volum care a apărut în "Biblioteca pentru toți" a fost *Poeziile lui Eminescu*. Tot în perioada aceasta a apărut – sigur, că era președintele Uniunii Scriitorilor – Beniuc. Da' oricum era, costa 5 lei. Cu 5 lei în 4 săptămâni, 5x4 sunt 20, cu 20 de lei aveam 4 cărți. (...)

— *Cum erau scriitorii timișoreni ca studenți de-ai dvs.?*

Continuare în pagina 6

Urmare din pagina 5

— Erau foarte buni, m-am purtat cu ei foarte frumos. Îmi ziceam: Măcar acesta are un pic de talent și are o preocupare, nu mă interesează chiar atât de mult să știe toate legile fonetice. Dar erau buni. Cornel Ungureanu era bun la toate.(...)

— Când mergeați să faceți anchetele de teren trebuia să cereți permisiune de la decan, era de respectat un protocol?

— Nu, nu, erau planificate. Erau perioade pentru practică de cercetare și erau prevăzute și fonduri pentru asta. (...) Am lucrat cu profesorul Giuglea care a venit la Timișoara invitat de profesorul Ivănescu să lucreze cu noi, cu tinerii. S-a preconizat o monografie onomastică pentru Banat - Țărcul și Muntele Mic - și pentru aceasta am făcut anchete dialectale. Din colectiv făceau parte, în afară de profesorul Giuglea, lector Ionel Stan, care venise de la Cluj și lucrase la Cluj cu profesorul George Giuglea, care nu vedea. Era decanul de vârstă al lingviștilor români și avea peste 80 de ani când a venit aici, apoi era domnul Țăra și eram eu. Am făcut anchete în vreo 40 de localități din fostele raioane Caransebeș și Orșova și cu ocazia aceasta am fost deci pe teren cu profesorul Giuglea, după aceea am început prelucrarea materialului și ne puneam, pe mine și pe domnul Țăra, într-o zi unul, în alta altul – mai mult am stat eu pentru toponimie, dumnealui era cu partea de antroponimie – și căutam în dicționar.

— Cu doctoratul dvs. cum a fost?

— Teza mea a fost *Dialectele de pe valea inferioară a Târnavelor* și a avut în total 800 de pagini. Când am terminat-o, m-am dus cu ea la domnul profesor Ivănescu, la Iași. El s-a îngrijit de mine, m-a dus la Casa Universitarilor, mi-a și plătit mâncarea și ce am servit acolo, m-a prezentat la lume: - *Uită, Frățilă, zice, nepotul lui Cipariu*. Mama lui Cipariu se chema Frățilă și era consăteancă cu mine. Mi-a zis: - *Ia spune, Frățilă, cum ești tu neam cu Cipariu?* Foarte draguț.(...)

(fragmente din interviul realizat de
Iulia Nanău)

VASILE ȚĂRA

— Cum ați perceput impactul atmosferei politice în cadrul vieții academice din diferite momente ale carierei?

— Nu m-am implicat niciodată în politică, dar am privit-o cu luciditate și interes. Mi-am început cariera universitară spre sfârșitul perioadei "dictaturii proletariatului" și a proletcultismului extrem, așa că am trăit, ca universitar, în trei etape distincte ale vieții politice românești. Între 1964 și 1971 a fost un moment de relaxare a restricțiilor de tip comunist în România, pe care am perceput-o ca pe o deschidere timidă spre lumea occidentală, anatimizată vehement până atunci, dar și ca pe o reconciliere parțială cu trecutul nostru istoric și cultural. Au fost eliberați din închisori numeroși deținuți politici, au fost reabilitate o seamă de personalități ale științei și ale culturii românești, s-a revenit la *doctorat* în locul *aspiranturii* "importate" din URSS, au fost deschise fondurile secrete ale bibliotecilor, fiind repuse în circulație multe cărți și reviste interzise până atunci, am început să avem acces, e drept, foarte limitat, la bibliografia occidentală și chiar la contacte științifice și culturale cu Apusul. În aceste împrejurări, s-a schimbat în mai bine și existența universitarilor, deci și atmosfera academică.

— Câtă vreme a durat?

— Vreo șase-șapte ani. După 1971, inspirat de *revoluția culturală* din China, Ceaușescu a încercat să așeze și cultura românească, în special literatura, pe "linia partidului", iar paranoia și mania grandorii l-au făcut să accepte, poate chiar să stimuleze, un cult al personalității fără limite, de tip nord-coreean. În anii 80, condițiile de viață se deterioraseră grav, iar atmosfera spirituală era insuportabilă. Cei mai afectați de această situație au fost,

ca întotdeauna, intelectualii. Învățământul superior, cu excepția celui tehnic, a fost sever amputat. În domeniul învățământului universitar de tip umanist, reducerile au fost masive. La cele cinci universități din România, numărul studenților s-a diminuat cu peste 75% față de anii 70. În această împrejurare, Ministerul Învățământului a redus masiv și numărul cadrelor didactice, a înghețat promovările pe post, a redus ciclul universitar de la cinci la patru ani de studiu și, implicit, a redus numărul de ore afectate fiecărei discipline. Fără îndoială că toate aceste măsuri restrictive au influențat negativ starea de spirit și condițiile de viață ale personalului didactic. Sistemul autarhic în care trăiam a amplificat sentimentul de frustrare al universitarilor români, izolați de lumea științifică occidentală, care se dezvolta exponențial. Pentru cei care conduceau țara, intelectualii erau un balast neproductiv, iar munca intelectuală era un moft. Cu o singură excepție (acad. Mircea Malița), toți ceilalți miniștri ai învățământului au fost de profesie ingineri. Chiar dacă erau și cadre didactice la institutele de învățământ superior tehnic, nu aveau nici pregătirea pedagogică, nici cunoașterea din interior a întregului sistem de învățământ românesc. De aceea, toate metodele pe care le-au experimentat în organizarea și funcționarea învățământului purtau pecetea rigidă și exclusivistă a gândirii tehnice. Cele mai defavorizate erau facultățile și domeniile de cercetare umaniste, al căror specific era ignorat și chiar disprețuit, pentru că nu se puteau adapta la un sistem didactic și de cercetare științifică care le era total străin și inadecvat. Din păcate, această situație s-a continuat, cu mici excepții, și după 1990!

— Cum apreciați sistemul de învățământ și atmosfera academică din perioada actuală?

— În ultimii 20 de ani, perioadă echivalentă cu jumătate din istoria comunistă a României, s-a produs o schimbare fundamentală a condițiilor generale, a cerințelor și a posibilităților tehnice ale învățământului universitar și ale cercetării științifice românești. Implicit, atmosfera spirituală, dorințele, inițiativele, speranțele și posibilitățile sunt acum aproape complet diferite față de cele anterioare. Dispariția "cortinei de fier" ne-a permis să vedem nu numai cât de departe ajunsese știința occidentală, ci și cât de în urmă ne aflăm noi. Diferența era enormă, iar recuperarea imposibilă într-un timp previzibil. Contactul aproape nelimitat cu lumea științifică și universitară de pretutindeni și accesul la sistemul infodocumentar globalizat oferă acum posibilități enorme de integrare a învățământului superior românesc în cel avansat din Europa și din restul lumii. Pentru a reuși în acest demers temerar sunt necesare, în principal, dotarea universităților noastre cu mijloace tehnice și cu surse internaționale de informare și documentare științifică, precum și de implicarea la efort a profesorilor și a studenților. Aceasta obligă, însă, la investiții masive și la competență managerială de specialitate!

De două decenii se discută despre starea precară a învățământului universitar și se fac încercări de reformare a sistemului, cu speranța obținerii unui spor de calitate în acest domeniu. Din păcate, nicio reformă n-a reușit până acum, pentru că toate au stat sub semnul improvizației, al diletantismului și al intereselor economice și politice. Chiar și nenumăratele dezbateri publice privitoare la acest subiect au fost marcate, cu foarte puține excepții, de aceleași tare. De regulă, aceste discuții au indus în public o percepție negativă față de învățământul superior românesc, pentru că cei implicați în dezbateri erau din afara sistemului și își dădeau cu părerea în necunoaștință de cauză, iar unii erau chiar ostili.

După opinia mea, întemeiată pe mulți ani de experiență didactică și de conducere în sistemul universitar, principalele motive care au zădărnicit toate reformele de până acum au fost următoarele: sistemul de finanțare *per capita* a întregului învățământ românesc, care generează inechități grave atât în dotarea și

Promoția secției de română-franceză, 1981

ierarhizarea universităților și a școlilor, cât și în salarizarea cadrelor didactice, care au aceleași obligații și depun același efort profesional indiferent de numărul celor care îi ascultă, și determină, de teama desființării posturilor didactice, reducerea considerabilă a exigenței față de elevi și studenți; aplicarea sistemului de organizare a învățământului superior stabilit prin Convenția de la Bologna, care aduce doar unele beneficii economice, prin reducerea drastică a numărului de ani, a disciplinelor de studiu, a numărului săptămânal de ore și, implicit, a numărului de cadre didactice, dar în niciun caz un spor de calitate în învățământul universitar; eliminarea examenelor de admitere în facultăți, decizie care a dus la scăderea considerabilă a calității celor ce vor să obțină o specializare universitară; creșterea, în exces, a numărului instituțiilor de învățământ superior (acum funcționează 110 universități: 56 de stat și 54 particulare), cele mai multe neavând nici cadre didactice, nici biblioteci adecvate; lipsa unui sistem infodocumentar modern, de nivel european. Fără biblioteci moderne, complet informatizate, care să dispună de surse infodocumentare valoroase, pe suport tradițional și electronic, învățământul universitar este o formă fără fond, iar cercetarea științifică, o simplă iluzie! Faptul că în *Legea educației naționale*, promulgată anul acesta, în secțiunea rezervată învățământului superior nu există nici măcar un articol referitor la bibliotecile universitare este un semn clar că nici la nivelul MECTS nu se pune niciun preț pe sursele infodocumentare.

Calitate fără carte nu se poate! Atâta vreme cât se va ignora această aserțiune, orice reformă în învățământul românesc va eșua.

(fragmente din interviul realizat de
Simona Adam)

LIVIUȘ CIOCÂRLIE

— Întâmplarea a făcut că foarte devreme mi-am dat seama că o să merg spre studiul literaturii. Tot din întâmplare am avut în casă o bună bibliotecă și repede am înțeles că mă interesează îndeosebi literatura. După aceea, mergând la Liceul Loga mi-am dat seama și că nu sunt bun de altceva, nu mă pricepeam prea mult la matematică, și atunci m-am mutat la Liceul Clasic, unde era un mediu cultural foarte bun. În același timp se îngusta deschiderea către diverse facultăți și devenea firesc să mergi spre una culturală. Și din cauză că mă interesa literatura și din cauză că văzusem că altceva n-o să-mi reușească m-am hotărât din capul locului, fără ezitări, să mă duc la Filologie, cum se zicea pe atunci, ceea ce nu era chiar simplu, pentru că încă nu exista la Timișoara universitate. A trebuit să merg la București.

— Asta se întâmpla cam în ce an?

— Asta s-a întâmplat cam în 1953. Erau ani de sărăcie, părinții mei aveau mijloace puține, dar noi, generația de atunci eram obișnuiți să fim foarte modești, fără pretenții, deci m-am descurcat la București cu mai-

nimic, având doar o bursă de merit. Nu aveam și altă bursă, pentru că salariul tatălui meu depășea cu puțin limita de la care se mai putea avea o bursă. La București am avut norocul să întâlnesc încă personalități interesante, în special Tudor Vianu și Edgar Papu la facultate, deși eu făceam franceză.

Franceza mi-o alesesem, deși nu sunt înzestrat pentru limbi, dar am avut ideea, intuiția mai bine zis - pentru că s-a confirmat că era foarte nimerită - că secția de franceză ar fi mai ferită de politicizare decât altele. Și exact așa s-a întâmplat. În timp ce studenții de la română erau tot timpul prin tot felul de sedințe, iar condiția de ne-membru UTC, sau UTM - nu mai știu - era destul de ingrată.(...)

Pe de altă parte, pentru că-mi era absolut necesară acea bursă care se numea "de merit", am învățat serios, nu atât în decursul anilor, adică în decursul semestrelor, când eram destul de visător, dar pentru examene, toceam de zor la examene, împreună cu un bun prieten de-al meu, foarte bun prieten, Mihai Bogdan, care el însuși m-a introdus într-un mediu interesant. Tatăl său era pictorul Catul Bogdan, era nepotul lui Iorga, deci avea cunoștințe din vechea lume culturală bucureșteană și am avut câteva antene. M-am pomenit la sfârșitul facultății că eram pe locul întâi, eram așa-zicând șef de promoție, și asta mi-a folosit - și cu ajutorul tatălui meu, care lucra la secția de învățământ de la Timișoara - să obțin un post. Am fost profesor în învățământul secundar timp de un an, experiența n-a fost deloc reușită.

— La Timișoara.

— Da, la Timișoara, baza fiind fostul liceu Carmen Sylva, care acum nu mai era liceu de fete, cum nu mai era niciunul. Eram timid de felul meu, nu prea știam să-i stăpânesc pe elevi, ceea ce din fericire, mai târziu, la facultate, n-a mai fost necesar. După un an am făcut tot ce am putut să scap de învățământ și m-am dus la muzeu, la secția de artă a muzeului, unde m-am simțit foarte bine era tot așa, un loc ferit, nimănui nu-i păsa de noi. Din păcate a fost o ceartă prostească între noi, câțiva tineri, și conducerea muzeului, încât după patru ani am plecat toți de acolo.

Atunci am ajuns în învățământul superior, nu fiindcă aș fi avut asemenea veleități, ci pentru că pur și simplu nu știam ce să fac și m-am prezentat la un concurs la Institutul Pedagogic. Acolo timp de patru ani am predat franceza la tot felul de facultăți, Sport, Geografie, ce era pe acolo, Muzică, și s-a întâmplat că în 1966 toamna, cred, profesorul Eugen Todoran, care era decanul Facultății de la Universitate, mi-a propus să suplinesc niște ore, ceea ce am făcut. Și în anul următor m-a și angajat. Asta a fost deci în 1967. Am continuat să predau tot la facultăți nefilologice, după care s-a înființat secția de franceză, dacă nu mă înșel, în 1968.

(...) În anii aceia, personalitățile de vârf la facultatea din Timișoara erau profesorul Tohăneanu, profesorul Todoran și, puțin mai târziu, Ștefan Munteanu. Gheorghe Tohăneanu avea o formație de modă veche, adică una foarte solidă, mai ales ca latinist. După aceea

a devenit stilistician, a înființat școala de stilistică de la Timișoara. Eugen Todoran avea un orizont mail larg în predarea literaturii și o aplicare spre filosofie, iar Ștefan Munteanu mă atrăgea prin mintea lui foarte ordonată și prin o foarte frumoasă limbă română. Tohăneanu era un om cu o fibră nervoasă de mare calitate, un om extrem de original ca persoană și ca profesor. Profesorul Todoran, căruia îi spuneam Moș Poveste - asta vroia și să spună numele - era un bonom, un om foarte plăcut, foarte atașant, iar Ștefan Munteanu avea o frumoasă ținută, un simț al demnității. Toate acestea au însemnat ceva, ca modele, pentru propriul meu comportament la universitate.

(...) Din 1970 am predat literatură, mie revenindu-mi ceea ce mă și interesa cel mai mult, literatura modernă, adică începând de pe la 1870. Și am predat-o până la pensie, până în 1997, cu o enclavă de patru ani, în 1990, când la propunerea profesorului Paul Cornea, care era Ministru-adjunct parcă la Ministerul Învățământului, m-am dus la Bordeaux.

(...) Am fost lector până în 1980, când la un moment dat Ceaușescu a zis "Să ne folosim și de nemembrii de partid" și - lucru la care mă gândesc totdeauna cu plăcere și recunoștință - cei din conducerea facultății și universității erau foarte binevoitori, deci imediat au profitat de lucrul acesta și au făcut-o conferențiară pe Mariana Popa de la engleză și pe mine, adică doi din cei trei nemembri de partid ai facultății, al treilea fiind doamna Ciocârlie, aici de față. N-am devenit profesor decât în 1990, ceea ce putea să pară o nedreptate, dar de fapt corespundea aportului meu didactic la facultate, pentru că, după cum ziceam nu am avut o vocație de profesor. Eram conștiincios, îmi pregăteam cât puteam de bine cursurile, însă nu țineam seama de nivelul studenților, ci mai degrabă de propriile mele preocupări, așa încât, cred că i-am interesat doar pe cei mai buni dintre ei.

Nefiind o fire comunicativă n-aș putea spune nici că personal i-am format pe foarte mulți, cu excepția celor care aveau aplecare spre literatură la modul practic, adică ei înșiși doreau să scrie, și aceștia sunt de la secția noastră Vasile Popovici și din întreaga facultate, știu eu, Mircea Mihăieș, Adriana Babeți, Daniel Vighi, Marcel Tolcea, iar mai târziu Andrei Bodiu. De toți m-am apropiat, încât pot spune că am devenit prieteni, în măsura în care ei puteau să treacă peste distanța totuși mare de vârstă care era între noi și am rămas în relații foarte amicale și astăzi. Toți au și devenit foarte buni în scris, critică sau proză și, din fericire au și intrat la Universitate, să predea, majoritatea la Timișoara, Andrei Bodiu la Brașov.

Ce am mai făcut eu acolo: am condus, pentru că numai literatura m-a interesat, cenaclul facultății, asta după ce am reușit să scap de conducerea echipei de teatru. M-au scăpat studenții înșiși, printr-o dandana pe care au făcut-o, adică au pus în scenă "Răceala" lui Marin Sorescu, într-un fel pe care eu nu l-aș numi contestatar, ci batjocoritor. Ca să dau un exemplu, Biju, Ioan T. Morar, ținea un discurs în care îl imita perfect pe Păunescu la Cenaclul Flacăra n-ar fi avut curaj să-l imite chiar pe Ceaușescu, dar totuși țin minte și că la replica pe care o dădea la un moment dat Marcel Tolcea, "N-ai o gumă?", el a zis "N-ai o Goma?", și era chiar în anii când abia se terminase întâmplarea cu Goma și bineînțeles că acesta a fost sfârșitul echipei de teatru și totodată al rolului meu. M-am bucurat, pentru că nu prea știam eu să-i îndrum, și am început să conduc cenaclul, ceea ce pentru mine a fost mult mai interesant.

(...) Dintre colegi am fost apropiat cel mai mult de Francisc Kiraly și de Gheorghe Tohăneanu, cu care mergeam în excursii la munte, cu Kiraly și iarna la schi, mai făceam și chefuri împreună. Intelctual sau prin preocupări, să zic așa, mai mult de Ilie Gyurcsick, de Vasile Crețu, cu care găseam despre ce să vorbesc. Cu Ilie Gyurcsick și

cu alții am și înființat un cerc de semiotică la un moment dat, ceea ce era paradoxal într-un anumit fel, pentru că pornisem de la interesul pentru grupul Tel Quel, care era format din marxiști, și până la urmă și din maoiști, deci nu aveam nici un fel de afinități ideologice cu ei, dar, ni se părea nouă, că ce fac ei era modul de vârf în anii ăia de a studia literatura. Astăzi am mari rezerve, mai ales legate de un anumit dogmatism al lor (...). Acolo, la cercul acesta, venea de fiecare dată și câte un coleg de la catedra de Socialism. Eu eram mirat că-l interesează așa ceva, până când ceilalți mi-au spus râzând că eram naiv: el venea pur și simplu cu misiunea de a ne supraveghea. Totuși supravegherea asta nu era drastică, poate cine n-a trăit anii ăia ar crede destul de greu, dar nu era mare control, ceea ce mi-a permis să-mi fac cursurile, fără să țin vreodată seama de ce ar putea să se spună, pentru că nimeni n-a venit să mă întrebe ce hram port, deci le făceam așa cum mă gândeam, fără să trebuiască să le adaptez la vreo comandă de tip ideologic. (...) Însă, repet, preocuparea mea principală nu era învățământul, ci scrisul. Asta făcea și să am un statut mai bun decât ar fi permis gradul pe care-l aveam în facultate, însă în același timp și să nu fiu un profesor dintre aceia despre care vorbeam înainte, care erau într-adevăr dedicați acestei meserii frumoase în felul ei, dar pentru care nu eram eu chemat. Mă consideram un mercenar foarte conștiincios, făceam tot ce puteam să nu-mi bat joc de meserie, dar nu aveam talent prea mare pentru ea.

(fragmnte din interviul realizat de
Delia Șepețean Vasiliu)

PETER KOTTLER

— *Domnule Kottler, vă rog să ne povestiți despre formarea dv. profesională, cum v-ați format, unde și în ce perioadă?*

— Când am terminat liceul în 1956 s-a înființat Facultatea de Filologie la Timișoara. Eu eram deja înscris la București, dar când am auzit că s-a înființat aici, m-am înscris, mi-am scos actele și m-am prezentat la Timișoara. Deci am făcut parte din prima generație de studenți.

— *Dv. unde ați terminat liceul, aici, în Timișoara, la Lenau?*

— În primii ani se chema Liceul German, în ultimul an s-a chemat Școala Medie numărul 2, actualul Liceu Lenau.

— *Ce v-a determinat să vă alegeți specializarea aceasta, să vă înscrieți la facultatea aceasta?*

— Am avut încă din clasa a VII-a un profesor foarte bun de germană și mi-a trezit interesul pentru literatura germană, apoi în liceu au început să-mi placă engleza și bineînțeles rusa, care era obligatorie.

— *Așadar există o persoană care v-a marcat, care v-a determinat să alegeți drumul acesta, puteți să-mi spuneți numele ei?*

— Nu cred că mai trăiește, se numea Ludwieg Nebel, de la Mașloc, acolo am făcut școala până în clasa a 7-a. (....)

— *Ce puteți să ne spuneți despre viața de student, cum era? Ce puteți să ne spuneți despre foștii dv. profesori din facultate?*

— Noi ne-am înțeles bine în cămin, unde stăteam de obicei cu colegi de grupă sau de an și ne-am simțit foarte bine, nu m-a deranjat nicio clipă viața de cămin, cu toate că erau mai multe îngrădiri pe atunci, mai puține libertăți; de exemplu, dacă veneai după ora 11 trebuia să semnezi condica și să explici de ce ai întârziat. Eu veneam de obicei de la film, dacă se întâmpla să dureze mai mult. Oricum, în general am avut colegi draguți și m-am simțit bine la cămin. Cât despre profesori, atunci au fost aduși, pentru că atunci s-a înființat facultatea. A venit profesorul Eugen Todoran de literatură română, profesorul Gheorghe Tohăneanu, care era la București înainte și care preda limba latină, limbă care mi-a plăcut, pentru că el o preda foarte interesant. Contează mult profesorul,

De la stânga la dreapta: Vasile Crețu și Livius Crețu

iar eu eram foarte sânguincios la latină, datorită lui. Alt profesor care a venit a fost Victor Iancu; el ne-a predat literatură universală și comparată, la un moment dat a fost scos din învățământ, dar a intrat din nou mai târziu. La germană a fost profesorul Ștefan Binder, care a ajuns șef de catedră la catedra de limbi străine și conducea și Institutul de Perfecționare a Cadrelor Didactice pentru limba germană, institut care mai târziu a fost desființat de Elena Ceaușescu. Au fost profesori buni, profesorul Todoran făcea parte din Cercul de la Sibiu, pe vremea când Universitatea din Cluj se mutase la Sibiu. Au căutat oameni care aveau un anumit prestigiu când au înființat facultatea. A mai venit un profesor, Rudolf Hollinger, care fusese scos și el din învățământ. Toți aveau o pată în biografia lor. Anul 1956 a fost un an de dezgheț, în 56 a avut loc congresul al-20-lea al Uniunii Sovietice unde Hrușciiov a dezvăluit pentru prima dată ce a făcut Stalin; atunci s-a pus capăt cultului personalității, au recunoscut că și în socialism s-au făcut greșeli. Era un an în care vroiau să repare trecutul, deci au primit în învățământ anumiți oameni. Numai că dezghețul acesta nu a ținut mult, pentru că a venit Revoluția din Ungaria care a dus mai târziu la noi reprimări.

— *Ați devenit mai târziu cadru didactic. În ce a constat pregătirea dv. pedagogică, a existat un modul pedagogic pe parcursul facultății?*

— Facultatea a fost de așa natură că avea și latură pedagogică, se numea Institut Pedagogic când am absolvit eu; abia în '62 s-a transformat în Universitate. Toți făceam cursuri de pedagogie și psihologie pentru că eram pregătiți pentru învățământ, aveam cursuri de metodică predării limbii germane și române. Deși eu mă înscrisem la germană-engleză, a existat doar un engleză, apoi s-a transformat în germană-română. Nu știu de ce, pe atunci engleza era puțin răspândită. La metodică predării limbii germane am avut un profesor pe care vreau să-l amintesc, Johann Wolf, el a inițiat cercetările de dialectologie la catedră.

— *Spuneți-ne vă rog care erau perspectivele de angajare la vremea aceea pentru un tânăr absolvent de filologie?*

— Facultatea crescând de la an la an, era nevoie de cadre noi. Cele mai în vârstă pe care le-am amintit țineau cursurile și trebuiau aduse alte cadre care să țină seminariile, deci erau așteptați absolvenții. Îi rețineau pe cei mai buni dintre absolvenți, m-au nominalizat și pe mine, dar eu nu am știut până în ziua repartizării dacă voi fi luat ca asistent sau nu, pentru că găsiseră ceva în neregulă cu trecutul socrului meu (eu între timp mă căsătorisem).

— *În ce an se întâmpla asta?*

— În 61, imediat după absolvire. M-au reținut ca asistent, pe post de preparator și am ținut 11 ore. Au fost trei absolvenți din anul meu care au fost reținuți la catedră, printre care mă aflam și eu.

— *Cât de ușor era la vremea aceea să avansezi în carieră?*

— Trebuia un stagiul de trei ani pe post de preparator și după aceea puteai să ajungi asistent titular. Cam după zece ani am ajuns lector, pentru că erau perioade în care avansările erau sistate. După ce ne-am desprins de sub tutela sovietică, în '64 anumiți oameni au fost reabilitați și au fost posibile și avansările, spre exemplu domnul Todoran care fusese exclus o perioadă, a fost făcut atunci chiar decan. Totuși avansările se făceau destul de greu. Chiar dacă te înscriai la o sesiune științifică, comunicarea trebuia trimisă la București, ca să primești acordul pentru susținerea ei, nu pentru publicare. Dar chiar și aceste lucruri s-au schimbat, s-au simplificat, la începutul anilor '70 când era mai ușor să publici și datorită faptului că se înființaseră Analele Universității din Timișoara și deci încercau să atragă oamenii să publice în aceste anale. Din anii '70 încoace era mai simplu să se publice, pentru că nu mai trebuiau verificate de alții, iar din anul 1973 chiar se încuraja publicarea în limbi străine. Eu mă înscrisesem atunci la doctorat la dialectologie germană. În 1971 profesorul Binder a primit voie să conducă doctorate și m-am înscris la el.

— *Originea dv., faptul că sunteți etnic german a jucat vreun rol în cariera dvs. și dacă da, în ce măsură?*

— N-am avut dificultăți din această cauză, dar după '56 după Congresul al XX-lea, au încercat să se revanșeze față de populația germană care fusese expropriată, le-au dat casele înapoi, pământurile nu. S-a înființat și secția de germană la Facultate, deci se încerca îndreptarea acelor nedreptăți săvârșite față de etnicii germani.

— *Au existat colegi de-ai dv., etnici germani, care să fi avut neplăceri, din cauza unor bănuieli de pactizare cu regimul nazist sau legionar?*

— Au existat. De exemplu, dacă tatăl a fost în armata germană, aveau probleme, dar din fericire tatăl meu nu a făcut parte din armata germană și deci eram considerat cu origine sănătoasă, pentru că părinții mei erau țărani săraci. Singura problemă era că aveam niște unchi în America, plecați înainte de război, dar am declarat asta în autobiografia pe care trebuia să o dăm la înscriere. Unii au înțeles că asta nu era un impediment, însă pentru plecatul în străinătate, asta era întotdeauna o piedică. Am avut invitații în anii 70, 80, la conferințe științifice în străinătate și n-am primit voie să plec. România avea tot timpul locuri rezervate la evenimente științifice și de multe ori rămâneau locuri neocupate. Am reușit doar de două ori să ies din țară la cursuri de vară, o dată în 69 la Leipzig și o dată în 79 la Berlin, dar la sesiuni științifice nu.

(fragmente din interviul realizat de
Mihai Panu)

TIMISOARA: ÎNTREBĂRI MARI PENTRU UN ORAȘ (CULTURAL) MIC (II)

1. Credeți că Timișoara este un oraș care ar merita să devină capitală europeană în 2020? Ce argumente aveți pro sau contra?
2. Ce explicație sau justificare aveți pentru proverbiala mândrie (ocoșenie) a timișoreanului, a bănățeanului, în genere?
3. Cum vă raportați la sintagma „mica Vienă”, deseori invocată atunci când se vorbește despre orașul de pe Bega? Mai rezistă?
4. Ce anume vă inspiră, în ceea ce scrieți, din vechea sau actuala Timișoară? Are Timișoara acel ceva distinct, tipic timișorean, de care v-ați atașat în mod special?
5. Cum apreciați Timișoara ca oraș cultural, ce calificativ i-ați da? Ce vă nemulțumește în viața literară-culturală timișoreană și ce soluții aveți?
6. Credeți că există un anume miraj al Timișoarei care i-a atras, aici, de-a lungul timpului, pe foarte mulți români (și nu numai) din alte zone?
7. Ce personalități și ce eveniment(e) din istoria, mai îndepărtată sau mai recentă, a culturii timișorene/bănățene credeți că ar merita o mai dreaptă recunoaștere în posteritate (numele/numirea unei străzi, unei instituții, placă memorială, bust statuar, casă memorială, includerea în dicționare, enciclopedii etc.)?
8. Considerați că, în prezent, se poate vorbi de o conspirație împotriva Timișoarei (Poli Timișoara eliminată din prima ligă de fotbal, Filarmonica Banatul pe cale de a-și pierde locația, Mitropolitul Nicolae al Banatului „decăzut” din dreptul de semnătură (din fericire, decizie revocată, între timp, de Sinodul B.O.R., la presiunea enoriașilor și a unor personalități din cultură, n.m. E.B.)?
9. Ce ați avea de reproșat mai-marilor zilei, factorilor de decizie (de putere), vizavi de ceea ce vi se pare reproșabil, nemulțumitor, pe diverse paliere: edilitar, cultural, curățenie, lucrări de reabilitare etc. Ce vă reproșați vouă înșivă, din aceleași motive (ale propriei nemulțumiri)?

TUDOR CREȚU

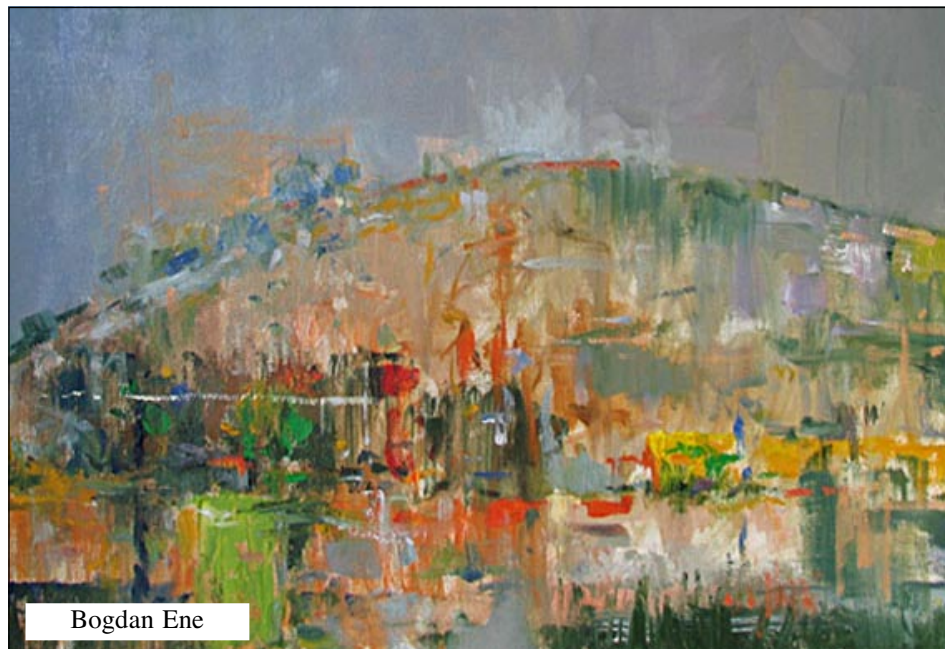
1. Minusurile sunt în mare rivalitate cu plusurile. Cel mai important e, pentru mine, faptul că orașul va trece prin niște schimbări sau chiar transformări, ca să putem fi/deveni capitală culturală europeană, care vor îmbunătăți starea instituțiilor de cultură. Atul esențial e tradiția multiculturală a locului.
2. O cunosc și chiar...posed, într-o oarecare măsură. Aștia suntem, explicațiile, la asemenea "capitole", nu pot fi strict raționale. E, în tot cazul, vorba și de un clișeu, de un "text" gol, de o etichetă uzată. Cine știe, de fapt, cât de zgârciți sunt, în realitate, scoțienii? Cert e că fudulia nu-i o calitate. E, aș brava...explicativ, vorba de un anumit orgoliu al diferenței, al bunăstării. Timișoara e considerat cel mai "diferit" oraș al României.
3. Accentul ar trebui să cadă pe Viena, nu pe mică. Alt clișeu, preferabil, e drept, celui cu "orașul de pe Bega".
4. Are, inevitabil: e locul în care m-am născut, unde am crescut etc. Dar asta, ca să zic așa, ține de mine, nu de oraș... E ceva ambiguu care mă face, uneori, să simt Timișoara ca pe un loc-constrictor, alteori, ca pe un rai cu soare traforat. Un oraș, nu știu de ce, bălai. Clădirile vechi îmi plac mai ales când se înnoresc, când se "încruntă". Timișoara e, pentru mine, atunci, un soi de Berlin. Spațiul se metamorfozează. Totul e, pare mai sumbru, iar zidurile devin blindaje. Alteori, Timișoara e orașul cu fațade diabetice, dulci. Din care poți să rupi. Ca dintr-un tort. Aici s-au petrecut toate "ale vieții mele". Ceea ce face ca Timișoara mea să fie, în primul rând, o lume.
5. La o parte din întrebare, cea cu soluțiile, o să încerc să răspund prin activitatea de la Biblioteca Județeană Timiș. Aș vrea o altfel de viață literară. Mult mai...vie. Cu scriitori care să-și exprime, mai răspicat, convingerile. Și care să ia taurul de coarne, nu melcul de cornițe. Aș vrea să erup și-n literatură ceva din "fanatismul", atât de pozitiv, al galeriei lui Poli. O forță, definitorie, de susținere, adică o capacitate de a fi alături, de a merge până la capăt, fără de care nicio afirmare, în niciun domeniu, nu e de imaginat.
6. Se subînțelege: da, mirajul există. Sau, poate, doar subzistă.
7. Deliu Petroiu, Petre Stoica - vezi numele, noi, ale secțiilor de arte și de împrumut general ale Bibliotecii Județene Timiș. Dar sunt atâtea altele: Pruncuț, Derlea, D.E.

Roșca, Monoran, Nelu Crăciun. Sunt "sfinții" locului, fără de care identitatea (noastră) n-ar putea fi atestată decât cu buletinul.

8. Nu știu. Dar s-au cam adunat...
9. Aș începe cu ceea ce se înțelege, uneori, prin cultură și nu știu cu ce aș încheia... E nevoie de evenimente mari, care, consacrandu-se, în felul festivalului de la Gârâna, să redefiniească percepția asupra locului. Prestigiul Banatului se bazează, în primul rând, pe civilizație. Cultural vorbind, suntem, pentru mulți, provincia care a dat cel mai puțin. Din unghiul ăsta, e cu atât mai important ca Timișoara să devină capitală culturală europeană. Și, implicit, românească.

ALEXANDRU POTCOAVĂ

1. Pentru trecutul ei, merită clar. Prezentul promite, iar viitorul face cu ochiul, căci ar fi o șansă majoră de a-și stimula potențialul și a-și aduce trecutul la zi (prin reconsiderarea patrimoniului). Entuziasmul există, șansele sunt mari, dar și responsabilitățile. De câștigăm și facem un schlamperei într-o anumită tradiție vieneză, mi-e că n-o să mai scoatem curând... fruncea în lume.
2. Eu sunt timișorean (după mamă, a patra generație născută în oraș; după tată, ardelean, aș fi prima) fără să fiu bănățean. Ce-i drept, am avut un unchi prin alianță din Banatul de munte, urmaș al grănicerilor imperiali, care m-a introdus în acea lume fascinantă, dar destul de impermeabilă la alteritate. În rest, pusta mă deprimă cumplit, nu am organ pentru ea. Oricum, orașul și regiunea au fost o margine (nu vorbim de câțiva ani cât a fost capitală a regatului maghiar), în care puțini au ajuns de bună voie. Destui deținuți ai Vienei au fost surghiuniți aici încât să transforme locul într-o Austrie a Habsburgilor, în care au fost siliți să ridice fortificațiile Timișoarei alături de "aborigeni". De altfel, autohtonii n-au avut cine știe ce drepturi (cu excepția grănicerilor, care au apărut cetatea la 1848 pentru ca Franz Josef să-i predea apoi administrației ungurești – foștilor inamici!). Tuturor li s-au adăugat țărani șvabi săraci, pentru care mlaștinile au însemnat tripleta ascendentă prin generații Tod-Not-Brot, moarte-nevoie-pâine. Asta până la ultimul război. Câți au scăpat de și din Siberia au fost vânduți la un moment dat către RFG – vezi și soarta Aktionsgruppe. Cum și evreii, către Israel. Aceste modificări, pe lângă deportarea în Bărăgan, mai includ

Bogdan Ene

transferul de populație provocat de foamea de după război și industrializarea ceașistă, ca și exodul pemilor după '90. Nimeni nu poate spune că ținutul (împărțit între România, Serbia și Ungaria) mai e azi ca înainte de 1918, când sloganul cu "Banatu-i fruncea" se referea mai degrabă la dorința de independență a românilor în cadrul imperiului Austro-Ungar (doctrina A.C. Popovici). Așa și "Deutschland über alles", care la început clama unificarea celor o mie de stătuțe germane, a fost răstălmăcit apoi în îndemn la cucerirea lumii. Una peste alta, mândria aceasta e reflexul firesc al unui model socio-economic de succes întemeiat pe imense sacrificii, dar și un mijloc gălăgios, pentru unii, de compensare a lipsei realizărilor personale. De parcă locul l-ar sfinți pe om și l-ar scuti de datoria de a-i întoarce serviciul.

3. Înainte să fie Mica Vienă, Timișoara a fost cunoscută ca Mica Veneție – când era brăzdată de canale și brațe ale Begheiului. La ce i-a servit și cât a însemnat acea etichetă? A fost și uitată între timp. Dar ce mai înseamnă azi prestigiul Vienei? Pentru mine, mult, dar în general: capitala mondială a valsului și a concertului de Anul Nou la care participă Paris Hilton. Totul s-a redus la un kitsch turistic de care locuitorii nu mai au loc și inimă, dar trebuie să-l suporte pentru că le aduce bani grei. Cred așadar că Timișoara e liberă să devină Timișoara. Altfel, poți să-i spui și Marea Jimbolie.

4. Tipicul timișorean e dat de numeroasele etnii care au găsit ce asimila de la celelalte fără să fie asimilate, fără anularea identității tari. Din asta a rezultat un grad ridicat de civilizație și o supraconștiință unică. Să nu consideri pe nimeni străin, ci vecin și să privești totul fără prejudecăți e ceea ce îmi inspiră acest oraș, în scris ca și în viață.

5. Timișoara a fost tot timpul un nod administrativ, comercial, dezvoltând o industrie cu tradiție. A pus mereu accent pe inovația tehnică, cu numeroase premiere europene și românești, dar în cultură n-a depășit un (excelent, zic) nivel mediu. Dacă mă nemulțumește ceva în viața literară a urbei e modestia mijloacelor ei de existență și afirmare - o revistă notabilă și una-două edituri care mai ies din oraș! Altfel, nu tu un festival sau o cafenea cum a fost Spieluhr odată. Aș vrea să văd schimburi culturale mai ample - gen A Treia Europă, lansări de carte/lecturi publice cu nume de referință, autori rezidenți la un curs de scris creator în UVT. Visul meu ar fi o Casă a Literaturii, pe modelul Literaturhaus. Cer mult? Susțin orice proiect care ar împinge un pic aerul destul de stătut

de aici. E ceea ce am încercat și prin acțiunile Ariergarda. Timișoara nu duce lipsă de voluntari, ci de un imbold puternic - spune-i și șut în... spate, dacă vrei. Să fie competiția asta un bun prilej să dăm din picioare, nu doar din gură? Sper!

6. Mirajul traiului material îndestulat și poate al confortului spiritual, al libertății de a gândi ce vrei, cu burta plină. Dar burta plină sigur că invită și somnolența.

7. Nu înțeleg noțiunea de personalitate/întâmplare timișoreană/bănățeană. În fond, poți fi profet în țara ta? Trebuie să te recunoască alții pentru ca ai tăi să-și deschidă ochii asupra ta. Cum o fac, e altă poveste: Mozart a sfârșit la groapa săracilor ca să-ți cumperi azi ciocolată cu numele și portretul lui (în loc de un CD cu muzica aceluiași)!

8. Conspirația împotriva Timișoarei se leagă mai ales de Punctul 8 al Proclamației, dar e o conspirație împotriva întregii țări. Filarmonica mai are, poate, un cuvânt de spus. Poli a fost săpată din interior, de un ins care nu a apucat să metabolizeze arta de a trăi a acestui loc – ori că digeră prea repede și a eliminat-o deja prin partea opusă gurii (și bătută acum de ea). În privința mitropolitului, pe care-l apreciez pentru ecumenism, nu văd conspirația – e un pumn în figură, din partea unei instituții ce nu-și recunoaște bârna din ochi. Cât timp Biserica refuză să clarifice situația acelor membri susceptibili de diverse, nu-și merită martirii din închisorile comuniste și abia poate fi credibilă în fața propriilor... credincioși. Dar, că vorbim de orașul Revoluției (deraiate pe linie moartă), dacă mitropolitul și-a recunoscut colaborarea imediat după '90, câți alți timișoreni din viața publică tac mâlc? Asta nu e tot o conspirație?

9. Nu am reproșuri, doar nedumeriri. Cine a ajutat invazia gardurilor de fier forjat și a altor adaosuri fisticii în rezervația arhitectonică din centrul orașului și de ce? În timp ce IRAF, atenție, s-a mutat la Cluj! Ceea ce constat la mine și la mulți e că alcătuim o societate fără anticorpi, politic corectă. Măcar pentru asta și tot merităm rangul de capitală culturală europeană. Cu titlu permanent chiar.

DANIELA RAȚIU

1. "Capitală europeană" este o pălărie prea mare pentru Timișoara. Argumente împotriva acesteia ar fi ceea ce vedem cu ochiul liber – un oraș prăfuit, cu clădiri frumoase, e adevărat, dar care îți lasă impresia unui oraș care încearcă să pară ceea ce nu e și nu pentru că nu ar putea, ci pentru că nu se iau cele mai elementare măsuri care ar mai estompa aspectul de oraș frumos, dar trist - să se

dea cu bidineaua peste fațadele superbelor clădiri care ne înconjoară. Câteva neoane, afișe, terase par a ne lua ochii, însă dacă ai o privire de ansamblu vezi tot ceea ce ar fi trebuit făcut în ultimii ani pentru a putea aspira la coroana de "capitală europeană".

2. Cred că proverbiala mândrie e de fapt reversul sentimentului de marginalizare, mândria care îl împiedică pe bănățean să ceară, să facă echipă, să se impună, să propună. Astfel că, dacă nu ajunge la "struguri", va spune ca sunt "acri".

3. Sintagma i se potrivește, fiind legată de istoria orașului. Orașul depune totuși eforturi să facă cinste etichetei.

4. Piața Unirii, Catedrala tăcută ce pare a fi cu ochii pe oraș, mirosul teilor, străzile înguste și poetice, băncile, parcurile, malurile Begăi cu sălcii, magnoliile, apusul roșu care scaldă Timișoara într-o pulbere de aur. Ceva distinct, tipic ar fi o anume lentoare de oraș burhez care nu vrea să renunțe la tabieturi, fapt care îi dă o anume poeticitate.

5. Depinde din ce unghi privești. Dacă vrei să cauți nod în papură, desigur că poți găsi doar defecte. Cu toate astea, în Timișoara se consumă evenimente dintre cele mai variate, pentru toate gusturile. Expoziții de artă plastică, concerte simfonice, jazz, lansări de carte, spectacole minunate de teatru – mereu e ceva pe agenda culturală a orașului. Vieții literar-artistice probabil că i se poate reproșa o anume divizare, dar probabil că așa este în orice loc unde se întâlnesc oameni cu personalități creatoare și unde intră în joc orgoliu, frustrări, așteptări.

DE CE SE CEARTĂ SCRITORII? (III)

MIRCEA CAVADIA

Subiectul anchetei exclude, din câte am înțeles, polemica literară sau de idei, subiect interesant și spumos, de care istoria noastră literară e plină. În schimb, sunt invitat să răspund la întrebarea cu miză mică (dacă nu cumva e o capcană), dacă scriitorii se ceartă între ei sau sunt sfinți, îngerași, ușă de biserică. Bineînțeles că se ceartă. Uneori, se ceartă de le sar capacele. Se ceartă ca toți oamenii, dar fiind scriitori, am putea spune că cearta lor e mai cu moț. Așadar, se ceartă și le trece. Mai greu sau mai ușor, după temperament și importanța mărlui discordiei. Fără a se lăsa însă cu mari dușmăanii, vendete sângeroase, morți și răniți.

Problema e dacă scriitorii, să zicem, au motive ... mai speciale de ceartă, decât ceilalți muritori și cam care ar fi ele. Păi, dincolo de cele obișnuielnice, lumești, cum ar fi trasul cu ochiul la muiera altuia, uitătura piezișă în birturile Uniunii Scriitorilor, comentariul veninos la apariția unei cărți scoasă de altcineva, înjurătura în barbă, dar să se audă, că n-a dat Ics o bere după ce a încasat o roabă de tantieme, ori alte supărări de genul acesta, știm și de niște certuri mai speciale.

Înainte de 1990, doi importanți scriitori, un poet și un prozator, au purtat, un timp, o ceartă (aparent) turbată în revistele lor, de astă dată, dintr-un cu totul alt motiv. A fost o ceartă tehnică, urmărind nu gloria unuia în defavoarea celuilalt, ci notorietatea amândurora. Ceartă tabloidă, agresivă, în tonuri din cele mai diverse, pentru a nu plictisi și a ține atenția publicului trează cât mai mult. În acest caz, am avut de-a face cu o ceartă prefăcută, planificată, urmărind un efect anume. Modă urmată și de alții, dar de mai mică anvergură.

După 1990, certurile între scriitori au fost provocate și întreținute de grupuri de

6. O anume prosperitate economică a fost mereu un magnet pentru destui concetățeni din alte părți, dar și pentru mulți din afara granițelor, dovadă că Timișoara e un melanj de etnii și de culturi care se reflectă în stilul de viață și în mentalitate.

7. Nu sunt adepta listelor de acest gen. Firește, există astfel de personalități și evenimente.... Timpul va alege. Desigur, cu concursul istoricilor culturii.

8.Nu cred în teoria conspirației. Probabil că explicația, pentru fiecare caz enumerat în enunțul întrebării, constă de fapt într-un management defectuos, poate anumite decizii luate în anumite momente au dus la escaladarea fiecărei situații în parte într-un punct fără întoarcere.

9.Ceea ce se poate reproșa în primul rând e ceea ce se vede cu ochiul liber. Sentimentul că orașul nu a prea evoluat în aspect e aproape unanim. Câteva neoane, firme, tufe cu trandafiri nu vor reuși să ascundă aspectul de cenușiu care încă ne mai bânuie. Dacă am face un exercițiu de imaginație și am scoate terasele, luminile, firmele și exponatele din vitrine, am constata că nu s-a schimbat prea mult. Orașul ar putea arăta mai viu măcar dacă niște zugravi urcați pe schele ar da cu bidineaua. Poate că din zece clădiri una e proaspăt zugrăvită, dar celelalte nouă prăfuite și murdare vor fi mereu ceea ce ne va despăți de eticheta de "capitală europeană".

Anchetă realizată de
EUGEN BUNARU

ANCHETA

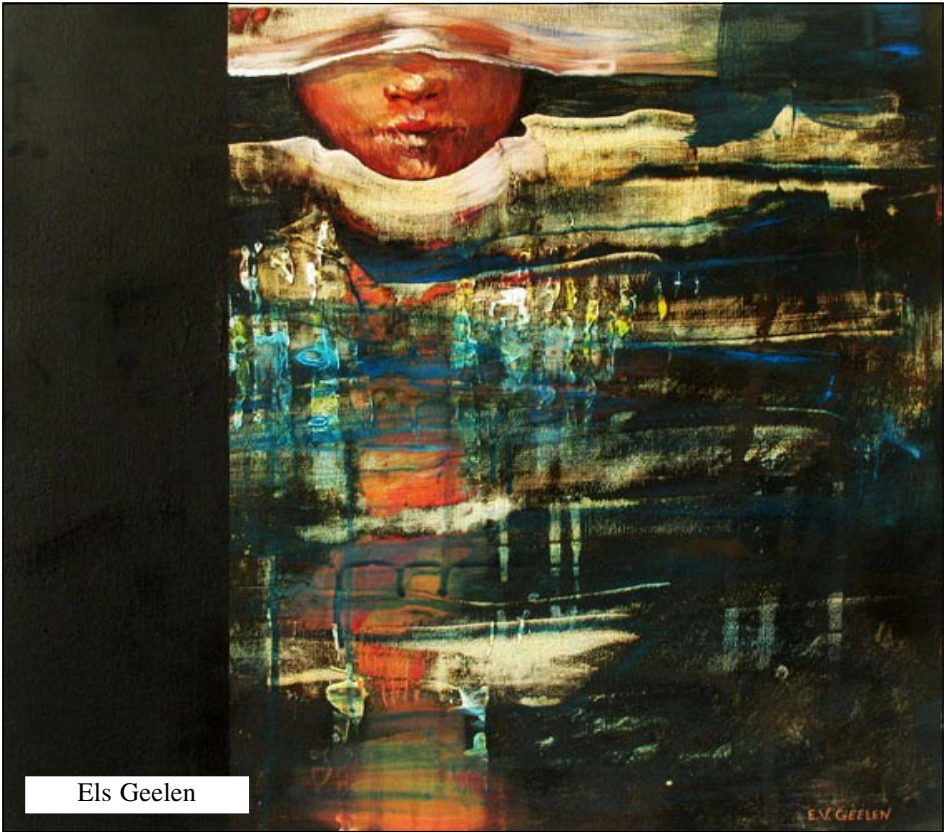
interese constituite din editori, critici, oameni de afaceri, adunați în jurul creatorilor, cu o motivație pur comercială. Promovare acerbă, negarea altui grup și, implicit, a scriitorului susținut de acel alt grup, pentru resurse și profituri cât mai mari. Luptă în care evaluarea estetică nu mai are nicio importanță. Subiect însă neplăcut pentru mine. Așa că rămân la gâlceava de cenaclu.

CONSTANTIN GURĂU

Se ceartă, oare, ei? În timp ce încerc să răspund la întrebare, observ, pe genunchi, două furnici. Caută provizii? Se îndreaptă spre vreun mușuroi traversînd acest platou pe care mersul lor mi-l relevează? Oare ele se ceartă? Fac, ele, parte din felurite conjurații, tabere, grupări, acționînd pe baza unor interese mai mult sau mai puțin avuabile, obscur-insignifiante, se manifestă urmînd meridianele și paralelele invidiei, vanității, aroganței, ranchiunei? Sunt, ele, "generaționiste", "șpemiiiste"? Dacă ar fi așa, șansa de a se lua la hartă ar fi considerabilă.

Lăsînd metafora, căznită, poate, la o parte, de ce se ceartă scriitorii? Dacă s-ar certa ei toți (chiar și cei din categoria pseudo sau vajnicii "mînuitori ai condeiului", temuții "condeieri"), hărmălaia ar fi insuportabilă. Doar pentru ei, că alții, cine să-i ia în seamă?

Cutare (mare, mijlociu, mic) scriitor și cutare (la fel de mare, mijlociu, mic) scriitor se ceartă... Cu-atît mai bine breslei, și lor cu-atît mai bine. Căci certăreții scriitori (e de-nțeles, oameni și ei, dar cu hachițe, și cine nu le are, înseamnă că-i lipsesc cu desăvîrșire și, pe cale de consecință, nu e scriitor), practică cearta și ca pe-un nevinovat "passe-temps". Desigur, între două pagini geniale, pe care urmează a le eructa la trezire. Culisele mustesc, adesea, de pizme, patimi, rîci, trufii, într-un cuvînt, furlandiseală

Els Geelen

ce-nveninează atmosfera; megalomania, veleitarismul sînt, atunci, pe cai mari și, iacă poznă, cearta-i coaptă.

Recomandabilă ar fi amenitatea. Iar furor-ul, în ambele-i accepții, acei ce-s scriitori să îl pecetluiască-n pagini.

Motive de vrajbe, disensiuni, dispute între scriitori, sunt, nesecate. Dar bine e a nu uita că toți, mari, mijlocii sau mici, toți au a fi certați de Scriitor.

P.S.: Totuși, cearta, ce artă!

LUCIAN IONICĂ

Și, mă rog frumos, de ce nu s-ar certa? N-ar avea voie? Le-a interzis cineva? De fapt, cred că lucrurile stau cu totul altfel: în realitate, nici nu se prea ceartă cu adevărat între ei. Chiar dacă vor, nu le prea iese. Ce, astea-s certuri ? Sînt simple hîrjoneli estetice, maliții pline de mai mult sau mai puțin har, ieșiri în scenă de dragul audienței. E drept că vorbele spuse cu meșteșug pot să picure acid și să rănească pentru o sută de ani, dar tot anemice rămîn. Fără țipete și înjurături de sfinți, dumnezei și președinți, fără ridicat poalele în cap, fără răcnete și insulte grele, care să strîngă toată strada la spectacol, nu putem vorbi de o ceartă adevărată, ruptă din viață, trebuie s-o recunoașteți. Înjurătura discretă, ascunsă într-o metaforă, batjocura ambalată cu talent, la care provincialul de capitală sau cel de provincie se pricep atît de bine, sunt mai degrabă spectacole estetice, savurate doar de *connaisseurs*, chiar dacă zvonurile mai adaugă pentru inițiați cîteva detalii picante, reale sau fictive, ce vor provoca savuroase ironii și nesfîrșite bîrfe. Mai e de precizat un lucru: certurile de la crîsmă nu se pun la socoteală în niciun fel. În asemenea cazuri, trebuie să ne aducem aminte de vorba lui Moisi: *omul după un pahar de vin este alt om...* Așa că, scriitorului nu-i rămîne decît să se certe cu vecinul de bloc, dacă-l inundă, ori lasă maneaua prea tare. Iar dacă a ajuns să se bucure de casă, vilă sau viloi, și a scăpat de amenințările de mai înainte, viața îi va găsi altele, pentru a-l menține în cea mai bună formă. Dacă este adevărat ce am spus mai sus, regret că nu se va putea face și o anchetă cu tema: *Cum se împacă scriitorii...*

ION JURCA ROVINA

Despre gâlceava scriitorilor se pot scrie romane. Dar nu cearta directă sau peste gard mi se pare cea mai gravă, ci ura care

se strecoară în înjurăturile dintre doi sau mai mulți literați, ura cultivată între generații. Atacul la valoare cu miza denigrării și marginalizării. Obsesia rediscutării din unghiul minimalizării. Hârjoana pentru poziționare și reпозиționare. Bârfa pentru imagine. Și așa mai departe. În actuala criză de lectură, fie scandalul cât de mare între confrății scrisul tot nu mai are prioritate în fața circuitului cu politicieni și false vedete. Adică, certați-vă, fraților, că tot nu vă citește nimeni. Loviți-vă cu dosare, scuipați-vă în piață, sfâșiați-vă operele și purificați-vă cu praf de cuvinte! Dacă așa vă cuvântează daimonul literaturii române.

Atât. Simt că încep să mă cert cu mine însumi. Ceea ce ar fi doar începutul până la greață.

DUMITRU OPRÎȘOR

Scriitorii se ceartă sau, mai bine zis, se atacă, din aceleași motive care generează tensiuni între oameni. Este adevărat, cu un plus de ardere în această zonă, comparativ cu lumea medicală, că la sfânta biserică, asta ca să dăm un scurt ocol prin existență, miza pică pe alt colț de masă. Orgoliul rămâne izvorul certurilor, supărărilor, de la cele mari, vechi, știute, și până la cele care se vor consemna săptămâna viitoare, începând cu ziua de joi, după ora zece. Nu are cum să fie toată lumea mulțumită, premiile sunt puține, rubricile la revistă nu ajung, și dacă ar fi trei pe fiecare pagină, plusul de glorie stârnește discuții aprinse la masa cu toate scaunele ocupate. Obiecții peste obiecții, raționamente, vinovați descoperiți la minut, concesii pentru un amic, chiar dacă a călcat rău în străchini, curg când se coace momentul. Nu pe tot omul îl prinde postura de certăreț, că soarta, nici în acest caz, nu îndreptățează steagul oricui. De-o vreme este o tensiune mai mare printre scriitori, amestecul în politică, de unde te alegi cu ceva avantaje, dar și asta are un preț, a făcut ca atacurile să se acutizeze. Și atunci, cel vizat, când are posibilitatea, dă replica, folosindu-se de noua sa postură. Important este să nu urăști. "Ura, spunea domnul Andrei Pleșu, nu lasă loc de dialog și pentru construcție (...)". Un adevăr care unui supărat din fire nu-i aduce mare lucru. La întrebarea: "Ce spui despre cearta dintre cutare și cutare?" există un singur răspuns: "Nimic. Așa le stă dumnealor bine ".

PATOSUL LUCIDITĂȚII

MIRCEA MIHĂIEȘ

Am scris despre *temele* lui Nicolae Manolescu fie în momentul apariției lor, fie la reeditarea în volume antologice, fie atunci când am încercat să conturez un portret general al celui mai important critic și istoric literar român de după Al Doilea Război Mondial. Cu atât mai mult mi-am propus să revin acum, când Editura Cartea Românească oferă, într-un volum compact, o selecție amplă, dar una care tinde la clarificarea statutului acestor "exerciții de libertate" pe care și le permitea, între o cronică literară și alta, principalul creator de ierarhii și autorul celui mai durabil "canon" din literatura română contemporană.

În cuvântul înainte la selecția actuală, Nicolae Manolescu precizează: "Îmi rămâne să explic alcătuirea culegerii de față, prima care cuprinde toate *Temele*. Poate ar fi mai exact să spun că ea cuprinde numai *teme*. Un cititor atent va remarca cu siguranță, comparând sumarele volumelor succesive dintre 1971 și 1988, că nu toate textele din acestea se regăsesc în volumul de azi. Motivul este că nu toate textele din seria editorială aparțin de ceea ce am considerat a fi *teme*." Cu alte cuvinte, criticul propune un profil distinct, adâncirea unui singur canal din multitudinea de ipostaze prezente în edițiile originale.

Pe măsură ce erau publicate, *Temele* lui Nicolae Manolescu s-au dovedit a fi și mai mult decât păreau, și mai puțin decât promiteau să fie. Primele trei-patru volume, purtând încă pe copertă titlul comun, înainte de a deveni un sub-titlu, dacă nu chiar indiciul unui gen literar, ne îndreptăteau să vedem în ele "ciornele" unui proiect mai ambițios. Cu alte cuvinte, ele păreau a fi incursiuni în laboratorul criticului. Se putea citi, în aparenta lor dezordine, și scheletul unei istorii spirituale, dar și ezitarea de a se angaja într-o astfel de întreprindere. Și fascinația construcției, și cea a fragmentului.

Dar *Teme* 4, de pildă, reprezintă un cert pas înapoi în acest posibil traseu. Volumul e un *cul-de-sac* al diverselor obligații ale criticului — față de lecturile de plăcere și față de rubricile permanente deținute în revistele *Steaua* și *Ateneu*. Optând pentru acest tip de selecție, Nicolae Manolescu atrăgea cu și mai mare intensitate atenția asupra refuzului, cu totul inexplicabil, de a-și aduna în volum tocmai acea parte a activității sale care i-a adus faima: cronică literară. Sfidarea programatică a muncii sale de fiecare zi e contrabalansată de rolul de prim-plan acordat acestui alt tip de "efemeride". Fără să conștientizeze, Nicolae Manolescu revenea la funcțiile ideale ale criticii literare: să instruiască și să încante.

Definirea *Temelor* manolesciene e din cale-afară de incomodă. Multe dintre texte își pot revendica, în egală măsură, eticheta de studiu, eseu ori chiar proză. Ce e o bucată precum *Fragmente pariziene*, din volumul al patrulea? Sau *Julien Green și strămătușa mea*, din volumul cu același titlu? Sau *Un risc splendid*, din *O ușă abia întredeschisă*, în care descoperim și o ludică definiție a

criticului literar: "un cititor în cărți"? Ca să nu mai vorbesc de obsesiile care brăzdează aceste volume: obsesia copilăriei și aceea a lui Don Juan.

Oricum am privi lucrurile, seria *Teme* reprezintă liantul dintre cele două regimuri ale scrisului de până azi al lui Nicolae Manolescu: regimul "diurn", al cronicii și istoriei literare, și regimul "nocturn", al ficțiunii. Tentația prozei, reprimată de Nicolae Manolescu atunci când G. Ivașcu l-a invitat să scrie săptămânal cronică literară a *Contemporanului*, a devenit cu atât mai vizibilă cu cât scrisul i-a alunecat spre o tot mai apăsată componentă subiectivă. Începând cu volumul al patrulea (mai întâi ca un "Jurnal de lectură"), criticul publică și un fel de jurnale "indirecte", notații de lectură și întâmplări în care descoperim mai mult din ființa decât din intelectul său. Ele anunță nu doar un nou sunet al scrisului, cât o nouă vârstă a criticii lui Nicolae Manolescu.

Imensa curiozitate a criticului îl face să se aventureze pe tărâmurile ale spiritului care, în mod obișnuit, sunt destul de îndepărtate de ocupațiile lui cotidiene. Studiul mentalităților, meditația "cu voce tare" pe marginea unor texte filozofice, plăcerea de a lumina un text literar din altă perspectivă decât aceea a esteticii se soldează cu surprinzătoare rezultate pentru exersarea propriilor intuiții și judecăți. Nicolae Manolescu are un remarcabil spirit al "răstălmăcirii" adevărilor verificate și unanim acceptate. Nimic nu-i face criticului mai multă plăcere decât să întoarcă pe dos, ca pe o mânășă, prejudecățile ori măcar lucrurile bine fixate în chingile istoriei culturale. "Trebuie să știi să visezi pe marginea foi albe, nu numai s-o îndeși de semne corecte și care decurg fatalmente unele din altele, trebuie să ai curajul să te încredințezi, măcar din când în când, inspirației de moment, chiar dacă ea pare să-ți conducă pașii într-o direcție primejdioasă", scria în 1984 Nicolae Manolescu. Între nevoia de precizie a primelor texte teoretice și "declarațiile de principiu" din anii optzeci este o diferență enormă. El a învățat între timp că inspirația înseamnă multă transpirație, dar și insistență și fermitate, dar și intransigență și bună credință.

Fixat la masa de scris precum Ulise de catarg, criticul își împacă, în *Teme*, și hobby-urile, și munca de zi cu zi, de săptămână cu săptămână, oficiind de la postul său de veghe, alegând și sortând cu exactitate de cronometru. În aceste condiții, fraza de mai sus primește și un alt contur. Inspirația de moment nu mai e un simplu capriciu: ea e rodul muncii bine dirijate, iar "direcția primejdioasă" e însuși sensul de totdeauna al adevărului, al sacrificiului.

Că în *Teme* e vorba, pe de altă parte, de multă încredințare și de multă imaginație — nimic mai adevărat. Pe acest segment, Nicolae Manolescu pășeste cu fermitate pe urmele criticilor interbelici: E. Lovinescu sare, nu o dată, și nu numai în *Memorii*, în barca

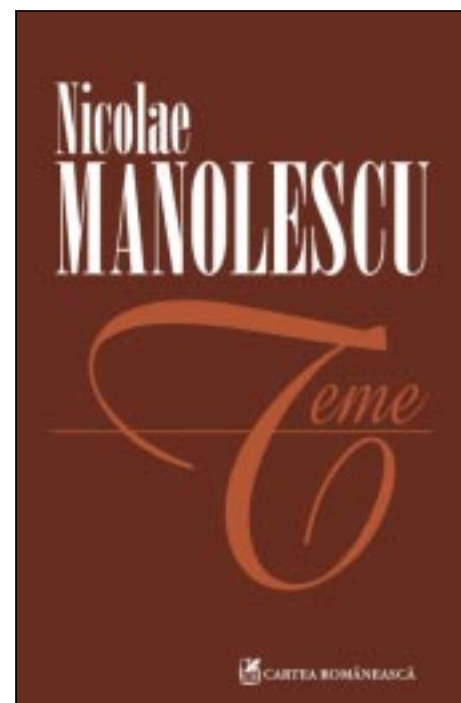
ficțiunii, iar în ce-l privește pe G. Călinescu, distincția între discursul critic, științific și cel "literar" e aproape imposibil de stabilit. Cu toate acestea, trecerea spre proză are loc, în cazul lui Nicolae Manolescu, mult mai prudent, mult mai calculat. El se complace în infinite analize de laborator, întorcând pe toate fețele eșantioanele culese din teritoriul aflat sub observație. Nivelul de desfășurare al discursului nu e străin de tentația polimorfismului. Strategia alegerii subiectelor le obligă să funcționeze, ele însele, în ceaiul lecturii-rescriere, asemeni celebrei madlene a lui Proust. Abia le simte gustul în cerul gurii, că imaginile prezente cheamă în memorie suvenirul din copilărie, care prinde o consistență la fel de reală precum cel pe care-l livrase memoria impregnată de livresc.

A fost nevoie de selectarea lor în volume pentru a realiza adevărata pregnanță a acestor, aparent, efemeride. Ceea ce se observă la o lectură retrospectivă e că subiectivizarea se produce treptat. De la studiile pur critice din primul volum al *Temelor*, Nicolae Manolescu a optat, începând cu volumul al doilea (care conține chiar o secțiune intitulată *Proze*), pentru o modalitate mult mai liberă, rafinat-eclectică. Impresiile de lectură (care alcătuiesc coloana vertebrală a volumelor) sunt, de la un anumit moment încolo, dublate de secvențe ironic-nostalgice uneori, tandre și patetice, de cele mai multe ori, decupate din propria-i existență.

Descoperim în această autolectură și sugestia că pentru autor viața și cultura, cititul și scrisul sunt lucruri perfect identice. Tema copilăriei se impune, alături de aceea a criticului, drept principal reper al acestor fermecătoare eseuri, în care descoperi un spirit viu și mobil, o inteligență asociativă excepțională și, mai presus de orice, o sensibilitate îndrăgostită de propria imagine. Când autorul uită sau nu găsește de cuviință să ne comunice împrejurările sau impulsurile care l-au condus spre lectura uneia sau alteia dintre cărțile despre care vorbește, aproape că simțim o frustrare. Excedat de prea multele lui obligații de a citi cărți nu pentru simpla plăcere, ci pentru a da seama de ele, e posibil ca autorul să fi recurs la aceste nevinovate strategii pentru a-și crea alibiurile necesare continuării epuizantei curse.

Dacă ar fi să așezăm scrisul lui Nicolae Manolescu din *Teme* sub un singur simbol, probabil că acesta ar fi metamorfoza. Cărțile au avansat într-un disciplinat șir indian, cu o ritmicitate cvasi-cronometrică. Și tot ca în sus-pomenita formațiune, ultimul component al șirului șterge urmele celor care-l premerg. *Julien Green și strămătușa mea* aproape făcea uitate cele patru cărți înaintemergătoare, *O ușă abia întredeschisă* diminuează — pentru a o amplifica ulterior, prin însumare — impresia lăsată de aceasta.

Și totuși, multe lucruri rămân legate de nevăzute conduite subterane, în ciuda modificării spectaculoase a decorului. Firma pentru care lucrează, în *Teme*, Nicolae Manolescu este una a vânzărilor *en gros*, înlocuind

NICOLAE MANOLESCU

Teme

Editura Cartea Românească, 2011, 600 p.

"vânzarea cu bucata", care constituia ocupația sa de bază (cronică literară, dar și monografia, dar și istoria romanului românesc). Cărțile renunță la structura de cristal în favoarea conglomeratului multicolor. Ca în orice *grocery shop*, se vor găsi de toate: și memorialistică, și proză, și jurnal, și istorie literară, și detectivistică, și corespondență, dar mai ales impecabile analize critice. Și, deasupra tuturor, dacă nu chiar în miezul tuturor, figura tutelară a autorului.

Surprinzător e că în această lume frapant postmodernistă, autorul își asumă, la modul clasicist, identitatea. Și-o asumă până aproape de fetișism: fetișismului obiectivității el îi contrapune fetișismul subiectivității. Persoana întâi se amestecă impetuos în treburile interne ale persoanei a treia. Tot ceea ce scrie autorul este, de acum, o chestiune personală. O chestiune a eului, acest Rastignac la purtător, scrutând sfidător fața lumii.

Temele sunt, așadar, parte dintr-o strategie abilă a subiectivizării scrisului lui Nicolae Manolescu. Pentru a-și merita locul în aceste cărți, adevărurile literaturii trebuie să fi fost, mai înainte, adevăruri ale vieții. Prin ușa întredeschisă a criticii se strecoară mesagerii unei lumi miraculoase: lumea persoanei întâi. Lumea lui *Cunoaște-te pe tine însuși*. O lume care își cere propriul stil. Verbul cel mai frecvent al acestei lumi este a (se) uimi. Iar deasupra lui, cei doi piloni pe care se sprijină scrisul manolescian. Pe de o parte, o eleganță de prozator, pe de alta, fatala, obligatoria luciditate a criticului literar.

Retipărite și reantologate, *Temele* lui Nicolae Manolescu au forța de impact a unui crucișător care decide să ancoreze, pe neașteptate, într-un port cândva plin de energie, dar sufocat acum de torpoarea propriei marginalizări. *Temele* reprezintă una din cele mai puternice dovezi ale forței de seducție a eseului cultural, din întreaga literatură română.

DUENDE

ALEXANDRU BUDAC

Înainte să devenim cititori de romane ascultăm povești pe care învățăm devreme să ni le spunem sau să ni le citim singuri. Dacă la maturitate deschizi condescendent cărțile ce te-au fascinat odinioară, descoperi nestemate în fructele azvârlite peste umăr, ca regele Vikramaditya. De pildă, înțelegi că "Scufița Roșie" ori *Alice...* descriu experiența maturizării sexuale. Poți să faci și poante deocheate. Când ești copil, doar simți efectul amănuntelor latente, fără să-l poți numi. Ai intuiția vinovată stărnită de sertarul din casă aflat mereu sub cheie. Poveștile bune te învăță să le apreciezi misterul, nu neapărat să-l dezlegi. Depinde cât de dispus ești să exersezi. Generații întregi și-au format gusturi literare diferite pornind de la obișnuințele juvenile de lectură. Spun banalități, dar chiar nu știu în ce măsură ele mai surprind realitatea sexuelor noastre. Se discută mult și inutil despre dispariția formatului tipărit al cărților, când, de fapt, ceea ce se schimbă rapid sunt deprinderile primilor ani de viață. Modesta mea experiență profesională îmi dovedește că predau *Don Quijote* și *Madame Bovary* unor tineri, altminteri inteligenți, dintre care foarte puțini știu cum se încheie "Mica sirenă" sau în ce fel se folosește Sindbad de pasărea Roc. Aud adesea că prima carte a fost citită abia în liceu. Dincolo de mecanisme chioare ale pieței, percepția vicioasă conform căreia proza scurtă este un gen minor are legătură cu dezinteresul pronunțat față de povești, proliferarea autorilor pitici de romane groase, de o glosolalie sprintară, dar și cu dispariția criticii literare genuine, compromisă din pricina slăbiciunilor politice și concesiilor făcute publicului dedicat comodității maligne, cronofage, asigurată de televiziune, Internet și alte media de propagare a opiniilor peltice pe lățimi mari de bandă. Nu mi-e greu să-mi imaginez reacția lui Hemingway dacă *The First Forty-Nine Stories* ar fi fost calificate drept literatură de rangul doi. Avea întotdeauna pușca la îndemână. Obişnuți să incantăm grosolăniile jurnalistice, am uitat că artiștii veritabili nu se înscriu în genuri, ci le inventează. Doar criticii, scriitorii și cititorii mediocri răspândesc prejudecata că în proza scurtă se poate experimenta puțin. Nimic mai fals. Ce altceva sunt "Frumoasele" de Cehov și "Babylon Revisited" de Fitzgerald dacă nu sublime experimente stilistice pe doar câteva pagini? William Faulkner considera că romancierul se naște ratându-și vocația poetică și, atunci când nu-i iese nici schița, cel mai exigent gen după poezie, își încearcă puterile pe teritorii literare vaste. Faulkner exagera, dar îmi amintesc sentința lui ori de câte ori îl citesc pe Răzvan Petrescu.

Povești fără vârstă, întrucât mențin un ecosistem unde nu-și găsesc locul tulburări ale climatului narativ, iar amenințările toxice – locuri comune, detalii redundante, incongruențe sintactice, barbarisme – nu străpung atmosfera. Ecologiei stilistice i se adaugă un animism pandemic. Nu doar oamenii, ci și obiectele au personalitate. O melancolie nesfârșită, cu unde funebre, capabilă să transforme sensibilitatea cultivată în furie brută, exterminatoare. Un simț deopotrivă voluptuos și dureros al detaliului. Te învârti în aceeași lume, dar nu o vezi ca el. Prin comparație, ești orb. Și surd. Și, mai ales, mut. Ironia convertește însă luciditatea rece în căldură imaginativă. Umorel lui e balsam și otravă. Doza depinde de idiosincraziile tale. Cultivă acel *humour noir* caracteristic medicilor. Dacă ați trăit sau trăiți printre doctori, știți cu siguranță că au o veselie specială. De aceea petrec în cercuri exclusiviste. Unii dintre ei reușesc să-și traducă exuberanța morbidă pe înțelesul

mirenilor (nu de puține ori, acest compromis a creat literatură). Muzică, multă muzică. Compoziția îngrijită a textelor le conferă un ezoterism melodic. Femei. Nici un alt scriitor român nu privește anatomia feminină cu atâta nerușinare, păstrându-și tandră ocheada. Fetișul devine metaforă. Tristețe rusească, dezgust românesc, tempo american. Proza lui Răzvan Petrescu armonizează orice antinomie.

Stilul său are particularități imediat recognoscibile. Controlează la fel de bine fraza lungă, gândită ca o succesiune de intervenții contrapunctice, plurivocale, după modelul scriitorilor portughezi, și propoziția percutantă, menită să deturneze sensul unei afirmații sau descrieri anterioare. Finalul povestirilor anulează impresia inițială și te obligă să le recitești. Autorul poate reproduce fidel argouri și regionalisme. Împrăstie numeroase referințe culturale în cele mai bizare contexte. Amănuntul neașteptat țâșnește cu vioiciune năucitoare. Volumul *Rubato* este o antologie și, ca oricărei selecții dintr-o operă generoasă, i se poate reproșa un singur lucru: alte proze antologice au rămas afară. Lipsesc "Bibliotecaarul", "Cum a fost respins Kipling la cenaclu" și "Jazz", ca să numesc câteva. Însă fiecare își întocmește propria listă. Iată de ce mă grăbesc să-mi divulg favoritele, adică povestirile unde Răzvan Petrescu atinge limitele expresivității în limba română.

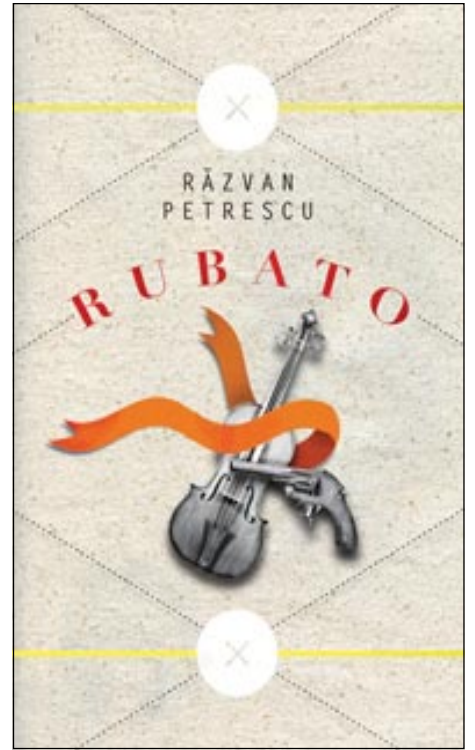
Trei muncitori cu nume florale, Begonie, Laur și Trandafir, sapă în jurul unei conducte, pe o vreme ploioasă. Sunt de o vulgaritate expansivă și lucrează românește, cu multe răgazuri. Pauză de masă, pauză de bărfă, pauză de nevoi. Când, în sfârșit, se pun la treabă, Laur dezgroapă întâmplător un craniu. Îl ia în palmă arătându-l mândru celorlalți și începe să recite din *Hamlet*. În original. Ca și cum ar fi posedat, preț de câteva versuri, de stafia prințului danez. *Alas, poor Yorick ...* Povestirea "Șansa" are cinci pagini și se echilibrează perfect grație unui contrast puternic. Situație banală, redată natural prin argou gros, și intervenție shakespeareană miraculoasă. Finalul rămâne deschis. Nu știm dacă muncitorul a înnebunit, așa cum cred colegii lui, a primit brusc în dar memoria lui Shakespeare, ca-n povestea lui Borges ori dacă atingerea craniului a tulburat un duh adormit. Are vreo însemnătate faptul că bufonul Yorick l-a crescut pe Hamlet și că Laur se ține mereu de gumbușlucuri? Răspunsul ferm sfârșește în suprainterpretare. Până la urmă, șansa constă într-un artificiu de efect. Îl înțelegi cum vrei. Același lucru se întâmplă și-n "Farsa", proză cu o miză asemănătoare celei din superba *The Diary of Adam and Eve* de Mark Twain. Un episod biblic repovestit la persoana întâi. Twain își imagina amuzat primele probleme conjugale și dizolva parabola într-o simplă, dar vibrantă poveste de dragoste ("Wheresoever she was, there was Eden."). "Farsa" are aspectul unei improvizații evoluționiste pe temă vechi-testamentară. Cain se apără înaintea unui tribunal modern, adică inefficient, indolent și corupt. Din confesiunea lui, consemnată aiurea de grefier, reiese că părinții ar fi un fel de *hippies* ticniți, Abel, un pisălog exasperant, din Eden a rămas un teren viran acoperit de bălării, iar legea divină nu numai că nu oprimă, dar lipsește cu desăvârșire. Dumnezeu apare drept un șarlatan nevăzut, pus pe șotii discutabile. Cain repetă peste milenii, dintr-un instinct atavic, același gest: uciderea fratelui. Eterna reîntoarcere nietzscheană se dovedește o farsă juridică.

Protagonistul din "Blitz", de profesie jurnalist, găsește pretutindeni în oraș fotografiile lui, dobândind astfel o celebritate

goală, pe care nu o alimentează cu absolut nimic. El cade brusc în plasa irealității mediatice. Doar că fotografii (sau fotografiile) fără chip urmăresc, mai ales noaptea, un anonim depășit de situație, nicidecum cadavre, ca-n *Blow-Up*, și cu atât mai puțin obiective turistice, precum Cel mai fotografiat hambar din America, descris de Don DeLillo în *White Noise*. Viața jurnalistului se schimbă radical pe măsură ce se înmulțesc întâmplările absurde cu intense tonuri autohtone. Actorul din povestirea "În rolul lui Iisus" trece și el printr-o experiență ieșită din comun. Practicant conștiincios de *method acting*, ajunge la un moment dat să săvârșească miracole.

Verosimilitatea prozei nu se măsoară prin invocarea principiului realității, ci pe baza codurilor fictive stabilite de o anumită narațiune. Jurnalistul și actorul ajung în situații excepționale tocmai pentru că lumea unde trăiesc a ieșit complet din țâțâni. "Blitz" descrie schizofrenia urbană iar "În rolul lui Iisus" oferă și un *zapping* frenetic prin viața de pensionar irosită catatonice în fața televizorului. Pe de altă parte, "Fotografii de nuntă" urmează logica simplă a evenimentului pus la punct în cele mai mici detalii: ziua căsătoriei. Discrepanța dintre semnificația momentului și insignifianța ghinioanelor (inundația provocată de vecini, costumul rupt, șlițul desfăcut, troleul defect), în orice altă împrejurare, generează lanțul catastrofelor domestice. Dar, cum basmul, fie el oricât de cinic, sfârșește în vesela apoteoză maritală, și de data asta iubirea dănuie dincolo de primejdii, și chiar de mormânt.

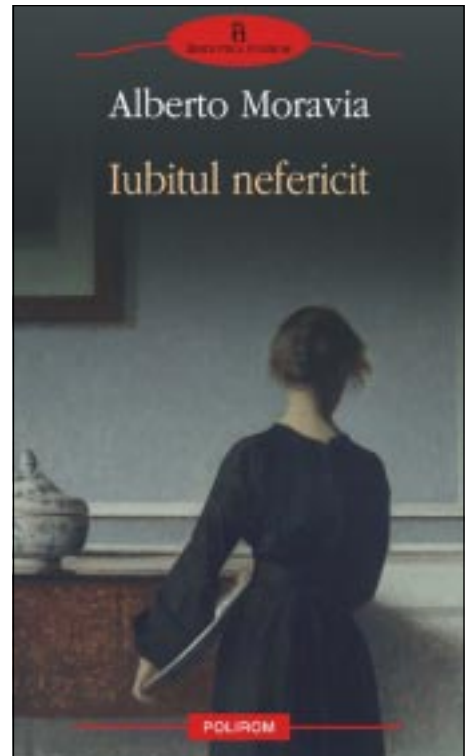
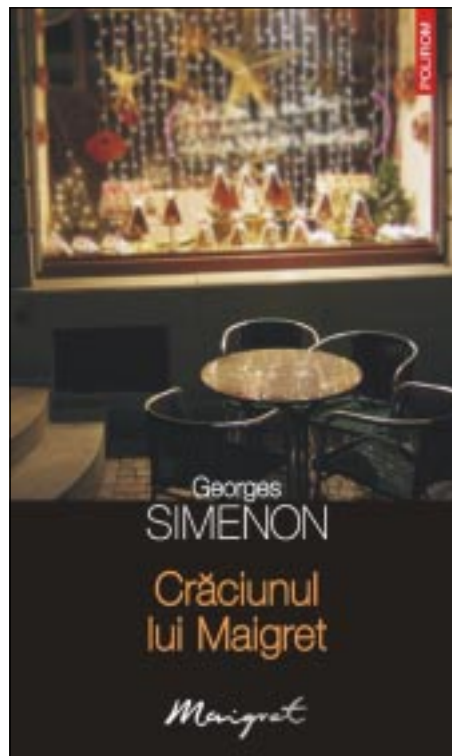
"Globul de cristal" conține delirul unui fost profesor de istorie, aflat în comă după un accident rutier. Frânturi de viață în străfulgerări de meteor. Regrete, iubiri, scufundări printre caracatite purpurii și pești roșii, globuri de jucărie cu fulgi de nea asemănătoare celui scăpat din mână de Charles Foster Kane când spune "rosebud". Text de o subtilitate poetică răscolitoare. În schimb, "Jaf armat", povestirea inedită din volum, are o cifră octanică ridicată. Prin tăieturi perfecte de montaj, sincronizarea perspectivismului, (bri)colaj de situații cinematografice și mutări spectaculoase ale pionilor cu schimbarea regulilor în plină acțiune, Răzvan Petrescu inventează un gen: *noir*-ul caragialesc. Un psihiatru cu apucături de gangster, un economist cu probleme emoționale, un profesor pedant și neîndemânatic. Sunt intelectualii români tipici. Snobi (se dau în vânt după Tarkovski și compozitori clasici),

ageamii (cultura lor infracțională se reduce la clișee hollywoodiene) și, evident, părliți (nu le ajunge leafa). Cei trei hotărăsc să jefuiască o casă de schimb valutar, și apelează la ajutorul unui interlop de cartier, care știe că Ariel nu e doar o marcă de detergent. Fiecare dispune de partitura proprie, distinctă, zgomotoasă, convingătoare. Din când în când intervine un *voice-over* discret. Lucrurile o iau razna precipitându-se către deznodământul exploziv. Lovitura de maestru o constituie însă Corina, soția bolnavă de cancer a psihiatrului. Personajul tăcut, femeia fatală ce atrage toate privirile, ascunde o fantoșă nefericită. Cel mai senzual și enigmatic dintre eroi pierde câte o bucată pe măsură ce planurile jefuitoare se spulberă. Obiectele regresează odată cu sfărâmarea trupului ei bolnav: pistolul scade în calibru, măștile de fluturi rămân fără aura nabokoviană și se întorc cu susul în jos, Mobra vandalizată ia locul Hondei. La sfârșit nu distingi între stânjenitor și magic.

Să recapitulăm. Putere de evocare, un acut presentiment al morții, senzație de bănuire, energie demonică, ritmuri muzicale. Am căutat un cuvânt al limbii române care să le exprime pe toate. N-am găsit, dar știu sigur că spaniolii numesc asta *duende*.

NOU la POLIROM

VISĂTORUL ȘI LUMEA

RADU CIOBANU

Visătorul este Gavril M., protagonistul romanului *Când ne vom întoarce*, de Radu Mareș, iar lumea este cea a Bucovinei anilor 30 ai veacului trecut, când vremurile începeau din nou să se tulbure. Cartea a fost distinsă cu Premiul pentru Proză al Uniunii Scriitorilor, dar încă înainte de eveniment a beneficiat de o întâmpinare elogioasă. S-a scris mult despre acest roman și pe drept cuvânt, întrucât, în peisajul prozei noastre actuale, face o figură aparte prin pedantismul construcției și imperturbabilul tradiționalism al narațiunii. După câte știu, singura opinie separată a exprimat-o dl Paul Cernat (Obs. cult. 579), care-i reproșează stufoșenia, lentoarea, lipsa de pregnanță stilistică etc., într-un cuvânt, caracterul "bătrânicos". S-ar putea ca aceste rezerve să fie expresia inaderenței – care nu e numai a dlui Cernat – la lumea arealului mitteleuropean, *Când ne vom întoarce* fiind de acum unul dintre romanele reprezentative ale acestui spațiu. Pe de altă parte, în primirea entuziastă a cărții văd și o posibilă reacție retractilă, de refugiu din fața viiturii romanelor *horror*, în sensul larg al cuvântului, sau al celor saturate de ingredientele *hard*, de rigoare, ale postmodernismului biruitor. Romanul lui Radu Mareș este o carte pe cât de decentă, pe atât de profundă, lăsându-i totodată cititorului șansa unor multiple unghiuri de interpretare. Cum din diverse unghiuri a și fost comentată, relevându-se cu precădere imaginea panoramic-monografică a Bucovinei în viziunea autorului. Sub acest aspect, *Când ne vom întoarce* poate fi considerat și un roman etnografic, în aceeași manieră ca și – *mutatis mutandis* – *Șteampuri fără apă*, excelentul roman, pe nedrept uitat, al lui Ovidiu Bârlea.

Abundența comentariilor de până acum mă scutesc de a povesti "ce se întâmplă", obicei pe care, oricum, îl evit cât pot. Aș vrea doar să remarc un aspect mai puțin comentat, dar care mi se pare a fi cel mai important în intențiile autorului, întrucât derivă chiar din motoul romanului. Acesta e un citat din *Geneza* (37, 18-20) și anume episodul în care frații lui Iosif, din invidie și prostie, pun la cale pierderea "făuritorului de vise", care se va dovedi în cele din urmă, cum precizează textul sacru, "un om care făcea totul să prospere". Or, Gavril M. este un făuritor de visuri, dotat în egală măsură cu vocația întemeierii și a construcției. Copil de țărani, rămas orfan de tată și crescut în austeritate, religiozitate și rigoare morală de o mamă intransigentă, intrat apoi sub influența profesorului Volcinschi, "una dintre cele mai importante figuri ale fostei provincii austriace", dedicat după Unire cauzei naționale și sprijinirii fiilor de țărani în desăvârșirea studiilor. Astfel, Gavril M. ajunge să-și încheie formația cu convingerea "că menirea lui va fi să-și facă datoria cea de obște, de la un cap la altul, întrucât limitele sunt stabilite de tradiție și lege, iar el, ca orice bucovinean, n-ar fi cutezat să le încalce pentru nimic în lume", după cum "nu considera necesar să ascundă vreun amănunt din ereditatea lui țărănească." Numit la conducerea unei ferme izolate, al cărei administrator neamț dispăruse în mod misterios, Gavril M. visează constructiv și acționează tenace. Renovează vechiul conac căzut în paragină, reorganizează personalul și zilierii, pune din nou totul pe roate, întemeiază o plantație de piersici și chiar începe restaurarea unei biserițe incendiate de ruși în timpul războiului. Reușește să și-l apropie pe bătrânul contabil Onofrei, îi disciplinează și-i dedă cu săpunul pe zilierii veniți din "Regat", îi ocrotește în continuare pe cei

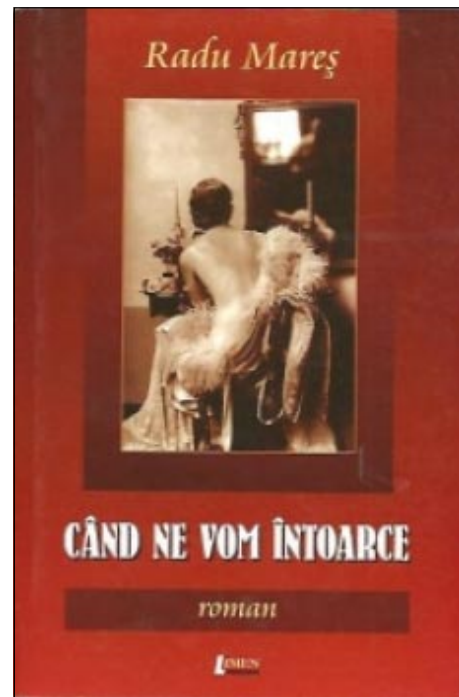
doi "oameni necăjiți", opoșiți la fermă, Herr Franz, orb, "care nu arăta a fi fost un nevolnic", și *deadea* Olesia, bătrâna decrepită, fostă contesă, refugiată din Rusia. Iar țiganca Tina, dotată cu puteri oculte, e un fel de factotum al locului și îi devine un aliat nesolicitat. Sunt însă destui și cei care, mai îndepărtați, de prin sat, ricanează, privindu-l cu mefiență și scepticism. Gavril M. își vede neabătut de visurile și făptuirile sale care fac "ca totul să prospere". Izolată cum e, la fermă viața politică pătrunde sub formă de zvonuri, ca de departe. Când moș Onofrei, mefient la început, îl întreabă dacă nu cumva e legionar, fiindcă a auzit că acolo unde apare un legionar, negreșit va fi bucluc, Gavril M. îi răspunde: "Nu-mi place politica, bade Onofrei. Nu-mi place, nu mă interesează și nu mă prea pricep." Nici prietenul său Iliuță, "călugărașul" vagant din Calafindești, care are și el puteri ascunse de nu-l latră nici un câine, dar despre care se știe că e "cu legionarii", nici Iliuță, deci, nu-l poate disloca din neutralitatea lui constructivă. Ceea ce i-o potentează, în schimb, conferind o și mai decisă determinare visurilor sale, e dragostea și apoi căsătoria cu învățătoarea Katria Suhoverschi, de obârșie germano-ucraineană, ilustrând perfect melanjul etnic bucovinean.

Hemingway spunea că nici o poveste de dragoste nu poate avea *happy end*. Adevăr cunoscut de orice scriitor serios. Visătorul și toate izbânzile sale atrag treptat nori rău prevestitori. Înfloresc tot felul de presupuneri, bănuieli și culpabilizări *ad hoc*. Prezența atâtor zilieri n-ar fi tocmai în regulă. Păstrarea la fermă a armelor de vânătoare ale dispărutului administrator neamț nu e legală. După cum ilegală e și arma cu țeava retează purtată de Katria ca să se apere de lupi în drumurile ei cu sania la moara bunicului Schneider. Dar oare doliul după bunica ei, prelungit cu obstinație, nu e cumva, de fapt, modul în care și ea, asemenea altor 99 de fecioare din țară, jelea moartea "martirilor" Moța și Marin? Suspectă e și prietenia lui Gavril M. cu acel călugăraș dat "cu legionarii". Care și-a îngăduit să officieze sfântirea începerii lucrărilor de restaurare a biseriței, deși n-avea investitura harului preoțesc. Dar însăși inițiativa pornirii acelor lucrări fără solicitarea arhierștilor aprobări și binecuvântări e privită ca o încălcare a rânduielii. Etc. Motive suficiente, așadar, ca, stimulată probabil și de ordine ierarhic superioare, rudimentar șef de post Gogu Popescu, venit și el din "Regat" o dată cu administrația românească a Bucovinei, să descindă cu jandarmii săi la fermă, determinând tragicul deznodământ. Ideea e că un visător capabil a face totul să prospere va fi întotdeauna împresurat de mefiență, răutate, *malentendu*-uri, hazard și, nu în ultimul rând, de prostie. Comentariul șefului de gară Tavi Vorobchievici, *raisonneur*-ul, cel căruia nimic nu-i scapă, pentru că toate-i trec pe sub ochi, e semnificativ: "Dar bănuiesc că a intervenit prostia cuiva din popime. Nu severitatea exagerată în observarea dogmelor. Nu răca sau ura. Ci prostia în stare de distilat pur, cum se întâmplă mereu la noi când ceva trebuie neapărat distrus, ras de pe fața pământului și nu stă nimeni să se opună."

Desigur, o astfel de arborescentă structură epică nu putea fi configurată fără un fundal și un context. Radu Mareș le edifică laborios, pedant, atent la detalii, pas cu pas. Romanul are 460 de pagini, dar pe la jumătatea sa încă intră noi personaje în scenă. Toate pregnante, memorabile. Sub ochii cititorului se constituie o lume. Radu Mareș deține calitatea cea mai importantă a prozatorului de cursă

lungă, aceea de a crea impresia de viață autentică. Ea e evidentă nu doar în portretizarea personajelor, ci și în antologicele tablouri de gen, care se constituie în episoade: dezlănțuirea ploii după îndelungata secetă, pelerinajele la hramurile de la Cacica și Suceava, cu panoramarea târgului Sucevei, ieșirea Katriei, elevă, cu unchiul ei la cofetăria "Florian" din Cernăuți și atmosfera încă imperială a orașului, "proba vizitei" – o *Steifvisite!* – la clanul Suhoverschilor, pentru a-i cere permisiunea tatălui s-o ia pe Katria la bal etc. etc. Peste toate, colorat și succulent, romanul deține pasaje de vagă magie și personaje care rămân iremediabil enigmatice până în final, precum acel nuntaș necunoscut cu un ochi galben, de la nunta surorii lui Gavril M., - fabulos episod și acela.

Fundalul și contextul, așadar, sunt cele ale Bucovinei de după Marea Unire, când se vădea adevărul că România nu era pregătită să administreze competent și corect noile provincii. Scena, însă, este cea a fermei izolate de la capătul lumii, la sud de Nistrul de dincolo de care vin hoții și vânturile toride sau înghețate din străfundurile Asiei. Dar și aici, ca pretutindeni în Bucovina, oamenii își păstrează ca reper amintirea Împărăției și chiar a Împăratului, rămas, acesta, mai viu în amintirea lor decât prezența regelui celui nou și viu, Carol II, care nu e decât o ineputabilă sursă de scandaluri. Moș Onofrei, contabilul, "era un țăran școlit, ca atâția alții

în timpul Austriei, poștașii, dascălii din bisericile românești, secretarul de la primărie, agentul veterinar, pădurarii..." El e tipul beamtăruului habsburgic cu mânecute, conștiincios și cu venerație pentru tradiție și "rânduială". Înainte erau niște reguli – i se confesează el lui Gavril, care-i câștigase încrederea.

Continuare în pagina 31

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

Sărbătorile nu s-au încheiat!

Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!

ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?

ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!

Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

ÎN TRE LUDIC ȘI CONFESIUNE (II)

ALEXANDRU RUJA

Volumul al doilea din *Marocco* (și al treilea din *Opere*) are două secțiuni ample: *Gulliver în țara Nimănu, exerciții de arta prozei, 1964 – 1994* și *Căinele în lesă, fals memorial, 2004*, însoțite de *Appendix* și *Dosar de presă*. Prima secțiune cuprinde ciclurile *Domino* (1990 – 1994), *Rondul de noapte* (1964 – 1988) și *Breviar* (1967 – 1988; 1990 – 1994). Scribul rămâne ascuns în proze, dar se devoalează în interviuri, confesiuni. În a doua secțiune sunt incluse mai multe interviuri. Multe texte țin de publicistica literară, ca să le plasez într-un cadru mai larg, deși destule sunt eseuri specializate, care se îmbină cu texte de un acut impresionism cultural, în care impresia și intuiția domină și dau doza de originalitate. Provocările sunt multiple, motivele sunt diverse, rezolvările la altitudini culturale diferite. În Bacăul natal, simbolul fundamental rămâne Bacovia. Despre poet, despre poezia sa, despre personalitatea sa scrie George Bălăiță, stimulat de "bronzul" lui Constantin Popovici, de imaginea casei poetului, de invitația celor de la "Tribuna". Uneori se poate scrie incitat de diverși stimuli, altelei nu se poate. Există și o criză a scrisului, pare să sugereze prozatorul, sau oricum dificultăți în finalizarea scrisului.

Unele sunt scrise sub presiunea timpului sau a obligațiilor redacționale, dar multe sunt meditații libere, străine oricărui constrânger, pe teme liber alese. De aici și libertatea atitudinii, gândul lăsat să cutreiere fără opreliști, exprimarea propriei păreri fără cenzură. Nu, însă, și fără suport cultural. Trecând prin *Nașterea tragediei* și *Așa grăit-a Zrathustra*, poate și prin altele, se ajunge la comentarii asupra gândirii lui Nietzsche, a filosofiei sale (a felului în care a fost receptată sau falsificată), a relației cu antichitatea elină, a credinței și negației, a dezvoltării dihotomiei apolinic – dionisiac în spațiul culturii. "Omul nietzschean este cu adevărat liber, trăiește numai în spirit și acolo ar trebui să fie Paradisul. Viața lui Nietzsche este însă Infernul. Straniu, răscollitor, "inadmisibil", într-o tensiune a spiritului rar întâlnită chiar în marile texte sacre, amorul lui Nietzsche se pustruiește în *maxima moralia*. Este el ucigașul lui Dumnezeu? Nu! Nietzsche este un mare credincios. El vrea însă totul, nu știe să ceară, să se umilească. Nu din trufie. Trufași sunt mășcarici și scamatorii din alaiul văzut și nevăzut al omului genial. Prințul nu pare atins de trufie, mai degrabă pajul său."

Există un anumit confort al trăirii în cultură, al relaționării peste marele arc de timp cu oamenii de cultură. Prozatorul declară fără rezerve plăcerea trăirii, evident simbolice, lângă spirite emblematice pentru diverse zone ale culturii. De cultură se leagă toleranța, respectul alterității. Ignoranța generează intoleranță. "Chaplin, Einstein, Rubinstein, Chagall, Spinoza. Convoc aceste spirite alese, înainte de orice, fiindcă îmi place să le știu aproape, geniul lor simplu și elastic este benefic, iar absența lor de la marile banchete intelectuale (pe care aș vrea să cred că le contemplant de departe, dar cu folos, ca un "spectator angajat"), dacă s-ar întâmpla să fie așa, este inadmisibilă. Pe de altă parte, în termeni aberanți sau dimpotrivă simplificatori, revine iarăși în atenție chestiunea evreiască. În atenția cui? "Indisolubila problemă evreiască" este, după părerea mea, mai degrabă o teză a extremelor. Ea apare conjunctural, dar și simptomatic, vreau să spun că a o supralicita este egal cu a te prefăce că nu există sau chiar a o ignora. O bună parte a lumii de azi există spiritual și nu

numai în conceptul iudeo-creștin. Biblia este Cartea noastră comună. Poate fi Noul Testament comentat și înțeles fără Vechiul Testament?"

Mozart și Salieri este un text în care discuția excedează sfera artei muzicale și intră într-una cu rezonanțe morale. Devine o discuție despre mediocritate și geniu, despre ură și iubire, despre invidie și generozitate. În *Triptic*, alături de bătrâna de la Văratec ce atingea veacul de ani, care îi evocă pe Eminescu și pe Creangă într-un mod cu totul neconvențional, sunt evocați Sadoveanu și Arghezi, pe care autorul însuși i-a cunoscut. George Bălăiță trăiește în proximitatea marilor creatori de literatură. Amândoi scriitorii se aflau spre sfârșitul vieții. Relatarea întâlnirii este și o evocare a senectutii, ca moment al împlinirii creatoare, un nimb astral peste o viață dăruită creației literare. Puterea de plasticizare vine din resursele prozatorului. Am mai remarcat vocația picturalului la George Bălăiță. Ea este puternică și în acest *Triptic* despre senectute. Imaginea lui Sadoveanu este statică la început, cu evidente accente anatomice. [...] Imaginea lui Arghezi este, însă, una dinamică, în care cuvântul este completat de gest.

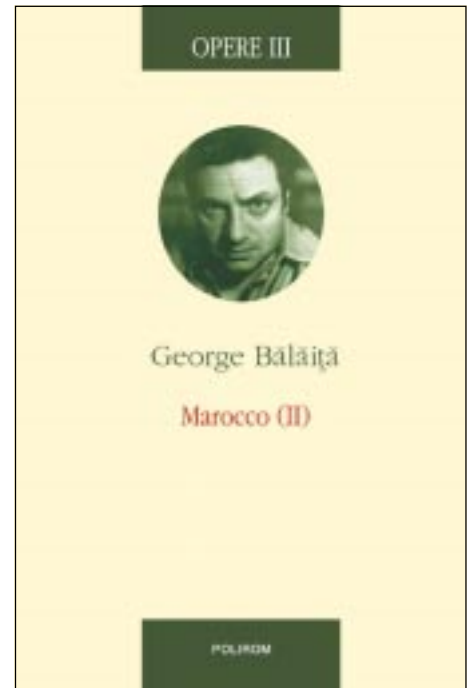
Arealul cultural în care se mișcă George Bălăiță nu este doar vast, dar și diversificat. Intenția lui nu este eseu specializat, ci comentariul liber prin reliefaarea părerilor proprii. De la muzică (Mozart, Bach (*Cantorul*), Enescu), prin prozatorii ruși și Shakespeare, Bacovia și Alecsandri, Rebreanu și Thomas Mann la comentariile pe probleme punctuale din viața social-politică se întinde o paletă largă de probleme care intră în textele de publicistică. Texte în care, însă, virtuțile prozatorului sunt mereu prezente.

Despre ce altceva mai scrie George Bălăiță în *rondul său de noapte* și în *breviar*? Despre călătoria în spațiul asiatic (Vietnam, China), despre perioada petrecută la Iowa City, despre filme, despre Balșoi Teatr, despre Gogol și Tolstoi, Melville și Kundera. Sunt notații fugare sau comentarii mai aplicate, dar totdeauna făcute sub impresia produsă omului de cultură. *Breviarul*, datat 1990 – 1994, cuprinde tablete (chiar în sens arghegian) mai ales despre scriitori din literatura română. Și începe, evident, cu Arghezi, într-un fel de circumstanță sau întâmplare metafizică, nu departe de ludicul arghegian, de felul în care poetul simțea relația cu transcendența. "A fost odată un om. Numele lui era Arghezi. Într-o zi, în livadă, el se întâlnește cu Dumnezeu. Arghezi tocmai curăța de omizi merii și cireșii." Revaluează prin lectură *Întâlnirea din pământuri* de Marin Preda, îl vede pe Bogza ca "un clasic în viață" (textul a apărut în "ARC, cu câteva zile înaintea morții lui Bogza"). Toate acestea cuprind și surprind o lume, o lume diversă și polimorfă, lumea cârtilor, a provinciei, a culturii, a artelor diferite (film, muzică, pictură), a scriitorilor, a naturii etc.

Volumul cuprinde mai multe interviuri și răspunsuri la anchete. Sunt clarificări necesare. Se trece printr-un complex de probleme. Le amintesc într-o înșiruire aleatorie: problema romanului, una din acele probleme greu de definit și desenat în conture sigure, de aceea mereu în desfășurare, deci continuu actuală; provincia și valoarea ei culturală ("Oare tu nu știi că provincia e lumea? [...] Provincia este sublimă și caraghioasă, și eu sunt un provincial sadea."); șansele romanului politic; istoria editării romanului *Lumea în două zile*; perioada de directorat la "Cartea Românească"; viața literară și relațiile dintre scriitori; activitatea

la revista "Ateneu"; COPYRO și legislația dreptului de autor; povestea de familie, a bunicii și a tatălui ("Când se necăjea uneori pe tata, bunica se încrunta. Uită-te la el, spunea, parcă-i E.A. Altă dată, bucuroasă, cine știe de ce, arăta cu capul spre tata și spunea la fel, dar cu alt ton: uită-te la el, curat E.A. Acest E.A. era un brutar evreu, în copilărie l-am cunoscut și eu. A emigrat după război în America de Sud. Într-o zi, bunica s-a hotărât să moară. Când a scăzut de tot și fața ei a căpătat culoarea opalului, bunica mi-a dat o fotografie veche, un cartonaș în sepia, ea tânără lângă un bărbat chipș, la fel. Era E.A. ține-o numai pentru tine, mi-a spus. S-a întors cu fața la perete și n-a mai vrut să vorbească. Iar eu am tăcut până acum. M-au atras întotdeauna spiritul și viața evreiască. Mulți prieteni ai mei din copilărie erau evrei."); opțiunea în literatură; stilul și arta literară; Uniunea Scriitorilor și probleme ei; cenzura și autocenzura;

Nu am început lectura cu acestea, cum se tot sugerează, tocmai pentru a nu intra în explicațiile autorului. Nu întotdeauna o operă este ceea ce autorul crede despre ea.

GEORGE BĂLĂIȚĂ

Marocco (II)

Editura Polirom, Iași, 2011, 522 p.

Cronologie de Marilena Donea.

UN JURNAL LONDONEZ ORIGINAL

ALEXANDRU SFÂRLEA

Volumul de versuri *Genunchii Tamisei* (Ed. Brumar, Timișoara, 2010) al poetului orădean Gheorghe Vidican, poate fi considerat și ca un jurnal de călătorie mai insolit, luare la cunoștință mai degrabă prin "antenele" inspiraționiste, strict poezeste, decât printr-un eventual descriptivism aseasonat cu intelectualisme. Pentru Vidican, Londra se arată, la o primă luare de contact, prin "frunzele căzute din pomii ce străjuiesc/palatul Buckingham" și prin Tamisa care "își sapă o nouă albie", dar și prin "toamna care răcnește în ultimele lire", de pildă, când poetul și companiile săi, surdomuții, sunt musafiri la Texco. Sunt prezente, mai apoi, și Big-Ben-ul, "lașitatea imaginarului prin piața Trafalgar Square", „ trecerea în timp a reginei Elisabeta", amiralul Nelson, câteva negrese depistate la fața locului, în varii ipostaze, parcul St. James, garda regală, în fine, chiar „o ascunzătoare a țării Albionului în... lătratul câinilor". Nu trebuie să ne mire aceste cote ale perceptivității: ele aparțin unui poet cantonat – definitiv și necondiționat – numai (și numai) în poezie. El se supune masochist, aș zice, unei adevărate autoprovocări, dezamorsând un imaginar poetic eferescent, încât ai impresia că se îndrăgostește de propriu-i discurs.

Vidican nu se sfiește – mai mult, poate, decât majoritatea autorilor de versuri de la noi – să personifice, să uziteze copios de procedeul incongruenței semantice, să-și racordeze empatic instinctul poeticesc la aproape tot ce-i cade sub ochi. Fortăreața limitelor lingvistico-metaforice, afișarea acelui curaj de prestidigitator care-și calchiază propriul risc (sumar asumat) merge până acolo, încât, de pildă, chiar din primul text al volumului "neliniștea doarme / în șarpele întins pe frânghii/ ajunge până la călcăiul aripei/ gata-gata să zboare/ săpând în frunza desprin-

să/ o nouă albie pentru apa Tamisei". Este adusă în pagină o adevărată frenezie browniană a cuvintelor, sintagmelor și formulărilor "ilicite" semantic, lingvistic și contextual.

Sigur că unii degustători de poezie, mai ancorati în prejudecăți și cutume literaturale (turistice), vor fi tentați să are o fâșie a graniței dintre libertatea de exprimare/ expresie poetică și un expansionism necontrolat, rudă bună cu dicteul automat și mecanica strict combinatorie; ba chiar, aș zice, cu căutarea unui grăunte de aur într-o furtună de nisip. Doar că există și categoria celor care pot savura oferta poetică a lui Vidican, până la un punct, după care, extenuați, să o dezavueze cu dezinvoltură. Dar ceea ce rămâne cert este că putem afirma – și după lecturarea acestui volum – că Gheorghe Vidican este un insurgent cvasioriginal în poezie, asumându-și această condiție cu o nonșalanță nostimă și de bun augur.

RECOLTE AUTUMNALE

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Cum toamna se numără nu doar bobocii – grădin(ți)ari, școlari sau universitari – ci și târgurile de carte, unele apariții anterioare ies neașteptat la lumină cu prilejul acestor evenimente și te fac să-ți reevaluezi bilanțurile livresti sau didactice. Așa mi s-a părut, de pildă, **Sf. Grigorie Dascălul, Sfătuire foarte frumoasă despre spovedanie**, ed. Ștefan Voronca, Editurile Egumenița și Cartea Ortodoxă, 2007, 132 p. Mitropolitul "a toată Ungrovlahia" și trăitor între 1765-1834 a fost canonizat de B.O.R. abia în 2006 iar lucrarea de față este o limpede exortatie la buna și conștiinta "ispoveduire" a enoriașilor; titlul original complet al cărții ce se va fi achiziționat cu pioșenie de la pangarele episcopiei Buzăului prin anul 1835 ne dă măsura parfumului retorico-teologal cu care este impregnată la tot pasul: "Sfătuire foarte frumoasă și pe scurt către cel ce se pocăiește cum se cuvine să se mărturisească de la mai mulți dascăli adunată spre folosul celor ce vor citi". Întovărașit de o biografie a ilustrului ierarh, textul nu strălucește prin scânteieri dogmatice sau formulări magistrale dar constituie un onest manual catehetic al celor ce vor să se elibereze periodic de povara păcatelor prin mărturisire și o dedicată (altă) carte românească de învățătură.

(II) Alt mic îndrumar spiritual este volumul semnat de **Cristian Șerban, Filocalia pentru copii și tineret**, vol. 1, Editura Cristimpuri, Ploiești, 2010, 149 p. Îngrijită de ieroschim. Ștefan Nuțescu de la schitul athonit Lacu și minunat ilustrată de Rodica Vieru, ediția prelucrează pentru cei mici uriașul corpus filocalic dăruit culturii noastre

în traducere de D. Stăniloae. Cu pasaje, istorioare sau parable selectate atent din scrierile învățaților *Patres Ecclesiae* Antonie cel Mare, Evagrie Ponticul, Ioan Casian, Nil Asctelul sau Diadoh al Foticeei, volumul se prezintă și formal și grafic la înălțime, putând fi utilizat cu real folos, zic eu, de către profesorii de religie ca material auxiliar la școală. Nu cred că există vreun atare efort pentru dezvoltarea simțului moral care să nu fie pe deplin lăudabil, mai ales dacă se păstrează în limitele bunei cuviințe culturale.

(III) Un alt soi de manual, pentru folos academic și universitar de astă dată, este volumașul lui **Claude Lévi-Strauss, Antropologia și problemele lumii moderne**, pref. Maurice Oleander, trad. Giuliano Sfichi,

Polirom, Iași, 2011, 200 p. Reunind trei conferințe ținute în primăvara anului 1986 în Japonia de "părintele antropologiei moderne", culegerea de eseuri reactualizează și upgradează marile teme ale gândirii sale teoretice: conexiunile dintre "rasă", istorie și cultură, problemele globalizării, provo-

cările economice sau civilizatorii. Structurarea pe bazele dinamicii contemporane a raporturilor dintre relativizarea culturală și judecata morală, a tensiunii benefice dintre gândirea științifică și cea mitică face din acest pasionant excurs în mințile și sensibilitățile vremii un admirabil ghid lăuntric pentru fiecare dintre noi. Profetind sfârșitul supremației culturale a Occidentului, patriarhul francez care a viețuit un secol întreg (1908-2009) pentru a-și complini opera și modelul definitoriu rămâne un reper clar al rectitudinii intelectuale, al probității științifice absolute și "un laborator de gândire deschis spre viitor".

(IV) O veritabilă apariție surpriză "care a rămas secretă timp de 80 de ani" este **Carl Gustav Jung, Cartea roșie (Liber novus)**, ed., introd. Sonu Shamdasani, pref. Ulrich Hoerni, trad. Viorica Nișcov și Simona Reghintovschi, Editura Trei, București, 2011, 404 p. Creditată ca și cheie tainică a creației psihologului elvețian, "materia primordială pentru opera unei vieți" – precum însuși mărturisea în 1957 – cartea publicată abia în 2009 concentrează revelațiile profunde ce l-au inundat în timpul experimentului cunoscut drept "confruntarea cu inconștientul" și care a durat între anii 1913–1930. Elaborând o tehnică de atingere a proceselor interioare și de sesizare liminară a fantasmelor din "subteranul" conștiinței, metodă pe care ulterior o va numi "imaginație activă", el notează crochiurile acelor viziuni într-o halucinantă "carte neagră". După sedimentarea arhetipurilor astfel readuse la lumină, Jung va copia caligrafic textul într-o carte legată cu piele roșie și ilustrată de sine însuși. Miza experimentului? Depășirea alienării moderne, recăștigarea propriului suflet și conturarea aici a unei noi imagini a lui Dumnezeu, concomitent cu definirea unei cosmologii psihologice și teologice deopotrivă. De citit cu sufletul la gură, de meditat și de admirat.

FORTĂ ȘI VERTICALITATE

ANDREI NOVAC

Volum care încheie un triptic inițiat de autoare odată cu volumul *Poze cu zimți*, Editura Brumar, și continuat cu *Anca lui Noe*, Editura Humanitas, *Versouri* este opera unui poet, Anca Mizumschi, și a unui artist plastic, Petru Lucaci, rezultatul fiind unul care nu poate decât să încante atât literar, cât și vizual. Am avut bucuria să regăsesc o poezie adevărată, aproape în starea pură a candorii timide pe care o zărești din fugă, doar în ochii copiilor mici. Cartea apărută în condiții excepționale este o bijuterie din hârtie pe care îți este greu să o atingi, îți este suficient doar să o simți. Poezia pe care o scrie Anca Mizumschi este una despre moarte și viață, despre împăcare și despre conștientizarea lui Dumnezeu. Ți este, mai cu seamă, o poezie despre poezie. Cred, cu tărie, că *Versouri* o să rămână un reper al poeziei care s-a scris și se va scrie în perioada următoare. Este o carte confesivă și reflexivă. „În locul meu au murit până acum alții/ s-au așezat împăcați în mormintele lor moi căpușite”. (*Moartea dintr-un lemn*). Mai presus de toate, *Versouri* este o carte a mai multor lumi care se găsesc una lângă cealaltă, alternează și, mai cu seamă, reușesc împreună. „Am în mine o parte care/ nu se potrivește niciodată/ cu mine. Trăiesc dincolo/ de cealaltă față a ușii/ pe celălalt trotuar/ în dreptul altcuiva/ dincolo, ca un grănicer care/ păzește cealaltă țară/ să nu se atingă/ cu marginile/ de țara mea” (*Grănicerul*). Poezia din acest volum este îndreptată în permanență cu fața către lumină și către un viitor pe care doar lucrurile în care crezi și-l pot da. „...în direcția aceea e doar/ lumină...” (*Eu nu am perete de răsărit*). Poezia Ancăi Mizumschi trece prin timp făcând parte totodată din el, îți lasă impresia că descoperă lumea, la fel cum ai trage cuiwa o pătură de pe picioare, e, practic, eliberatoare de mistere. "În spatele lucrurilor/ se ascunde/ întotdeauna ceva/ fără de care/ unul din doi/ n-ar putea trăi/ în celălalt" (*Povești de dragoste în spatele lucrurilor*).

Pe coperta IV a cărții apare o scurtă prezentare a poeziei Ancăi Mizumschi, făcută de Simona Sora, iar concluzia este una în care cred: „Anca Mizumschi este una dintre cele mai puternice și mai adevărate poete din câte am putut citi în ultimii ani”. Puterea acestei poezii este dată și de verticalitatea ei "ca un cuțit vertical/ înfipt în mare".

Anca Mizumschi, *Versouri*, Editura Humanitas, 2010.

Pentru mai multe informații vizitați: www.icr.ro/romania_liber_2011

România
invitat de onoare
la Târgul Internațional de Carte
LIBER Madrid 2011

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

TATIANA 24 FUN DILEMA ORIZONT www.Artipet.ro MODERNISM PR/Award

PĂRERILE, AMORURILE ȘI IDIOSINCRAZIILE NU SÎNT "OBIECTIVE" FLORIN IARU

Pe Florin Iaru l-am cunoscut în 1987, la Timișoara, unde participam la tabăra de literatură "Excelsior" ca licean îndeletnicit cu ale scrisului. Auzisem de Florin din presa culturală, dar nu-l citisem. Eram necopt. Când a trebuit să optăm pentru unul dintre cele trei cursuri pe care organizatorii taberei ni le puseseră la dispoziție, eu am ales "Poezia HI-FI", cursul său. Prozatorii au mers la cursul lui Mircea Nedelciu, și el în tabără. Dezinvolt, dezinhibat, plin de energie și umor, domn' Iaru ne-a lăsat mucles. Noi eram niște puștani de 16,17 ori 18 ani, el un vrăjitor de... 33. Ne-a vorbit despre optzeciști, despre postmodernism, ne-am pus să scriem câte un cuvânt pe hârtie, apoi să le împachetăm, să le punem pe toate într-o șapcă, să le scoatem și să vedem ce iese. Uau!!! Se putea și așa? Se putea orice! Iar Florin mai făcea încă ceva senzațional: poze! Și nu orice fel de poze, ci instantanee pe care, dimineața, le "afișa" în holul căminului unde dormeam. Ne uitam la ele și ne cruceam. Poetul ne surprinsese în cele mai haioase, delicate sau fermecătoare ipostaze. Ce să mai, era de gașcă! Tonic, agitat, vesel, viu. N-avea cum să nu-ți placă, n-aveai cum să nu-l îndrăgești. Florin Iaru a rămas neschimbat. A, ba nu. S-a apucat de proză. Și, nu de mult, a publicat o carte grozavă, "Fraier de București". (Robert Șerban)

— Te anunț din capul locului că bănărenii nu-i iubesc pe "mitici". Spun că răul de la ei li/ni se trage. Chiar și retrogradarea lui Poli în B ar fi tot o șmecherie... mitică. Ești bucureștean, scriitor și jurnalist, trei atribute care te îndreptătesc să-mi răspunzi: chiar așa e, de la voi vine răul?

— Răul vine de peste tot, așa cum vine și binele. De altfel, în absența istoriei personale, a prejudecăților sau a gândirii de-a gata, "răul" se cheamă "bine" și viceversa. Tu, ca intelectual, știi că a acuza o nație, o etnie sau un cartier e un abuz. "Miticii" nu sînt mitici decît pentru cei care tremură, noaptea, sub pătură, de frica mititiciilor. Apoi, dacă e s-o socotim p'a dreaptă, zi-mi și mie cîți bucureșteni vechi și cîți bucureșteni noi sînt pe lume? Iar cei noi, grosul, au și ei un loc de obîrșie, nu? Ca să te tachinez, e plină Capitala de bănăteni înfumurați. Așa-i că te-a durut cînd te-am făcut bănățean? Mai c-ai prefera... mitic.

Nu uita: Eminescu era un Mitică sumbru, corect gramatical. :)

P.S.: Retrogradarea lui Poli e opera elefantului transpirat! Exclusiv!

— Ai pus cap la cap textele publicate de tine în ultimii ani în rubrica din 24 FUN, "Fraier de București", într-o carte. Le-ai scris cu gândul... ascuns că ele vor fi, cândva, laolaltă, între coperte? De ce-și salvează, din când în când, scriitori-jurnaliștii textele care, la prima vedere/lectură, sunt pentru neant?

— Nu, le-am scris cu gândul să scriu ceva mișto, valabil, pentru un public neatent și grăbit, iar nu să-mi iau banul pentru niște articole inutile. M-am cam chinuit la-nceput. Nu știam nici cui vorbesc, nici despre ce vorbesc. De aia, am apelat la o istorioară a lui Mircea Nedelciu, nepublicată vreodată. Apoi, am scris despre traseul dintre serviciu și casă, presărat cu curve și pești. Apoi mi-am dat seama că pot povesti ceva despre București, altfel decît se povestește. Și așa am ajuns la istorii personale, care au loc de acțiune fix. Una din povești așa se termină, mă urc în tren și... nu mai e nimic de povestit!

Cît despre neant, nu știu. Eu le-am scris nu ca articole, ci ca povestiri moralizatoare sau amuzante. Dacă le-am salvat, nu știu. Tu știi.

— Ai făcut foarte bine că le-ai salvat! Ai văzut, Cosmin Ciotloș, tânărul și necrutătorul critic al "României literare", a salutat intrarea ta pe ușa din față a prozei contemporane românești. Are perfectă dreptate. Dar hai să schimb vorba. O mulțime de amici care locuiesc în Capitală, chiar născuți acolo, de fiecare dată când vin în Timișoara, îmi mărturisesc cu năduf: "Gata, o să mă mut aici, nu mai suport Bucureștiul!". De vreo 20 de ani aud asta, dar nu-mi

amintesc ca vreunul dintre ei să fie lăsat Micul Paris pentru Mica Vienă. De ce vor aici? De ce nu vin aici?

— Ce să zic? Eu sînt statornic. Cît despre "ardelenii" care detestă Bucureștiul din miezul lui, ăsta e subiectul ultimei povești. Cum devii bucureștean într-un oraș urît, dușmănos, agitat și irespirabil. Scoate-mă din agitație și mitocănie și am murit, explodînd ca peștele balon... Are și orașul ăsta, dincolo de legendele triviale, secretele lui. Cred că secretul e orgoliul și – puțin mai tîrziu, copiii. Ah, copiii, pentru ei ne sacrificăm, nu? E și multă ipocrizie la mijloc: ei știu că patriotismul local s-ar simți jignit dacă ar fi confruntat cu o strămutare definitivă.

— Scrii în debutul unei proze din "Fraier de București": Bucureșteanul e prin definiție cocoș. Te invit să faci un portret detaliat al cocoșului, pornind de la creastă, cioc și terminînd cu penele din coadă.

— În primul rînd, e mîndru că stă în Capitala țării, chiar dacă e ultimul plătit de întreținere la blocul lui din capătul Militarilor. (Basarabenii pe care i-am cunoscut sufereau de boala asta. Suspinau sfîșietor după imperiul apus, uitînd că erau cauciucul spart al celei de-a cincea roți de la căruța sovietică.) E gata, întotdeauna, să lase lucrul pentru a coborî la o crîsmă. Aici, discută politică înaltă și fluieră după gagici. (În ultimul timp, fluieră în gînd.) Aruncă tot ce nu-i folosește pe stradă. Se revoltă în fața murdăriei, mitocăniei și lipsei de educație a veneticilor, apoi intră pe sens interzis cu gura mare. E sentimental. Din ceartă dă-n prietenie. Dar și răzbunător. Din prietenie dă-n ceartă în 60 de secunde. E atotcunoscător: știe unde mîncîci, unde te distrezi și de unde cumperi bine și îți poate indica (dacă e bucureștean hîrșîit) unde-s cele mai deocheate bordeluri. E un bărbat cuceritor. Nici-o puicuță nu i-a scăpat. Nu doarme, nu cunoaște oboseala, nici măcar cînd visează: visează că e activ și în fruntea listei.

Hm, observ cu uimire că am pus totul la masculin. Iar hîm! Să știi că bucureșteanul e bărbat, iar nu femeie. Femeia bucureșteancă e femeia universală. Geniul feminin nu acceptă localizarea!

— De ce nu mai încearcă oamenii care fac astăzi presă să mimeze, măcar, independența? De ce se aruncă tropăind fie într-o barcă politică, fie în alta? S-a dus ideea de obiectivitate în media românească?

— Să-mi dai voie să nu fiu de acord! Păreri, amorurile și idiosincraziile nu sînt "obiective". Sînt subiectivism pur. Sînt ridicarea la rang de artă a lui "ba p'a mă-tii!". Așa te și arunci în bărcuța politică. Din pasiune sau din ură. Iar cînd spui "oamenii de presă", la cine te referi? La reporteri sau

la editorialiști? Păi editorialistul are, deja, voie să aibă păreri.

Un ultim cuvînt despre obiectivitate: într-un proces de crimă sau de viol, chiar dacă ai avea toate datele, ai fi obiectiv? Adică ai tempera acuzele și ai gonfla circumstanțele atenuante? Nu-i cere celui care-și vede existența amenințată (averea, afacerile – sau simpla existență cotidiană, fără pretenții și îmbîrligături) să-și conțină udul rațiunii...

Nu-i cer! Florine, gata cu poezia? Prin anii '90 îmi spuneai ca scrii "Poezii de acțiune". Nu vād nicio acțiune a ta prin zonă.

Am ras/ars un volum de poezii, nu mi-a plăcut. Acum pritocesc unul care se va chema așa: "Jos realitatea!" și din care n-am decît crîmpeie! Să nu dea dracul să-mi iasă vreo epopee, că-l pun, și pe el, pe foc!

Interviu realizat de ROBERT ȘERBAN

POFTIȚI SUB CAPOTE... LAVINIA IONOAIA

Pe mîna femeilor (apărut în 2011 la Cartea Românească) este al doilea experiment romanesc al lui Felix Nicolau, foarte răsfățat de autor și de critica literară, beneficiind de o serie de lansări în toate centrele culturale importante ale țării și de discuții tutelate de nume sonore ale mediului literar românesc. Ceea ce atrage din capul locului la această carte este titlul, un resort paratextual eficient, care activează atât în mentalul publicului masculin, cât și al celui feminin mecanisme și grile diverse de reprezentare ale eternului feminin în societatea noastră, cu profunde sechele patriarhale și care se feminizează pe zi ce trece, după cum afirmă Bourdieu, citat în comentariile asupra cărții de autorul însuși. Felix Nicolau este un autor cel puțin interesant, care nu dorește să se fixeze într-o formulă narativă, ci inventează mereu, cu scopul declarat de a nu-și plictisi cititorul, uneori intrigându-l de-a dreptul, fie prin expresie, fie prin bruscarea orizontului său de așteptare, educat în spiritul unei constanțe a firului narativ, al unei intrigi consistente și al unei rezolvări raționale a acesteia.

Dacă primul roman al autorului (Tandru și rece) mixează narațiunea realistă (prin povestea lui Leo) cu antiromanul (capitolele dedicate lui Cosmin, care dinamitează în final întreg eșafodajul narativ), Pe mîna femeilor împinge deconstrucția la următorul nivel, logica discursului rupându-se în mijlocul firului narativ prin inserții de suprarealism în peisajul urban. Pe lângă titlu, ceea ce incită la romanul lui Felix Nicolau este construcția materialului narativ pe capote, pornindu-se de la premisa ca acesta este un vehicul aflat în plină viteză, care își schimbă capotele după bunul plac și pe care cititorul se angajează să îl însoțească, să îl urmeze sau să îl modifice cu alte capote, devenind în intenția declarată a autorului, un coautor.

Fiecare capotă închide sub marginile ei un fragment din burlescul societății actuale, surprins în accente tari, sintetice, creându-se imagini în viteză, caricaturi ale realului. Nu este timp pentru descrieri ample, de atmosferă, nici pentru construcția unor personaje consistente; în goana nebună a decapotabilei narative acestea își suprapun identități, sugerând astfel experiențe de viață interșanjabile, dar schematic și derizorii deopotrivă. Scurtele narațiuni, înghesuie rapid sub câte o capotă, întâmplări atribuite unor personaje ca Oaurelie sau Unmircea, Abilută, naratori sau apariții fără o miză explicită.

Ironia și argoul sunt principalele trăsături ale expresiei în romanul lui Felix Nicolau (în linia lui Caragiale), dar modul în care insule de tandrețe și de poezie inundă burlescul realității din paginile cărții sugerează un potențial liric consistent, o inteligență creativă vie, care poate să forjeze exact produsul artistic pe care și-l dorește. [...] În cazul unui roman-experiment, care deconstruieste tipare, inventează ambalaje narative, sfidează registre lingvistice și nu promite nimic, decît un vertij și o stare febrilă pe parcursul lecturii, relația cu cititorul este un pariu. Felix Nicolau are din start șanse să îl câștige prin faptul că obține prin titlu bunăvoința lectorului; apoi, ineditul ambalajului pe care îl pune la dispoziția acestuia, invitându-l să-și exercite capacitatea creativă, mijloacele deconstrucției (ironia – cea mai productivă, intertextualitatea parodică, umorul, spontaneitatea, vivacitatea discursului) concură la succesul romanului.

În ceea ce privește cititorul, condiția pentru reușita acestei formule de roman este inteligența, eliberarea de prejudecăți și lansarea într-un parcurs narativ aiuritor, pe care să-l savureze în sine însuși, verificându-și totodată limitele de lector educat în spiritul și atmosfera unei biblioteci clasice și ordonate. Pentru un cititor nepregătit, inocent, prins sub capotele aiuritoare ale vehiculului narativ, riscul este ca la coborîrea din cartea cu mulți cai putere să rămână complet deconcertat, cu orizontul de așteptare făcut ferfeniță și cu frustrarea că nu are ce povesti. Dimpotrivă, cititorul îndrăzneț, care se pretează la o goană narativă alături de povestitori funcționali, de serviciu sub o capotă sau alta, - care apasă pe accelerația discursului până la capăt - poate gusta experimente românești pentru inteligența cu care sunt construite, savurează aluzii și trimiteri parodice în manieră postmodernistă la romane consacrate, la relații din lumea literară și la mecanismele creative ale unor generații literare.

Felix Nicolau a intenționat să creeze în această carte o lume mai inteligentă și mai liberă decît cea în care trăim. Și a reușit. Deși cele două lumi împart același corp, ca siamezii din Capota XVII (21 de poziții de amor propriu), cea imaginată este mai inteligentă pentru că nu se ia în serios, nu se corectează, se bucură de ea însăși, sau cel puțin se acceptă. Cealaltă încă învață să trăiască cu ea și în ea însăși. Apoi, tot pentru aceleași motive, lumea din carte este și mai liberă. O libertate care lansează scriitura halucinant înainte, până cînd naratorul frânează brusc, pentru a schimba rapid capota și a o lua de la capăt, pe un alt traseu. Faptul că lumea aceasta, atât de greu de stăpînit, de organizat într-un tot coerent este dată pe mîna femeilor este un gest provocator și subversiv, poate chiar ușor misogin, păstrînd însă cadrele umorului și ale eleganței.

OPERA LUI MIRCEA ELIADE – O FORMĂ DE ADRESARE

CLAUDE-HENRI ROCQUET

UN DOCUMENTAR MAI PUTIN CUNOSCUT -
MIRCEA ELIADE: HIS NAME, HIS DESTINY (5)

Dan Petroi: Când s-a produs primul contact cu personalitatea lui Eliade?

Claude-Henri Rocquet¹: Cred că am auzit vorbindu-se despre Eliade înainte de a-i citi numele pentru prima dată pe o carte...era *Images et symboles*². Eram în vremea aceea student la Bordeaux. Această carte se găsea, nu știu cum, la bibliotecă...în Bordeaux...Vreau să spun că nu era locul ei acolo. Era o carte care mă interesa mai mult decât altele...

D.P.: Ați găsit-o din întâmplare sau ați auzit ceva despre Eliade?

C.H.R.: Nu, nu, în sensul că... acest titlu - imagini, simboluri, era un domeniu în care mă regăseam, destul de departe de domeniul politic³, îndreptat spre sensul lucrurilor, spre profunzimile omului, să spunem. Și știu că, ceea ce m-a frapat mai întâi, a fost imaginea perlei, imaginile botezului, ale potopului...Așa l-am întâlnit pe Eliade, din întâmplare, printr-o carte. Apoi, mult mai târziu, am învățat, ca viitor arhitect⁴, fie vorbind despre spațiu, fie vorbind despre calitățile și sensul spațiului, despre poetica spațiului - ca să amintim un titlu al lui Bachelard - și normal că m-am întors la opera lui Eliade, către arhetipuri. Asta a fost, poate, a doua întâlnire cu opera sa. Și apoi, într-o zi...am un prieten care coordona o colecție de convorbiri la Belfond, care dorea să publice în această colecție și m-a abordat....

D.P.: Ce credeți că ar fi interesant să afle tinerii despre Eliade? Am fost impresionat că a citit enorm....

C.H.R.: Prima întâlnire, efectiv, prima întâlnire cu Mircea Eliade [...]. L-am întâlnit...am vorbit la telefon...am ieșit, ne-am văzut [...].

D.P.: Cum era Eliade?

C.H.R.: S-a oprit în fața vitrinei unui anticar [era o carte de-a sa expusă].

D.P.: Cum a reacționat?

C.H.R.: Eliade a observat, avea aerul cuiva care este privit [...].

D.P.: Cum l-ați perceput pe Eliade?

C.H.R.: Ca pe un om foarte simplu!... Atent la întrebările care i se puneau... un om oarecum îngrijorat de rolul său... foarte serios [...]

D.P.- [...]⁵

C.H.R.- Când vorbim despre importanța pe care Eliade o acordă, bineînțeles, mitului, ar trebui, poate, să începem prin a spune că trebuie să acordăm importanță unei simple povești, nu-i așa? Ne place să ascultăm povești, și...și...de ce? Ei bine, așa, poveștile ne plac, dintotdeauna, dar, în același timp, ne plac pentru că ele fac să se nască în noi un sens. Există un sens al sensului. Or, pentru cel care nu disperă, în viața noastră și în cea a Umanității, sensul este să trăiască, să facă evenimentele să se succedă, să nu

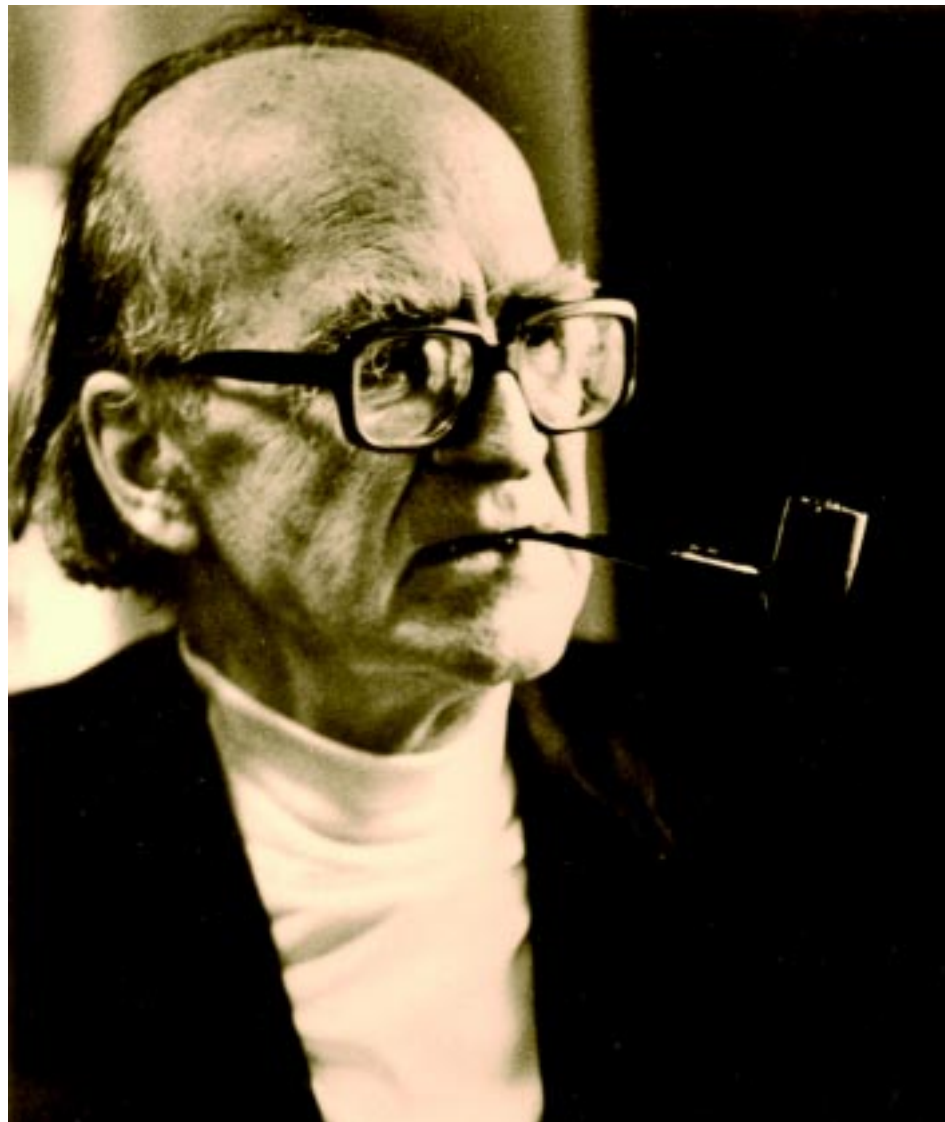
rămână fără sens și fără valoare. Și aici este, în fond, să regăsim sensul pe care-l dădea Mircea Eliade sacralui. Nu putem trăi, spune el..., aproape de el, în orice caz, să existăm, să fim umani, fără a recunoaște că există în lume ceva bogat, puternic, semnificativ. Iată, și reiau, deci, că dragostea noastră pentru poveste, ca a copiilor, durează întreaga viață și se datorează nevoii profunde, esențiale, pe care o avem de a da un sens vieții noastre.

D.P.- [...]

C.H.R.: I-am spus: dar ați avut sentimentul de a vă fi atins centrul vieții? ...căci îmi imaginez viața ca un labirint, și apoi labirintul, ca având un sens pe care trebuie să-l descoperim...Un labirint...Și Eliade mi-a răspuns, discret, căci răspunsurile sale erau întotdeauna foarte discrete, fără emfază, fără efecte [...] Deci mi-a răspuns ceva foarte simplu la care nu încetez să mă gândesc: "Viața noastră este făcută din mai multe labirinturi...și apoi, când avem impresia că am atins centrul unuia, că am ieșit din confuzie, din haos, din nonsens, ei bine, labirintul nostru reîncepe...". Și această imagine a vieții nu ca un singur labirint, ci ca o succesiune de labirinturi, cred că este foarte importantă. Și asta ne face să simțim optimismul extraordinar al lui Eliade: era un om care, ca mulți alții, dar poate mai special, a cunoscut încercările...poate eșecurile, poate căderile, în orice caz, să zicem încercările și nedreptățile vieții și întotdeauna le-a depășit, a traversat aceste momente foarte negre ale vieții, despre care vorbește, ca un alpinist veritabil. S-a încăpățânat să împingă în materia neagră întreaga viață, pe care o avem pentru a o revinde, aș spune, pentru a face ceva luminos.

D.P.: Ați găsit idei interesante pentru dumneavoastră?

C.H.R.: E greu de spus...L-am înțeles pe Eliade într-un moment de mari schimbări din viața mea...ca o revenire. Și Eliade și-a jucat marele său rol... de a regăsi, în ortodoxism, salvarea prin frumusețe, prin speranță. Eliade a spus în ce constă ortodoxia: și spun asta din memorie, nu sunt chiar cuvintele lui. Eliade a pronunțat cuvântul *apocatastază*. *Apokatastasis*⁶. Ce este apocatastaza? Este vorba de dogme ortodoxe. De fapt, nu de dogme - ci de o speranță, în orice caz, după care toate relele, toate suferințele ființei, ale existenței, toate durerile lumii trebuie, în final, să se reintegreze. Nimic nu trebuie să rămână în afara salvării, a schimbării. Este o idee care m-a atins adânc și cred că l-a marcat profund și pe Eliade. Într-un eseu pe teme teologice și-a exprimat idei bulversante despre ideea de rău. Răul nu este etern: [...] căderea originară este inversul catastrofei. Am învățat ce este apocatastaza [...]. Eliade a văzut un nou

drum [...] și, prin urmare, a sădit în mine nevoia de a scrie [...].

D.P.: [...]

C.H.R.: Cred că opera lui Eliade - de fapt, știu că opera lui este simplă, ca *formă de adresare*⁷ [...] Ne întâlnim cu această idee simplă a lui Eliade, [...] cum să trăim în lume, fiecare dintre noi, trebuie să învățăm să trăim [...], pentru că zilele nu sunt simple zile, nu-i așa? [...] Eliade s-a dedicat sacralui, l-a pus în discuție altfel... Nu e vorba de o simplă succesiune a zilelor, ci avem nevoie să stabilim diferențele. Eliade a reflectat mult asupra lumii moderne [...]. În formele deconcertante ale artei moderne trebuie găsită permanența spiritului...nevoia de sens [...] permanența cuvântului *religios* [...]. N-a propus forme noi sub pretextul de a exprima vechiul sens al cuvântului *religios*.

D.P.- [...]

C.H.R.: Cred că Eliade era un om de spirit, un om de spirit creator, era sensibil la puterea spiritului de-a lungul istoriei [...]. La Centrul Beaubourg, Centrul Pompidou, când s-a organizat acum câțiva ani o expoziție dedicată lui Eliade, am găsit exemple de prezență a spiritului, a spiritului profund [...]. O lume modernă care încetează să fie religioasă nu este o lume modernă! Cred că Eliade, fără a pretinde că dă lecții, și-a urmat drumul, știind să vadă clar, să fie el însuși. O lecție pe care o putem învăța este aceea de a rupe cu - devin penibil acum! - cu gustul mortificării în artă și în anumite forme artistice. În literatură, în pictură, vedeți,

sunt forme... crude, sunt forme pline de tenebre. Trebuie încă să găsim poate resursa, resorturile și să spunem că aceste tenebre pot fi returnate, că acestea nu sunt tenebre absolute [...].

D.P.: [O definiție] a lui Eliade, într-un cuvânt!

C.H.R.: Curaj. Opera lui este una curajoasă!

D.P.: [...]

C.H.R.- Relația sacru-profan este importantă pentru Eliade.[...] când a fost foarte tânăr a descoperit creația populară, arta populară. A descoperit India [...] Și a redescoperit, prin ea, România. [...] Eliade credea că trebuie să respectăm drumul tuturor, propriile rădăcini [...]. Catolicism, protestantism, ortodoxie [...]. Eliade spunea - este o formulă foarte frumoasă - că istoria religiilor este Arca lui Noe. Atunci Eliade aseamăna tot ceea ce putea fi încă asemănat, ca să arate în fond bogăția umanității, a diverselor sale ramuri. Dar nu este o colecție, nu este ...în spiritul unei colecții, este într-un spirit de dragoste și de amintire. Memoria era importantă pentru el - nu-i așa?- într-un mod aproape tragic, pentru că a pierde memoria personală este tragic și, desigur, de aici, această angoasă. Deci Eliade ne redă memoria, iar problema uniunii între Orient și Occident devine aproape secundară. Dacă cineva își amintește de sine, dacă merge spre sine însuși, i-aș spune că se aseamănă lui însuși în punctele cardinale. Că atinge centrul Umanității. Și centrul Umanității este inima.

APPENDIX⁸MIRCEA ELIADE, MARCĂ GALLIMARD
DAN PETROI ÎN DIALOG CU UNUL DINTRE REPREZENTANȚII EDITURII PARIZIENE⁹

— Care credeți că este motivul publicării de către editură a operei lui Eliade, mai ales a literaturii?

— Știți...Ceea ce a scris Eliade, ceea ce a gândit, era ceva singular. N-avea, practic, corespondent în Franța. Îmi amintesc că am vorbit pentru prima oară despre el în această clădire. Îl cunoșteam pe Brice Parain, vorbea cu multă admirație despre asta. Și apoi l-am cunoscut pe Eliade într-un grup de prieteni, la un prieten doctor, interesat de tot ceea ce era marginal. Și Eliade – l-am văzut de două sau de trei ori – era un om foarte discret, aș spune că aproape timid și, cum îi puneam întrebări despre opera sa, răspundea cu blândețe, foarte sigur de ceea ce-i plăcea. Și m-a frapat mult. Nu l-am revăzut timp de câțiva ani, și apoi l-am reîntâlnit când am fost în Statele Unite, la Chicago. Eram acolo pentru un jurnal. Eram într-un grup, fără mașină, și-mi amintesc convorbirea de vreo oră cu el. Apoi m-am întors în Franța, am intrat la Gallimard, unde am început prin a coordona mai întâi colecția *Idées* – o colecție de eseuri în mare parte inedite. Și am reluat texte care au fost deja publicate la editură și, după un timp, Eliade mi-a propus texte inedite, din care am publicat mai multe. Iată începutul relației mele de editor cu Eliade.

— Și motivele, pentru un editor, ale publicării operei sale?

— Aceste motive erau foarte clare. Mai întâi, opera lui Eliade era unică. Nu mai era nimeni care să facă același lucru ca Eliade, care să aibă aceeași curiozitate pentru civilizațiile orientale etc. În plus, avea un stil foarte clar, nu era complicată peste măsură, nu era scrisă pentru câțiva specialiști. Era scrisă pentru un public inteligent, interesat de așa ceva. Și trebuie spus că în anii, să zicem, '60-'70, oamenii aveau o mare curiozitate, s-o spunem pe șleau, pentru irațional. Și asta reprezenta Eliade, și acesta era interesul editorului, nu vorbesc de calitate, nu, care este evidentă. Și apoi am făcut o a doua colecție, de texte inedite. Și iată cum am ajuns la Eliade, foarte fericit de a fi avut acces la ele.

— Aveți, din întâmplare, o preferință personală? O carte de-a lui?

— Da. Este una care-mi place foarte mult, *Aspecte ale mitului*. Pe de o parte. Personal, m-am interesat în mod special de tot ceea ce făcea referire, de exemplu, la Babilon. Sunt puțini cei care au scris despre Babilon, specialiști care se adresează erudiților, ceea ce nu e cazul meu. Și acest aspect m-a interesat mult la Eliade. Avea un fel...cum să spun, vorbea despre irațional într-un mod natural. Într-un mod, aș spune, rațional!

— Credeți că ideile sale i-ar putea interesa în viitor pe tineri?

— Cred că tot ce a scris rămâne potențial interesant, că, în acest mare ansamblu, există alegeri. Sunt alegeri personale, cum v-am spus. Tot ceea ce se referă la mit îi interesează azi pe tineri și, în general, pe oameni. Și nu există nici un motiv ca acest interes să dispară. Poate să dispară o perioadă și să revină douăzeci de ani după. Cred că Eliade este un autor care e...acolo. Și aș vrea să vă semnalez - știți, cu siguranță - că a scris

romane, din care am publicat și noi. Și aceste romane au avut un ecou foarte interesant. [...] Părerea mea este că lumea e pasionată de obicei de occidentali interesați de Orient. Asta a fost mai întâi. Apoi a venit faptul că e un om care a scris lucruri complicate și, adesea, lucruri misterioase, cu o claritate perfectă. Sunt rare, în cazul lui, paginile care se adresează numai specialiștilor. Am constatat printre prietenii mei specialiști în civilizațiile orientale, că au găsit o mulțime de idei la Eliade. Dar cititorul obișnuit, ca mine, nu știe ce nu este nou și ce anume a transformat în punctul său de vedere.

— Sunt curios cum a reacționat spiritul francez la opera sa?

— Foarte favorabil! Și destul de rapid! V-am spus, au fost opinii după război, o anumită curiozitate, în general, pentru irațional. Și Eliade reprezenta asta. Reprezenta un domeniu care, pe plan nespecializat, era unic. Atunci oamenii s-au interesat și trebuie să spun că textele sale au fost citite, iar acest tip de studii a avut un succes enorm.

— Puteți defini importanța editurii Gallimard pentru Eliade? Pentru că Gallimard i-a publicat pentru prima dată cărțile.

— Da. Știți...Îmi amintesc, vag, ceea ce Brice Parain mi-a spus: "*De ce el e primul care a publicat despre Orient?*". Parain se interesa de Orient. Tot ce venea de acolo îl pasiona. Și a găsit la Eliade lucruri pe care nu le-a întâlnit în altă parte.

— Ați putea face o caracterizare a lui Eliade în două, trei cuvinte. Ca un joc...

— Da, da. Ca un joc. Ceea ce am remarcat la Eliade, personal, a fost extrema sa discreție, un mod blând de a vorbi; era sigur pe ceea ce gândea. Nu avea, deci, nevoie, să spună lucruri radicale. Le spunea în mod natural.

— Și despre opera sa? În două, trei cuvinte...

— El a deștelenit terenul! Asta e!

Transcrierea, traducerea din limba franceză, adaptarea și notele:
CRISTINA SCARLAT

¹ Claude-Henri Rocquet este cunoscut publicului cititor din România mai ales ca autor al volumului, *Mircea Eliade, L'Epreuve du labyrinthe. Entretiens avec Claude-Henri Rocquet*, Belfond, Paris, 1978, volum care a făcut carieră internațională. Este autorul a trei cărți de interviuri: cu Mircea Eliade, cu André Leroi-Gourhan și cu Lanza del Vasto. A urmat cursuri de științe politice la Bordeaux și cursuri de literă și istoria artei la Paris. În 1969 este numit profesor la Universitatea din Montreal și apoi la Școala de Arhitectură din Montpellier. A predat în Paris la Alianța Franceză și la Colegiul Sainte-Barbe. Din 1978 a predat la Școala Națională de Artă Decorativă din Paris. Autor de poeme și proză – volumul *L'auberge des vagues*, 1986, ed. Granit – și teatru – *Rahab, Jessica, Hérode et Jonas*. A adaptat piese pentru teatru: *Antigone ou la Ville sous les armes*, *Oreste după Alfieri*, *Don Juan după Tirso de Molina* etc.

² Mircea Eliade, *Images et symboles. Essais sur le symbolisme magico-religieux*, Avant-Propos de Georges Dumézil, Editions

Claude-Henri Rocquet

Gallimard, 1952.

³ Din 1950, Claude-Henri Rocquet urmează cursuri de științe politice la Bordeaux.

⁴ Pe coperta 1 a volumului de la Gallimard apare desenată o scoică.

⁵ Claude-Henri Rocquet a fost numit în 1969 profesor la Universitatea din Montreal, apoi la școala de arhitectură din Montpellier. Din 1978, predă la Școala Națională Superioară de Artă Decorativă din Paris.

⁶ Jean-Luc Mercié.

⁷ N-am putut transcrie porțiuni mari din convorbirea Dan Petroi-Claude-Henri Rocquet. Ca și în dialogul cu Alain Paruit, înregistrările s-au făcut în aer liber, într-o metropolă zgomotoasă, vacarmul străzii și al circulației înăbușind dialogul. Din seria celor patru episoade publicate în *Orizont*, acesta este cel mai lacunar. M-au ajutat mult paginile trimise de dl. Dan Petroi, în care

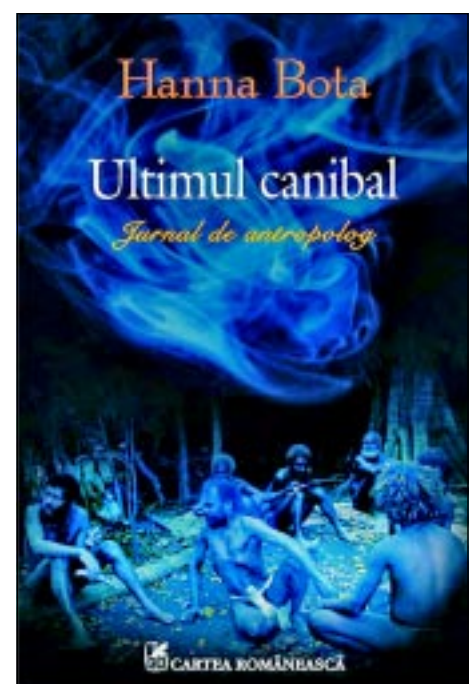
erau deja transcrise fragmente în franceză pe care le-am tradus, adaptat, verificat. Ne angajăm ca, în cazul remedierii calității sunetului materialului audio-video - cum ne-a promis dl. Dan Petroi - să revenim cu completările care se impun.

⁸ **APOCATASTAZĂ** s. f. readucere la un stadiu anterior (la stoici și unii mistici) reconstituire a unor situații inițiale de proveniență originară. (< fr. *apocatastase*, gr. *apokatastasis*)

⁹ Reprezentantul editurii Gallimard - editura la care Alain Paruit a publicat titlurile traduse din opera lui Mircea Eliade – răspunde, și el, întrebărilor lui Dan Petroi. Nu este menționat numele acestuia.

* Această lucrare a fost posibilă cu sprijinul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane în cadrul proiectului POSDRU / 1.5 / S/ 78342.

NOU
la CARTEA ROMÂNEASCĂ

PICĂURA DE CUCUTĂ

DESPRE GLORIE (III) PAUL EUGEN BANCIU

Un personaj sinistru din viața mea, un fel de amestec între activistul cultural al propagandei comuniste și arivistul de oricând, care-mi purta sâmbetele de ani buni, făcând jocul tuturor partidelor sub care a slujit, știa că în orice clipă pot să-mi iau zborul, pot să abdic, pot să-i las cu ochii în soare de dragul himerelor mele. N-a înțeles nici el, cum n-au înțeles nici alții, cum de după o muncă de unsprezece luni de administrație și frecșuri funcționărești mă pot detașa perfect și pot scrie într-un ritm pe care nu-l au nici cei ce dispun cu totul de timpul lor. Poate dacă rămâneam doar în colectivul revistei, în acel mediu semisavant montat pe niște coordonate străine sufletului meu, dominat de proiecte ce intrau uneori în contradicție cu credințele mele, fiind privit cu condescendență de colegii universitari de-acum.

Recunosc că viața dublă pe care am dus-o atâția ani m-a ajutat să mă construiesc după modelul cel mai apropiat sufletului meu. Bibliotecarele, directorii celorlalte instituții de carte din țară, formau o lume străină, care nu mă incomoda cu nimic. M-am complăcut în anturajul lor, dar n-am știut să profit de pe urma poziției pe care am deținut-o ca și ei, ba din pricina sănătății, ba dintr-o dorință de a nu mă transforma, ca și ei, în niște funcționari culturali. Încet, departe de cei din lumea scriitoricească și detașat față de cei din lumea unde lucram, m-am putut regăsi mai bine pe mine. Mi-am putut construi lumea himerelor mele, care, credeam eu, corespundea nevoii interioare de a mă exprima, de a vorbi celorlalți prin scris, ca orice om timid.

O aceeași structură interioară mi-o construisem înainte de Revoluție și la revistă, unde mă detașam de ceilalți, de structurile lor de relații menite să-i urce pe scara lumii pe măsura vanităților lor, suferind de fiecare dată când îmi dădeam seama că sunt eliminat din jocurile lor de culise, că sunt privit ca o ciudățenie, dar lăsat să mă scufund în propria dramă. Îmi constituise un sistem de repere ale universului propriu, care mă făcea să pot duce mai ușor și viața de familist. Mă izolam de ceilalți în sunetele mașinii de scris care-i ținea la distanță pe toți. N-am avut aventuri de budoar, n-am trăit viața printre cei ce-mi citeau cărțile, n-am avut o biografie încărcată de evenimente, decât de tipul celor malade, prin spitale și reanimări, care mi-au zdruncinat încrederea în propria-mi constituție biologică. Precaritatea sănătății m-a făcut să mă feresc de iureșul jocurilor celorlalți, să-mi reduc relațiile la cele din imediata apropiere.

Bunăoară, în timp ce scriitorii mergeau la vila de la Neptun, ori la cele de la Călimănești sau Valea Vinului să pună la cale mici ambuscade împotriva altor tabere, eu hălăduiam cu familia prin creștetile munților, călăuză și salvamont, în universul rarefiat și liber al unei singurătăți în grup. O carență afectivă din copilărie mă determinase să fiu atent și responsabil față de familia mea, să mă simt responsabil de viitorul ei, iar scrisul, lumea scriitoricească să fie doar mediul în care să mă întorc curățat de toate impuritățile. Mulți și-au făcut carierele bătând mătânii în fața mai marilor zilei, fie din partid, fie din conducerea Uniunii Scriitorilor. Eram

complet străin unor asemenea oameni și ajunsesem chiar să-i urăsc, ca acum, după ani buni, să-i văd că sunt aceiași, cu aceeași voință de parvenire, deși fiecare își are locușorul său de muncă bine remunerat. Pare că acum lupta se dă mai acerb ca oricând pentru spațiul efemer al nemuririi. Unul e mai bun ca altul, unul e în dicționarul cutare, în vreme ce altuia nu i s-a alocat nici un centimetru. De aici invidii, uri, față de care m-am simțit întotdeauna departe.

Ciudad e că abia după ce i-am părăsit și am luat masca funcționarului am început și eu să fiu împăcat că sunt prezent mai în toate istoriile și dicționarele literare. O recunoaștere târzie, care m-a determinat să continui cu o și mai mare forță lupta mea cu toți, și cu lumea funcționărească, de care mă simțeam complet străin, și cu cea a literaților, care nu mai vedeau în mine un outsider. N-am suferit o mare frustrare când n-am fost invitat la un colocviu de profil, pentru că am evitat ani buni să particip la asemenea întâlniri, că m-am rupt de la început de ciudata lume a artei, ciudată ca voință de viață, ca biografii încărcate de trădări mai mari sau mai mici, de despărțiri furtunoase, de combinații care mi-au repugnat întotdeauna.

Am fost omul fidel unui singur gând, omul fidel unei persoane, unei familii, părinților, iar dacă au existat clipe în care m-am detașat de toate acestea, și mi s-a părut că sunt iarăși liber ca în adolescență, fără de nici o răspundere, n-am făcut altceva decât să încerc să-i imit pe cei din jurul meu, din mediul în care intrasem, mai toți divorțați, beți și nepăsători la tot ceea ce era lumea orașului, sau cea a scriitorilor. N-am făcut altceva decât să încerc să fiu și eu ca ei, nu doar în osârdia asupra paginii albe, ci și în viața de fiecare zi. N-am rezistat mai mult de câteva săptămâni și m-am întors spășit la toate ale mele, învins de o viață pe care nu puteam să o duc altfel decât cum o învățasem.

Poate și teama de a trăi deasupra unor relații obișnuite de viață, cu trădări și certuri, cu dușmăniile duse până la limite paroxistice, cu indiferență egocentrică, cu trișări, cu vanități și orgolii dincolo de limitele unei înțelepte priviri, care alăturau figurile poeziei și prozei, a dramaturgiei și cinematografului de cele ale marilor genii, m-a făcut să-mi cunosc încă de la început limitele de creator, deși jinduiam după viața dusă de Gauguin sau Van Gogh, de Toulouse-Lautrec sau Hemingway sau de a atâtor altora ale căror biografii le citisem, fără să mă simt vreodată (și aici a fost greșeala mea), la nivelul acelor oameni rămași în istoria culturală a lumii.

Poate că aici, în această jumătate de măsură a trăirii vieții și a curajului de a-mi asuma riscurile unei profesii în totalitate, detașat de familie și societate stă și acceptul făcut cu ani în urmă de a pași pe calea obositoare a funcționarului dublat de scriitor, și permanenta carență resimțită de mine în dreptul credinței în misiunea mea de creator. Aș fi vrut să fiu ca și ei, să-mi propun ceva deasupra a ceea ce am realizat, de a mă simți cel mai bun dintre cei mai buni, chiar și cu riscul de a mă ruina ca om, ceea ce am și făcut, dar fără prețul unor continue compromisuri.

Continuare în pagina 31

ORAȘUL ȘI GRAFFITI PIA BRÎNZEU

A apărut o practică postmodernă insolită: trecem, mai nou, pe lângă ziduri, poduri și ganguri "consumându-le" vizual, adică citind însemnările, mângăliturile și desenele care le "decorează". Noile fenomene de graffiti, fie că sunt artistice sau nu, transformă clădirile unui oraș în suprafețe semiotice, încărcate de semne iconice sau de mesaje lingvistice colorate, unde jocul dintre arhitectura orașului, discursul vizual și limbajul verbal se impune ca multidiscursiv și multimodal. Dacă spațiul lingvistic oficial, delimitat de numele străzilor, al magazinelor, al reclamelor și al anunțurilor publicitare, se conturează ca un teritoriu al disciplinei și al ordinii, prin graffiti autoritatea e pusă sub semnul întrebării, iar zidurile "corupte", "murdărite" sau eventual "stricate" construiesc o ideologie vizuală contestatară.

Ce-i îndeamnă de fapt pe graferi să-și apropie arta de vandalism sau chiar de infracționalitate? Așa cum o mărturisesc ei înșiși cu ocazia diferitelor interviuri, a desena pereții li se pare un act atractiv în primul rând prin clandestinitatea lui. În plus, el le permite să-și "marcheze teritoriul", să trăiască "o nouă experiență a mediului", să îndeplinească "o necesitate environmentală" sau să obțină "auto-satisfacție". Se mai pune uneori și problema "furtului" de spațiu, mai ales în locurile părăsite, unde graferii pot lua în stăpânire pereți ruinați, o bordură stricată sau un gang întunecat. Graferii caută asemenea locuri pentru a le transforma în zone ale expresiei publice, ale triumfului individual asupra autorității (repressive, în opinia lor) și ale dezvoltării lor artistice. Dar interacțiunea dintre formă, culoare și aranjament – în cazul desenelor – și mesajul, legătura cu alte semne și suprapunerea vocilor auctoriale – în cazul cuvintelor sau al textelor – fac ca desenele de tip graffiti să câștige o valoare cu mult mai mare decât cea cu care au fost investite inițial de autorii lor.

Dacă acceptăm teoria lui Antonio Gramsci și faptul că hegemonia unei societăți este impusă și prin acțiunile sale culturale, tot ceea ce va ieși din cadrul culturii hegemonice, deci și graffiti, va fi văzut ca lipsit de valoare sau amenințător. Amenințarea constă în faptul că practicile de tip graffiti sunt interpretate ca fenomene politice sau sociale de rezistență conștientă, deși nu au o filosofie comună sau o campanie coerentă în spate. Totuși, oficialitățile de pretutindeni, precum și oamenii obișnuți manifestă animozitate față de fenomen. În plus, cu cât opoziția lor e mai mare, pentru că fenomenul are o valoare disruptivă mai mare și un grad mai pronunțat de violare a codurilor hegemonice, cu atât energia, timpul și resursele investite din partea graferilor sunt și ele mai mari. Umberto Eco vorbește chiar despre un război de guerillă, purtat de graferi pentru a câștiga putere asupra spațiului citadin.

Se mai petrece și un alt fenomen. Când apar graffiti, se favorizează decăderea unei

întregi zone printr-o atmosferă de ilegalitate și delicvență. La început apare un desen, apoi se sparge un geam, se adună din ce în ce mai multe gunoaie, care, la rândul lor atrag oamenii fără adăpost. Totul se întâmplă într-o dinamică a "răului", analizată de James Wilson, Catherine Coles și George Kelling drept "teoria geamului spart". Autorii susțin că de la actele mici de vandalism, ca un geam spart, puțin gunoi și câteva graffiti, se ajunge, în avalanșă, la acte infracționale mai mari, ca furturi, violuri și crime. Dacă primăria nu curăță graffiti, spun ei, se creează impresia că zona nu este supravegheată și, prin urmare, delicvenții simt că pot să își facă de cap. În mod paradoxal, însă, s-a dovedit că în cartierele din New York sau Vancouver unde graffiti au fost îndepărtate cu investiții uriașe de bani nu s-au eliminat comerțul cu droguri, prostituția și furturile, pe când în cartierele împânzite de graffiti nu s-a observat o tendință mai accentuată spre crimă.

Toate aceste probleme au fost discutate la recentul simpozion "Limbaj, atitudine și percepție", organizat de Corina Nani și Sergiu Moraru în cadrul Festivalului Internațional de Graffiti, "Timișoara Open Art City". Festivalul a fost coordonat de Facultatea de Arte și Design în colaborare cu Primăria Municipiului Timișoara, Consiliul Județean Timiș, Fundația Timișoara '89 și o serie de alți parteneri. Printre vorbitori au fost critici de artă (prof. dr. Alexandra Titu), cadre didactice specializate în lingvistică, antropologie sau semiotică (prof. dr. Hortensia Pârlog, Gheorghe Secheșan și subsemnata), specialiști în criminalistică (Silviu Predescu) și alții. Referindu-se la graffiti din Timișoara, vorbitorii au ajuns la concluzia că este o formă de expresie urbană la care nu mai putem fi indiferenți, o formă culturală vie și atractivă, care trebuie încurajată dar, în același timp, și ținută sub control. Cum s-ar putea face acest lucru va fi subiectul unui comentariu viitor.

KARAOKE ADRIAN BODNARU

I.
Primăvara e o statuie de pâine veche
peste care dacă treci
porumbeii sar ca uleiul.
În tinerete s-a tăiat la mână
pe o saltea umplută cu benzi de
casete.
I-a curs atunci aproape toată măneca
de cămașă de bărbat.
Când s-a trezit,
au așezat-o în fotoliul unui părinte
de școală.

În spatele ei se repetă
ca pe o piatră.

II.
Mâncile mele:
florărese luminate ca universitățile
orașelor mici, de jos.
Gulerul meu:
sinucigaș ca un bec aprins pe un stâlp
devreme, iarna.
Nasturii mei:
săpunuri tăcute ca apele.

FIRETURILE, CASCA, UNIFORMA, TOPORIȘCA (I)

DANIEL VIGHI

UN HORNAR ÎN CATEDRALA

În documentul Baroti L. Adaltar. Iresz, Tsw. 1893, p. 97 Del Pondio, P.A. din fișa 246 a Cutiei de pantofi, ni se spune că hornarul Del Pondio din cetatea Timișoarei este fericitul beneficiar al rescriptului imperial din 14 februarie 1750 în urmă căruia i se răspunde pozitiv cererii de majorare salarială. Este de înțeles de ce așa! Meserie murdă, dificilă uneori, însoțită de tot felul de credințe la marginea credinței, așa ca aceea cu pisica neagră care trece strada Schlussegasse în care se închiriază o prăvălie și mai multe locuințe în casa fostă Nett nr. 21 F. Pisica ar putea să aparțină chiar locului de unde se dau informații despre respectiva închiriere: prăvălia de manufactură a lui Lobe Hirsch din Schlussegasse C. (În Tmsw.Hg.1856;251, fișa 3688).

Nu e altfel astăzi: familia noastră de pe Cozia 35 a amenajat cu ajutorul maistorului Feri-băcsi un șemineu pe care l-am identificat vizual la firmele de pe net precum www.semineeromania.ro. Puteți să trageți cu ochiul să vedeți ce frumoase sunt, ce lux, ce modernități și rafinament, ce prețuri prohibitive pe care le poate încăleca doar Gigi Becali la Palatul de unde ține conferințele de presă când echipa de fotbal Steaua duduie (chiar acum nu este cazul!). Marmura din fotografiile promoționale și ușile, porțile baroc sau postmoderne ale căminelor sunt acolo însoțite de informații comparative cu produsele similare din occident.

Feri-băcsi a sosit la noi cu doamna sa și cu ginerele și au lucrat o zi cu un număr fix de cărămizi dublu presate pe care le-am cumpărat din timp, cu un mortar amestec cu zgură roșie întrucât cel clasic, betonul sau orice altceva, nu face față căldurii, mi s-a spus. Am cumpărat ușa cu doi dragoni și o sticlă termorezistentă din dosul căreia să se vadă flăcările în șemineu. A ieșit destul de frumos și la un sfert din prețul firmelor de pe internet. Produs meșteșugăresc local, bun dar nu cine știe cât, să fim corecți.

În sfârșit, șemineul are în dotare hornul vechi al bătrânei case pe care maistorul Feri l-a verificat, i-a examinat țugul, adică aerisirea

prin care fumul nu ne năpădește încăperea, ci iese pe horn. Pentru buna lui întreținere m-am întâlnit cu vechea lume a orașului: aceea a hornarilor a căror administrație se găsește "la sucursala ADP de pe strada 3 August 1919 nr. 17 (în zona Pieței Traian), de luni până vineri, între orele 8.00 și 16.00." (vezi www.primariatm.ro) Tot aici este și administrația cimitirelor unde se plătește locul de veci preț de șapte ani. Casa este bătrână, odaia cu birourile este la parter, cu dușumele, cu un expresiv ghișeu de pe vremea Sfatului Popular.

Un hornar găsesc într-un fragment al romanului *Un burgtheater provincial* al lui Livius Ciocârlie. Prezența sa, altfel meteorică, este prilejuită de evocarea asediului cetății din 1849 de către trupele revoluționare maghiare. Coșarul este neamț, se numește Richner Rudolf, iar apropiații îi vor fi spus Rudi, așa cum îl numeam noi pe amicul nostru dintr-a zecea de la reală, un colecționar de elpiuri din vest cu muzică country, cu muzicuță și gitară. Isprava lui Rudi Richner se petrece la începutul verii anului 1849, pe 11 iunie, erau pe atunci, ne încredințămă Livius Ciocârlie, "zile îngrozitoare de bombardament". Tot atunci, desigur, "izbucnesc numeroase incendii": unul se întâmplă după ce un proiectil străpunge acoperișul Domului din Piața Unirii de astăzi unde sute de tineri își pierd vremea molcom pe la barurile cu umbrelute, scaune estivale, băuturi exotice.

Domul veghează mahmur, la vremea asediului și, cum spuneam, "un proiectil străpunge acoperișul Domului și explodează obligându-i pe cei o sută de refugiați să se retragă în criptă, la subsol." Sar degrabă la stingerea vâlvățărilor din Catedrală "actorul Toussaint, hornarul Rudolf Richner și legătorul de cărți Florian Richner." (L. Ciocârlie, *Un burgtheater provincial*, p. 87). Constat acum că hornarul poartă același nume cu legătorul de cărți. Să fi fost frați? Se poate! Asta nu mai putem spune. Viața și literatura au notat doar atât: incendiul și cei trei în luptă cu el printre bănci, vitralii, statui și fosta răcoare bazilicală care se umple de fum, de miros de funingine, de strigăte și agitație.

Fragment din volumul *Istoria din cutia de pantofi*, vol. 2

BĂRĂGAN – SPAȚIU PIERDUT, TIMP REGĂSIT (III)

VIOREL MARINEASA

Sigur, România nu are spațiile nesfârșite ale Rusiei, ale Uniunii Sovietice. Smulși de la vetrele lor și abandonati în plin câmp cu tot calabalăcul, cu prunci de țată, cu bătrâni neputincioși, cu invalizi de război, cu femei gravide în luna a opta, deportaților li s-a părut Bărăganul, în prima clipă, imens și neprietenos. Dacă ne-ar lua cineva cu forța din locuințele noastre și ne-ar lăsa pe un teren viran, la trei-patru kilometri de oraș, impunându-ne să rămânem acolo preț de câteva zile, și tot ar fi o mică tragedie. "Am plecat cu un pat vechi, eu am avut în picioare niște cipici, acas mi-au rămas pantofi, bocanci, cizme, nu am luat nimic", spune Ilie Stoienele din Dalboșet, cunoștința noastră mai veche. În primele nopți, fiecare a dormit cum a putut: în dulapuri, protejați de o foaie de cort, în colibe făcute din snopi de orz, sub cerul liber. "Dormeam cinci persoane și un copil mic de șase luni, toși îmbrăcați, aliniați", își continuă confesiunea anonimul deja pomenit.

Au existat și dintre cei implicați în deportare unii care îi compătimeau pe oamenii nevoiți s-o suporte. După ani de zile, G.C. caută să ia legătura cu foștii dislocați pentru a le transmite că a fost pus, ca soldat în termen, să păzească una din gamiturile ce se îndreptau spre Bărăgan și că în noaptea de pomină, rezemat în pușcă, a plâns într-o cușcă de frânar. Laurean Stoica, student la Agronomie, evocă în maniera unui reporter experimentat "ziua Z" a deportării din perspectiva celor ce conduceau operațiunea. El avusese sarcina să participe la inventarierea bunurilor rămase (Marineasa, Vighi, 2004: 129-130).

Stupefiantă (și nu prea) e opacitatea multora dintre deținuții politici față de pătimirile *bărăganiștilor*. "Domnule M., obișnuia să-mi spună M.C., altfel un caracter tare, ce te-a apucat să susții cauza ăstora, Bărăganul nu e Aiudul, nici nu se compară. Pe de altă parte, noi am luptat pentru o cauză, am fost ferm anticomuniști. Ei, cum au scăpat de acolo, nu toți, dar destui, s-au dat cu regimul." În treacăt, să ne amintim despre lipsa de simpatie a lui Ion Ioanid față de sărbii titoiști din închisoare, pe care-i considera un alt sort de comuniști. Mutatis mutandis, Tzvetan Todorov observă că "foști deportați comuniști (care) au trăit infernul de la Mauthausen sau de la Auschwitz (...) refuzau să lupte împotriva Gulagului nu (...) dintr-o scăpare de memorie, ci pentru că principiile lor ideologice le-o interziceau" (Todorov, 1999: 48-49). Revenind, consider reală și de bun-simț percepția deportaților noștri despre ei înșiși: "Noi suntem ca și arestați. Numai că suntem arestați în familie" (Vultur, 2011: 51-52; Milin, Stepanov, 1996: 196). Am greși grav dacă am bagateliza suferințele lor. "Ne-am așezat într-un lan de grâu, înconjurați de tancuri, cuiburi de mitralieră, soldați din cinci în cinci metri. Optsprezece zile am suferit de sete, deoarece ne aduceau apa în cisterne cu miros de gaz, puțină și murdară. Lucram la gostat de la șapte până la cinci după-masa, iar de atunci încolo băteam pereții de la casă, chiar și când se lăsa întunericul. Puneam un felinar în băț și continuam munca până noaptea târziu. În aceste săptămâni mi-a murit de dizenterie copilul de zece luni. L-am îngropat eu și soția și cu milițianul la spate, ca pe un câine" (Marineasa, Vighi, 2004: 108-109), așa sună mărturia cutremurătoare a lui Simion Boca, deportat din satul Șoșdea.¹

Inițial, parte din deportați au crezut că vor rămâne în Bărăgan doar câteva zile, de aceea au refuzat să-și construiască locuințe. Nu a fost așa. De la țărșii care marcau perimetrul destinat unei familii s-a ajuns

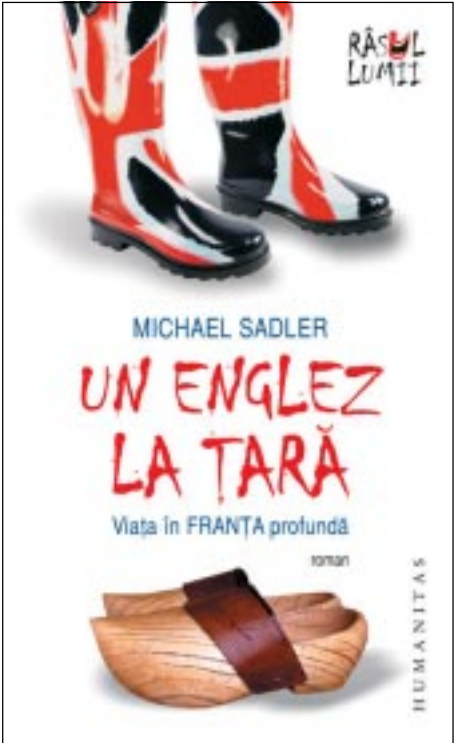
repede la colibă, apoi la bordei. După câteva săptămâni, autoritățile au poruncit să se aducă materiale pentru ridicarea caselor. Confecționarea cărămizilor din chirpici (amestec de lut, paie și bălegar uscat) cădea în sarcina membrilor fiecărei familii. "Locul meu este acolo unde se află și corpul meu", zice filosoful Paul Ricoeur. Și continuă: "...a te plasa și a te deplasa sunt niște activități primordiale care transformă locul în ceva de căutat. Ar fi îngrozitor să nu-l găsim" (Ricoeur, 2001: 179). Dislocații n-au avut șansa opțiunii; li s-a fixat locul și li s-a pus în buletine ștampilat: D.O., adică "domiciliu obligatoriu". Năuciți o vreme, ei își așază treptat viața în noul spațiu. Construiesc, e drept, la comandă, clădiri destinate instituțiilor comunale: sfat popular, miliție, dispensar, școală, cooperativă. Se apropie de localnici, încep să se înțeleagă. Morți, sinucideri, dar și nașteri, căsătorii. Evadări spectaculoase din zonă, dar și petreceri, baluri, întreceri sportive. Persistă dorul de casă, de *cealtaltă* casă.

Am scris două cărți despre deportarea în Bărăgan și am contribuit la alcătuirea altora. Luasem legătura cu AFDB imediat după ce s-a constituit, în 1990. Sediul său se afla pe atunci într-o clădire de patrimoniu decăzută, cu trepte din lemn, betege, scârțâitoare. Culmea ironiei, bărăganiștii fuseseră plasați ușă-n ușă cu Partidul Socialist al Muncii, o variantă revoluțară a partidului unic! Prima carte, *Rusalii '51. Fragmente din deportarea în Bărăgan*, 1994, e rodul colaborării cu Daniel Vighi. Stătuserăm de vorbă cu o mulțime de deportați, am studiat o seamă de documente, însă nu cunoșteam Bărăganul. Ni s-a oferit șansa de a face două călătorii acolo (ambele organizate de AFDB). În prima am văzut locuri, ne-am întâlnit cu inși și cu grupuri implicate în toată povestea. A doua oară am luat la purecat documentele încă păstrate la filialele județene ale Arhivelor Naționale. În inocența noastră, am procedat (aproximativ) în maniera recomandată de Ricoeur. Pledând pentru memorie ca matrice a istoriei, menită să țină cumpăna dintre prezent și trecut, filosoful francez precizează că "memoria nu e istoria. E prezența față de sine, mereu reinterpretată, repovestită, reconstruită, a propriului trecut" (Ricoeur, 2001: 110; Pop, 2000). Cât despre procesul de cunoaștere a istoriei, acesta se declanșează odată cu interferarea spațiului "construit" cu timpul "povestit" și continuă cu mărturia ca expresie a memoriei declarate, consacrată prin arhivare și prin proba documentară (Ricoeur, 2001: 176-194 passim).

Bibliografie

Marineasa, Viorel, Vighi, Daniel, Sămîntă, Valentin, 1996 – *Deportarea în Bărăgan. Destine, documente, reportaje*, Mirton, Timișoara.
Marineasa Viorel, Vighi Daniel, 2004 – *Rusalii '51. Fragmente din deportarea în Bărăgan*, ediția a II-a, Marineasa, Timișoara.
Milin, Miodrag, Stepanov, Liubomir, 1996 – *Golgota Bărăganului*, Uniunea Democrată a Sărbilor și Carașovenilor din România, Timișoara.
Pop, Ion, 2000 – *Cu Paul Ricoeur despre memorie și uitare*, "România literară", nr.4.
Ricoeur, Paul, 2001 – *Memoria, istoria, uitarea*, Amarcord, Timișoara.
Stoicovici, Aleksandar, Furtună, Flavius, 2001 – *Dunărea deportaților (povești de viață din Bărăgan 1951-1956)*, Mirton, Timișoara.
Todorov, Tzvetan, 1999 – *Abuzurile memoriei*, Amarcord, Timișoara.
Vultur, Smaranda, 2011 – *Din radiografia represiei. Deportarea în Bărăgan. 1951-1956*, ediția a II-a, Mirton, Timișoara.

la HUMANITAS

DESPRE DOSARE, INTRIGI ȘI ANCHETE

CINE A FOST GHIZELA VASS?

VLADIMIR TISMANEANU

Nu s-a vorbit destul despre unele personaje mai puțin vizibile, însă extrem de influente și nefaste, din ierarhia comunistă. Între acestea, Ghizela Vass, născută în Basarabia în 1912, decedată la București la câțiva ani după prăbușirea regimului pe care l-a slujit cu infinită abnegație vreme de decenii. Illegalistă din categoria dură, una dintre confidentele Elenei Ceaușescu încă din anii '50, Ghizela Vass a beneficiat de o spectaculoasă longevitate politică, a participat la numeroase anchete politice și a controlat ani de zile toate relațiile internaționale ale PCR. De profesie croitoreasă, provenind din mediile paupere ale micilor târguri de provincie, lipsită de altă cultură decât aceea a vulgatei staliniste, tânăra Ghizela (născută Gitta) a activat la Chișinău, a fost arestată și a apoi închisă la Mîslea și la Dumbrăveni. A cântat acolo adaptarea *Anei Lugoana* în *Ana Dumbrăveana*, expresie a adorației pentru Pasionaria Balcanilor.

A făcut parte din comitetul de partid, funcție pe care a avut-o și în timpul războiului, când a fost deportată în lagărul de deținuți politici evrei de la Vapniarka. Făcea parte din elita sectei comuniste din lagăr, alături de Petre Lupu, Simion Bughici, Lazăr Grunberg, Bernath Andrei, Barbu Zaharescu, Ștefan Voicu. Ca și la Târgu-Jiu și Caransebeș, la Vapniarka domnea o ierarhie rigidă și strictă în rândul deținuților, conducerea de partid se bucura de privilegii de nimeni contestate (în memoriile sale, Elli Pappas, văduva lui Nikos Beloyannis, executat în 1952, a confirmat că același model funcționa și în lagărele de deținuți politici din Grecia din anii '50).

Am cunoscut personal foști deținuți de la Vapniarka, mi-au povestit cum trebuiau să cedeze mâncarea din pachetele primite de-acasă "tovarășilor din conducere", timp în care ei erau hrăniți cu mazăre furajeră. Cu alte cuvinte, nomenclatura nu s-a născut în momentul luării puterii, ci exista încă din ilegalitate. Între comitetul de partid de la Vapniarka și grupul Dej de la Târgu-Jiu au existat intense schimburi de mesaje legate de înlăturarea lui Foriș din conducerea PCdR.

Cum am scris în *Stalinism pentru eternitate*, în acea perioadă în PCdR au funcționat trei centre: conducerea numită de Comintern în 1940 (Ștefan Foriș-Remus Koffler); grupul din închisori, dominat de Dej și echipa sa, din care făcea parte și tânărul Nicolae Ceaușescu; grupul de la Moscova, în frunte cu Ana Pauker, Vasile Luca, Petre Borilă, Manole H. Manole, Gheorghe Stoica, Constantin Doncea, Dumitru Petrescu, Dumitru Coliu, Mihai Burcă, Leonte Răutu și Valter Roman. Constantin Părvulescu era un cominternist care a condus PCdR în perioada imediat următoare loviturii de partid împotriva lui Foriș (aprilie-noiembrie 1944) și care s-a raliat cu arme și bagaje grupului Dej. Imediat după 23 august, Ghizela Vass, marcantă membră a grupului din închisori, căpăta funcții de răspundere, era propulsată în aparat alături de alte femei revoluționare pe care PCR le oferea drept modele de devotament pentru cauza socialismului: în primul rând Ana Pauker, dar și Liuba Chișinevski, Alexandra Sidorovici, Maria Sârbu, Constanța Crăciun, Olimpia Tenescu (aceasta avea să dispară rapid de sub reflectoare), Ofelia Manole, Tina Chivu, Stela Moghioroș, Melita Apostol, Ecaterina Borilă, Sanda Ranghet, Ileana Răceanu, Ana Toma, Florica Mezincescu, Vanda Nikolski, Zina Brancu.

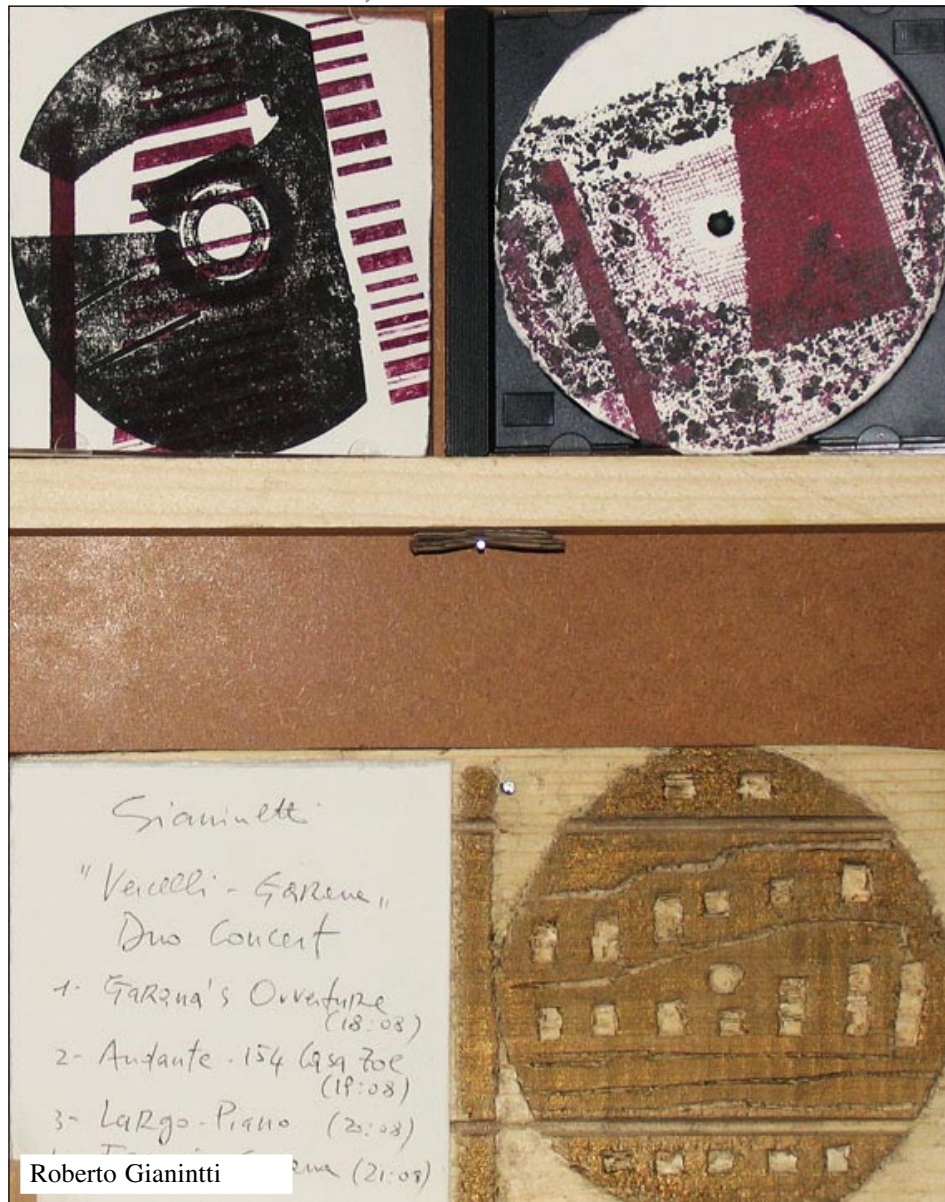
Ghizela era căsătorită cu ilegalistul tran-

silvănean Ladislau Vass. Sora acestuia, Olga, era una din amicele Elenei Ceaușescu încă din anii clandestinității. Soțul ei, Jack Podoleanu (Mendelovici) a fost director al Editurii PCR și a deținut numeroase alte funcții de partid și de stat. Ladislau Vass a fost ministru-adjunct de finanțe și membru al Comisiei de Revizie a CC. Ghizela și Ladislau au locuit vreme de decenii într-o vilă pe strada Muzeul Zambaccian, cu fața spre Bulevardul Aviatorilor (între 1950 și 1962, Bulevardul "Generalissim I. V. Stalin"). Au avut trei copii: Ecaterina (Kati), care a studiat medicina, mama lui Bogdan Olteanu, unul dintre liderii PNL în perioada Tăriceanu și președinte al Camerei Deputaților; Gheorghe (a făcut Politehnica, a murit tânăr); și Zoia, născută în 1953, care a studiat dreptul, după care a emigrat în Statele Unite în anii '80, împreună cu soțul ei din acea perioadă, doctorul Eugen Zeligson. Din câte am auzit, în Statele Unite, Zoia și-a schimbat prenumele în Lea și a refuzat contactele cu mama sa. Poate că această decizie era legată de felul în care Ghizela își negase de-a lungul vremii originea etnică, de modul în care acționase, asemeni atâtor altor staliști de origine evreiască, pentru combaterea sionismului și eradicarea a ceea ce ei considerau a fi "naționalismul burghez evreiesc".

În 1945, Ghizela Vass participa, ca membră a CC al PCR, alături de Ofelia Manole, președinta UFDR, la o ședință pe tema Comitetului Democratic Evreiesc, condusă de Vasile Luca, membru al Biroului Politic, secretar al CC însărcinat cu problema națională. În intervenția ei, Ghizela Vass blama comportamentul populației evreiești care "nu înțelegea" măsurile propuse de comuniști. Precum în cazul unui Iosif Chișinevski în România, al unui Ernő Gerő în Ungaria, al unui Jakub Berman în Polonia, identitatea Ghizelei se definea prin devotamentul pentru Stalin și pentru linia partidului, nu prin origine, familie, prietenii, tradiții. Făcea parte din acea categorie pe care istoricul Isaac Deutscher, biograful lui Stalin și al lui Troțki, a numit-o "non-Jewish Jews".

Un detaliu anecdotic amuzant: prin 1968, Ghizela a plecat ca membră a delegației PCR la congresul comuniștilor francezi. Fiul ei, Ghiță, născut în 1950 și numit astfel probabil în onoarea "tovarășului Gheorghiu", i-a cerut să-i aducă un disc cu Georges Brassens. Cum marea activistă nu vorbea franceza, a intrat într-un magazin, a văzut multe discuri ale celebrului poet-cântăreț, a ales unul cu un titlu mai lung, "Chansons pas pour toutes les oreilles". Discul a circulat printre prieteni și colegi care fredonau, grație tovarășei Ghizela, "Je suis le pornographe du phonographe", "Chez l'épiciér, pas d'argent pas d'épice", "Ah, ah, ah, putain de toi/Ah, ah, ah pauvre de moi/Ah, c'est pas poli /Ah, une fesse qui dit/Merde à l'autre"...

Într-un anumit sens, cariera Ghizelei Vass îmi amintește de cazuri similare din alte state sovietizate. În cartea Teresei Toranska *Oni* (tradusă în engleză de Agnieszka Kolakowska, fiica marelui filosof Leszek Kolakowski, sub titlul *Them: Stalin's Polish Puppets* și apărută la Harper & Row în 1987), o colecție într-adevăr demistificatoare de interviuri cu figuri proeminente ale stalinismului polonez, se vorbește adeseori despre Julia Brystiger (1902-1973), o comunistă îndârjită care a fost, între 1944 și 1956, șefa sinistrului departament din poliția secretă (*Sluzba Bezpieczenstwa*) care se ocupa de

chestiunile culturale și în particular de infiltrarea organizațiilor de tineret și a Bisericii Catolice. La fel, Janina Broniewska (1904-1981) avea ca misiune, în cadrul Uniunii Scriitorilor, să supravegheze loialitatea politică a membrilor acelei organizații. Între interviurile din volum îl menționez pe acela cu Julia Minc, văduva dictatorului economic stalinist din perioada lui Boleslaw Bierut, Hilary Minc. Văduva comunistului ceh Jan Sverma a fost una dintre activiste devotate până când i-a venit rândul să fie ea însăși arestată în perioada înscenărilor legate de procesul Slansky.

Văduva lui Julius Fucik, autorul *Reportajului cu ștreangul de gât*, a fost una din cele mai răsunătoare voci acuzatoare în anii '50. Secretara lui Dolores Ibarruri, Irene Falcon, a fost măritată cu Bedrich Geminder, condamnat la moarte și spânzurat în urma procesului Slansky. Josefa Slanska, Elena Pătrășcanu, Elisabeta Luca, Julia Rajk, Victoria Sârbu, soția lui Ștefan Foriș, au suferit prigoana acelor ani sinistri. Nu discut opțiunile lor, mă interesează aici soarta lor. Soția lui Alexandru Iacob (Jakab), condamnat în procesul Luca, a înnebunit. Ghizela Vass a traversat acele timpuri îngrozitoare în liniște, cu limuzina de partid la scară, impasibilă, imperturbabilă, fără să sufere, mereu în ascensiune, participând cu zel la consolidarea sistemului terorii. Nu era vorba în cazul ei de idealism, de romantism revoluționar, ci de o capacitate unică de adaptare, de o disponibilitate nelimitată de a servi conducerea partidului, pe Gheorghiu-Dej, fără urmă de scrupule. Se știa, acolo sus, că pe Ghizela se poate conta întotdeauna. Când adjunctul ei, Gheorghe Vezendean, a fost exclus din partid în urma "Plenarei vigilenței" din iunie 1958, parte a marii răfuielei a lui Dej cu ilegalistii recalctranți, Ghizela Vass n-a mișcat un deget.

Dimpotrivă, asemeni lui Leonte Răutu în raport cu fostul său locotenent, Mihail Roller, l-a înfierat drept "fracționist". Așa se supraviețuia în Olimpul comunist, prin abjurarea și trădarea prietenilor.

Ghizela Vass era prototipul "tovarășei de încredere", asemeni unor Elvira Gaisinschi (anchetatoare la Comisia Controlului de Partid), Ida Felix (directoarea cadrelor din MAE sub Ana Pauker, Bughici, Peoteasa și Bunaciu), Maria Rab (cumnata lui Leonte Răutu, a fost un timp, sub numele de Maria Barbu, șefa Secției Internaționale a CC al PMR), Clara Cușnir-Mihailovici (membră de partid de la Congresul din 1921, activa în emigrația moscovită, directoarea Muzeului de Istorie al PMR, autoare de compilații penibile și falsificatoare notorie a documentelor despre mișcarea comunistă), Ivanca Rudenco (sora lui Petre Gheorghe, ilegalist de origine bulgară, executat de Gestapo, activistă la CC al PMR), Lenuța Tudorache (parașutată din URSS, membră supleantă a CC la Conferința Națională, căsătorită cu colonelul Serghei Sevchenko, fost voluntar în Spania, șefă de secție, apoi plasată în varii poziții ministeriale), Tatiana Bulan (parașutată și ea din URSS, fosta nevastă a lui Răutu și Foriș, căsătorită cu matrozul Iakov Bulan, catapultat Rector al Academiei Militare, director "științific" la Școala Superoară de Partid "Ștefan Gheorghiu", un timp adjuncta ministrului învățământului), Charlotte (Șari) Gruia (fostă luptătoare în Rezistența Franceză, văduva lui Francisc Wolf-Boczor, cunoscut și ca Boczov, executat de Gestapo în cadrul grupului Manouchian, FTP-MOI, specializată în interogarea foștilor voluntari din Spania și a maquis-arzilor) ori Ronea Gheorghiu (căsătorită cu Petre Gheorghe, cumnata deci a Ivancăi Rudenco, vicepreședinta, la un moment dat, a Comisiei

Controlului de Partid, a asistat, în "schimb de experiență", la procesul Slansky).

Fiecare dintre aceste campioane ale stalinismului dezlănțuit ar merita un portret: hiper-vigilente, suspicioase, ranchiunoase, invidioase și arogante cu subalternii, mistuite de complexe fizice și intelectuale, stalinistele din România erau în egală măsură gata să se prosterneze în relațiile cu demnitarii din conducerea supremă. În închisoare, Ghizela a participat, împreună cu celelalte amazoane bolșevice, la construcția cultului Anei Pauker. În momentul căderii acesteia, în 1952, a fost una dintre ilegalistele care au furnizat informații anchetatorilor menite să o demaște pe cea până recent celebrată drept "neînfricată luptătoare". La Conferința Națională a PCR din octombrie 1945 a fost aleasă în Comitetul Central, la fel și la congresele care au urmat.

Activistă de vârf în cadrul Comitetului Județean București, Ghizela Vass a ajuns rapid să fie un personaj-cheie în cadrul Secției Cadre a CC-ului, responsabilă cu verificările membrilor de partid, în special ale ilegalistilor și, încă și mai special, a foștilor voluntari din Spania și a luptătorilor din Rezistența Franceză. Am cunoscut oameni care mi-au povestit despre stilul viclean și inclement al întrebărilor ei. Niciun fel de înțelegere pentru climate atât de diferite de acela din România, o impermeabilitate totală la condițiile altor culturi politice, un provincialism agresiv și jignitor. Bogdan Olteanu a afirmat, la un moment dat, că bunica sa a fost apropiată de Santiago Carrillo, liderul PC din Spania, și de Enrico Berlinguer, secretarul gnereral al PC Italian. Nu mă îndoiesc ca așa prezenta ea lucrurile acasă. În fapt, cu Carrillo cred că avea multe lucruri în comun (a se citi *Autobiografia lui Federico Sanchez* de Jorge Semprun, o carte de o sinceritate dogoritoare în care vulpoiul stalinist Carrillo apare cu adevărata sa înfățișare, cruntă, cinică și crudă).

Dar nu cred că Ghizela putea avea multe lucruri în comun cu "marchizul roșu" italian, un om căruia spectacolul grotesc al dictaturii din România îi repugna și care a rupt în chip decisiv cu modelul bolșevic adulat de Ghizela Vass până la sfârșitul vieții. Erau specii diferite, aparțineau unor regnuri politice diferite. Înzestrată cu o colosală memorie, dar și cu o diabolică perfidie, Ghizela Vass îi secunda în acele interogatorii nocturne, desfășurate în sediul Comisiei Controlului de Partid de pe Aleea Alexandru, pe închizitorii șefi Iosif Ranghet și Gheorghe Pintilie, zis Pantiușa. Atunci s-a convins pe deplin Gheorghiu-Dej de loialitatea *perinde ac cada-ver* a Ghizelei și, după un scurt stagiul ca secretară a Comitetului Orășenesc București al PMR (responsabilă, evident, cu dosarele), a numit-o în fruntea Secțiilor Cadre din Exterior și Relații Externe. În acea perioadă, Elena Ceaușescu și Martha Cziko-Drăghici erau instructoare în subordinea Ghizelei Vass, care a știut să le trateze cu deplină deferență. Acest lucru nu a fost uitat de Lenuța Ceaușescu în anii când a ajuns să dețină, împreună cu soțul ei, puterea absolută în România.

Alte persoane care lucrau în subordinea ei erau Lidia Lăzărescu, Pavel Câmpeanu (viitorul sociolog neo-marxist), Constantin Lăzărescu (fără legatură cu Lidia), Rodica Coravu, Netty Adam. Incultă și fără cunoștințe de limbi străine (cu excepția rusei), Ghizela era nativ inteligentă, știa să stabilească rapid conexiuni, dar mai ales știa totul despre activiștii mișcării comuniste mondiale, despre biografiile lor, despre fracțiuni, alianțe și rivalități secrete. Coopera strâns cu Direcția Informațiilor Externe, inclusiv în chestiunile legate de subvenționarea partidelor comuniste din Occident. A fost direct implicată în toate acțiunile privitoare la co-

muniștii greci, spanioli, iugoslavi (cominformiști) aflați în România.

Nu cred că erau multe figurile importante din partid care știau atât de multe detalii secrete precum Ghizela Vass. Trăise în tenebre, prospera în atmosfera de subterană. A fost șefă de secție mulți ani, în 1975 a cedat postul fostului subaltern și protejat Ștefan Andrei, rămânând adjuncta sa. Pentru cei care nu cunosc structura puterii în regimurile de tip leninist, trebuie precizat că Secția Internațională a Comitetului Central dirija de fapt Ministerul de Externe. S-a pensionat în februarie 1982, dar a continuat să dețină demnitatea în cadrul Crucii Roșii. În cazul ei, n-a contat că fiica cea mică, Zoia, a emigrat în Occident. Ghizela se bucura de "clauza militantei celei mai favorite". Relațiile cu familia domnitoare au fost mereu cordiale. În 1971, Ceaușescu o făcuse "Eroină a Muncii Socialiste", ceea ce-i asigura numeroase privilegii, inclusiv pe linia aprovizionării speciale. Bătrâna militantă stalinistă nu avea regrete, nu știu să se fi căit vreodată, rămăsese, cum îi plăcea să se laude, fidelă "idealurilor de tinerețe".

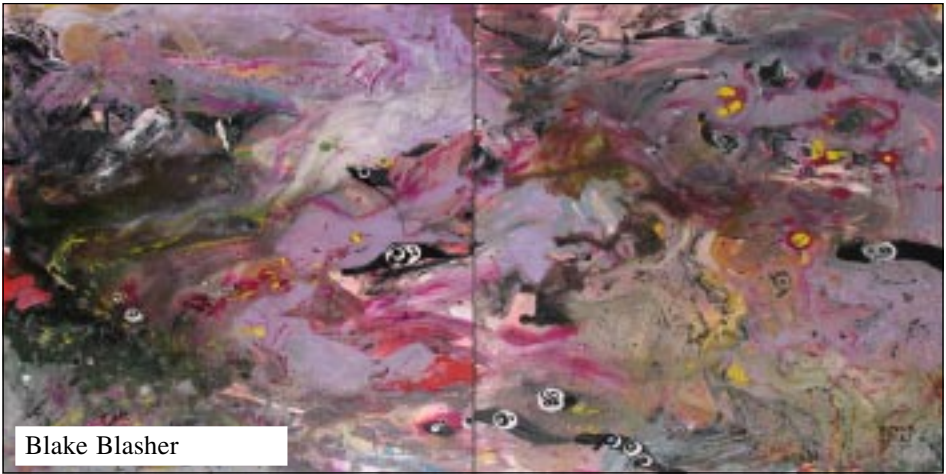
Pentru ilegalști, era o scorpie. Eternul ei zâmbet slugarnic l-a făcut pe un Gheorghe Gaston Marin să o numească "La vache (Vass) qui rit" (aluzie la faimoasa brânză franțuzească). Noii cadriști, cu doza lor pronunțată de antisemitism, nu dădeau doi bani pe trecutul ei. Unii chiar o bănuiau, absolut eronat, că ar servi în continuare planurile sovietice (legenda a renăscut în ultimii ani, ceea ce este hilar). Singurii care o respectau erau soții Ceaușescu și, poate, Ștefan Andrei. După 1990, a fost o susținătoare înfocată a FSN. Activiștii și activistele gen Ghizela Vass au reprezentat formula psiho-mentală fanatică, obtuză și intolerantă pe care regimul comunist a favorizat-o și încurajat-o. Fără entuziasmul maniacal, fără acea caracteristică pe care Hannah Arendt a numit-o, scriind despre Eichmann, arhetipalul birocrat al genocidului, *thoughtlessness*, proprie unor asemenea personaje, regimul n-ar fi putut să-și pună în practică scopurile criminale. Aplaudând, aprobând și servind fără rețineri o dictatură ineptă, absurdă și abjectă, Ghizela Vass ocupă în teratologia comunismului românesc un loc de veșnică necinste.

GHIZELA DE FIER

UN SCHIMB DE MESAJE CU TANIA PODOLEANU, NEPOATA GHIZELEI VASS

Mi-a scris, pe platforma "Contributors", Tania Podoleanu, fiica Olgăi și a lui Jack Podoleanu, nepoata Ghizelei Vass și mătușa lui Bogdan Olteanu. N-aș aminti aceste ramificații de familie, dacă nu le-ar pomeni chiar dumneaei. Am mai avut prilejul să mă ocup de relația părinți-copii în familiile implicate în angrenajele totalitarismelor, comunist și fascist. Știm cum s-a raportat Svetlana Alliluieva la crimele din perioada când tatăl său era satrapul absolut din URSS. Se cunosc destule cazuri de copii ai liderilor naziști care au scris pagini răscolitoare despre cum văd ei azi crimele comise de părinții lor. Istoricul Karol Modzelewski, fiul celui dintâi ministru de externe al Poloniei sovietizate, membru al Biroului Politic în anii '50, în perioada Bierut, a devenit unul dintre consilierii "Solidarității", o mișcare deschis anti-comunista.

Nu a fost nimic, dar absolut nimic generos și nobil în a servi acele sisteme ilegitime și criminale. Incultura Ghizelei Vass a contat întrucât între atribuțiile sale, în anii '50, era să-i judece politic pe foștii voluntari din Spania și pe foștii luptători din Rezistența franceză. Nu avea habar de condițiile din Occident, făcea conexiuni abe-

Blake Blasher

rante, vedea comploturi acolo unde nu era vorba decât de o ieșire la un bistro, la o cafeenea, de o lectură heterodoxă ori de o plimbare printr-un muzeu. Nu modesta ei formație intelectuală mă interesează, ci felul cum PCR a folosit tocmai acest deficit cultural pentru a o utiliza pe vechea militanță stalinistă în scopuri amorale. Public mai jos schimbul de mesaje cu Tania Podoleanu, precizând că nu-i pun la îndoială decența, ci doar unele din cunoștințele istorice.

TANIA PODOLEANU

Domnule Volo Tismăneanu, Mă numesc Tania Podoleanu, fiica lui Jack și Olga Podoleanu, nepoata Gizelei Vass, matusa lui Bogdan Olteanu... câte calități într-un singur om ! Am copilărit pe-aproape de dvs., același cartier, părinți prieteni, cam cu toate alinturile și beneficiile pe care le descrieți/criticați — dar vorbind de alți "moștenitori" ai generației de ilegalști; dar aveți dreptate, să vorbim de conținutul articolului, NU de cel care l-a scris.... Fata cea mare a Gizelei Vass NU a studiat medicina, băiatul dânsui – Gheorghe – NU a studiat la politehnică, Olga Podoleanu NU a fost prietenă cu Elena C., dar cu alte ilegaliste, ulterior în funcții de conducere, da; bunul simț mă împiedică să continui lista de "greșeli", inocente sau tendențioase și tot bunul simț mă obligă să recunosc și părțile adevărate ale articolului dvs. Are însă vreo importanță ce e adevărat și ce nu? Se spunea pe vremea tinereții noastre "mulți aud, puțini pricep". De fapt ce mă deranjează cel mai mult în articolul dvs. este lipsa unei elementare decențe în exprimare, doar spre deosebire de personajele mai sus "povestite", sonțeți un om cult, școlit și vorbitor de limbi străine.

la POLIROM

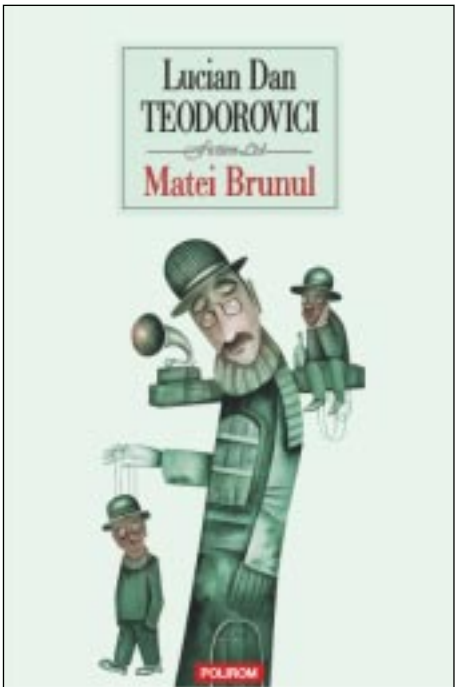

VLADIMIR TISMĂNEANU

Vă mulțumesc pentru detaliile oferite. Cel mai adecvat ar fi să spuneți concret ce au studiat Kati Vass-Olteanu și Gheorghe Vass. Vă asigur că voi corecta aceste informații. Sunt chiar dispus să public corespondența noastră ca un text separat. Cât privește legătura Olgăi Podoleanu cu Elena Ceaușescu, am văzut eu însumi părți din dosarul Elenei Ceaușescu în care mama Dvs. apărea ca referință din ilegalitate. N-am afirmat că Olga Podoleanu a rămas prietenă cu Elena Ceaușescu, ci doar că se cunoșteau foarte bine din anii clandestinității. Nu am afirmat nimic negativ despre mama Dvs. Pentru Elena Ceaușescu aceste contacte (referințe) însemnau mult în condițiile în care avea nevoie să-și confecționeze o biografie revoluționară credibilă.

Nu-mi amintesc ca părinții noștri să fi fost prieteni. Nu cred că am intrat vreodată la Dvs. în casă, nu cred că Dvs. ați fost la noi. În mod cert, nu după 1958, când eu aveam șapte ani, iar tatăl meu a intrat în colimatorul anchetelor de partid ce aveau să ducă la excluderea sa în 1960. Nu am scris acest articol (doar) de pe pozițiile unui "martor din interior" (deși există și acest element, cum a existat și în cartea regretatei istorice Annie Kriegel, intitulată *Voyage à l'interieur du Parti Communiste Français*, un model pentru mine, dar și pentru Stephane Courtois, Marc Lazar și Annette Wieworka), ci ale istoricului comunismului românesc și internațional în secolul lagărelor de concentrare, al deportărilor în masă și al persecuțiilor genocidare împotriva "dușmanilor de rasa" și de "clasă".

Continuare în pagina 31

ARHIVELE LA CONTROL RADU PAVEL GHEO

De atunci au trecut mai bine de douăzeci de ani. Totuși îmi amintesc și acum cum tremuram atunci când eram chemat în biroul ofițerului de Contrainformații, ca să mai dau o declarație, să mai răspund la o serie de întrebări (de obicei aceleași ca și data trecută, dar la care orice răspuns ușor diferit declanșa un nou val de întrebări și suspiciuni), să mai semnez o hîrtie sau, în cel mai "bun" caz, să mi se reamintească faptul că sînt un element suspect, fiindcă am făcut ceva rău, ceva ce submina orînduirea socialistă. Și să mi se fluture încă o dată prin față perspectiva trimerii la batalionul disciplinar, echivalentul închisorii în armată.

Asta se întîmpla în 1988. În 2007, în urma unei cereri obișnuite adresate Consiliului pentru Studierea Arhivelor Securității, am primit răspunsul pe care îl bănuiam: da, aveam un dosar de urmărire informativă de dinainte de 1989. Voiam să-l văd? Sigur că voiam. Așa că am mers la București, l-am văzut, l-am citit (ulterior l-am și fotocopiat) și m-am îngrozit. Am văzut cum se poate face un dosar din nimic. Am văzut ce însemna "suspect" în accepțiunea epocii. Înainte de armată corespondasem, ca orice puști, cu o fată. Numai că fata era din străinătate – adică din fosta Republică Socialistă Federativă Iugoslavia. Asta mă făcea automat suspect. Apoi, în timpul armatei, corespondam cu prietenii mei și uneori ne scriam în engleză. În *engleză!* Iarăși ceva suspect, dubios, periculos. În fine, pe vremea aceea ascultam topurile muzicale occidentale la niște posturi de radio iugoslave – ca orice adolescent normal. Dar pentru paznicii orînduirii socialiste chiar și asta era suspect. Așa se face că, probabil chinuindu-se să îmi găsească un nume pentru dosar, mi-au spus "Ascultătorul". Ascultătorul...

Sper să scriu vreodată mai pe larg despre logica fricii și a suspiciunii, care domina mințile nu foarte strălucite ale securiștilor chiar și atunci când purtau numele impunător de "ofițeri de Contrainformații". Nici nu știu de unde să încep.

Cred că începutul cel mai bun ar fi ca toate dosarele făcute de fosta Securitate să devină publice. Să fie digitalizate și să poată fi accesate direct, pe Internet. Doar așa am avea adevărata dimensiune a activității meschine și, în mare măsură, stupide a zecilor de mii de angajați care, teoretic, apărau integritatea țării, dar în realitate deveniseră echivalentul unor babe bîrfitoare, cărora li s-a dat putere. Modelul securistului mi se pare

apropiat de cel al țatei de mahala.

Orice lucru capătă o aură esoterică și e înzestrat cu putere atîta timp cît e învăluit în mister. Așa s-a întîmplat și cu Securitatea. Eu nu cred că există dosare de urmărire care să aibă importanță națională și să nu poată fi desecretizate (sau, dacă da, nu pot fi prea multe). Forța sistemului care ne-a înfricoșat decenii la rînd consta în puterea nemărginită

dată pe mîna prostului. Oare din cauza asta s-au zbatut urmașii Securității, adică deținătorii arhivelor, să păstreze taina asupra dosarelor? Sigur, intră în calcul și informațiile legate de trecutul "angajat" al unor personaje de succes din zilele noastre. Dar eu sînt convins că noi, cetățenii obișnuiți, am fi îngroziți mai ales de mediocritatea și meschinăria care domneau în serviciile de informații din România. Am vedea ce reprezenta în R.S.R. echivalentul autohton a ceea ce alții numesc "Intelligence". Și ne-am îngrozi. Dacă țara noastră ar fi fost într-adevăr amenințată de serviciile de spionaj dușmane (occidentale, capitaliste ori iredentiste), cu astfel de "intelenți" am fi fost demult o ruină.

Oficial, se spune că dosarele *se dau* atunci cînd sînt solicitate și sînt găsite în arhive. Poate că da, poate că nu... Au existat destui oameni care, atunci cînd și-au cerut dosarele, au aflat că în arhive nu există așa ceva, în ciuda faptului că în dosarele altora apar referiri la ei. Și mai am anumite nedumeriri, despre care sper să mai scriu. Obsedantă e însă mediocritatea aceea rea, meschină și nu o dată ucigașă, demonul mărunț care, sub figura securistului, ne-a alimentat spaimele în anii comunismului și care își perpetuează influența, sub o formă sau alta, chiar și în epoca actuală.

JURNAL DIN ANII CRIZEI ROBERT ȘERBAN

JOI, 1 SEPTEMBRIE 2011

Am ajuns în aeroport cu un ceas și jumătate înaintea plecării. Am făcut *check-in*-ul, am trecut prin vamă, prin raze, chiar și prin micul *duty-free*, apoi m-am așezat pe un scaun din dreptul porții 8, cum scria pe bilet, și m-am pornit pe citit presa. După vreo 10 minute, pică vestea: toate zborurile Carpatair decolează mai târziu cu o jumătate de oră. Mi-am mai cumpărat un ziar, ca să am cu ce-mi omorî timpul. Și a murit repede, căci au început să curgă anunțurile: pasagerii pentru zborul Carpatair nu-știu-cît, cu destinația Iași, sunt invitați la poarta 2 pentru îmbarcare. Apoi cei pentru Craiova, Bacău, Odessa, Liov, Chișinău. La un moment dat m-am uit razant pe deasupra ziarului și am observat că în sala de așteptare nu mai eram decât eu. Singur cuc. Și mai erau vreo 30 de minute și ar fi trebuit să-mi iau zborul. *Dacă nu sunt decât eu pasager? Ce să caute lumea, joia, la Cernăuți? Uauau, un avion doar pentru mine! Singur într-un Fokker de 100 de locuri, cu întregul echipaj la dispoziția mea? Nici șefii de stat nu merg singurei în aeronavele lor. Păi, o să cam am ce povesti, ba pot să și umflu puțin...* Deodată, vocea nazală a anunțat: pasagerii pentru zborul Carpatair cu destinația Cernăuți sunt invitați la poarta 9 pentru îmbarcare! *Pasagerii? La 9?! Păi nu la 8? Poarta 9 era deasupra. Am urcat rapid, să nu ratez zborul vieții mele. Peisajul din fața ochilor mi-a tăiat aripile: câteva duzini de oameni se înghesuiau să prindă avionul meu.*

MARȚI, 6 SEPTEMBRIE 2011

Într-o oră se ajunge la Cernăuți. Tot cam o oră îți ia să treci de polițiștii de frontieră, care parcă citesc fiecare pagină din fiecare pașaport. Apoi, după ce au aflat al cui ești, unde locuiești și pe unde ai mai călătorit, te întrebă de ce ai venit în țara lor și dacă ai un loc de... cazare. Dacă răspunzi corect, treci mai departe. Ajungi la vameși. Care te invită să-ți deschizi larg bagajul, își bagă ochiul prin rufe tale și te întreabă câți bani pozezi. Pentru un occidental s-ar putea să fie șocant să audă ce curiozități manifestă băieții cu chipie pe cap, dar pentru un român nu e decât o amintire, cam penibilă, e adevărat, din urmă cu 15-20 de ani, cînd astfel de întrebări făceau parte din chestionarul fiecărei treceri de frontieră. Și de la noi la ei, și de acolo-ncoace.

Urmele fostului URSS nu s-au șters din Cernăuți, însă cele ale fostului Imperiu Habsburgic sunt mai profunde, vizibile la tot pasul și definitorii pentru oraș. Aflu că drumurile din piatră cubică, pe care circulă autobuze și troleibuze foarte vechi (unele de mai bine de-o jumătate de secol), laolaltă cu mașini scumpe, dar și cu Pobeda, Zil, Moskvici ori Lada, sunt păstrate de pe vremea austrieilor. Sar într-un bătrîn autobuz, iar zdruncinăturile trezesc puștanul care mergea, prin anii '80, cu unele cam la fel pe străzile Severinului natal și îl fac să zâmbească nostalgic. Îmi cumpăr bilet de la taxatoare, prețul e de 1,5 grivna, moneda lor, adică vreo 20 de cenți. Ieftin, nu? De fapt totul e mult mai ieftin la Cernăuți decât în Timișoara, deși cele două orașe sunt înfrățite. Diferența e că domnul Cernăuți arată... imperial! Clădirile de secol XVIII și XIX, care configurează zona centrală și străzile

principale, au fost renovate în 2008, cînd capitala Bucovinei a împlinit 600 de ani de atestare documentară. Aflu că "înnoirea" a zeci și zeci de clădiri s-a făcut într-un singur an. Fiindcă s-a vrut musai! Și orașul Cernăuți nu are banii orașului Timișoara, fratele mai mare (în populație!) și mai bogat.

Superba clădire a teatrului a fost proiectată de către același duo de arhitecți vienezi, celebrii Fellner și Helmer, care au "desenat" – printre multe alte edificii ce au devenit de top în Europa Centrală și de Est – clădirea Palatului Culturii din Timișoara. Doar că arhitectura celor doi austrieci s-a păstrat la Cernăuți, pe cînd la Timișoara a fost updatată, "îngropînd" vechea construcție.

Una dintre destinațiile la care trebuie ajuns este fosta reședință a mitropoliților Bucovinei, care, între timp, a devenit universitate. Biserica din interior funcționează, iar începînd de vineri dimineața și până duminică seara curtea se umple de miri și nuntași, încât ai impresia că tinerii ies direct de pe băncile facultăților, se schimbă în rochii și costume, apoi, tuști!, la cununie. Nu-i de mirare că am văzut chiar la intrarea în universitate afișat cursul valutar: să știe poporul cum merge darul!

O statuie a lui Eminescu este într-o piațetă centrală, peste drum de cinematograful, pe strada care leagă fostul palat al mitropoliei ortodoxe de kilometrul 0 al orașului, a Universității. La picioarele de bronz ale poetului, un buchet de flori.

Am trecut apoi pe strada Kobylanska, corsoul Cernăuțiului. Și aici toate clădirile arătau brici. Iar strada are cam o jumătate de kilometru lungime... Am urcat pe o alee ce dă în Strada Mare, Holovna, ca să văd catedrala. Frumoasă pe interior, dar vopsită într-un roz-bombon atât de strident pe dinafară, încât mi-am mai făcut încă trei cruci la ieșire. Am mers și la "Palatul Românilor", care e situat peste drum de primărie. Aici își are sediul Societatea pentru Cultură Românească "Mihai Eminescu", iar seara, cînd am ajuns împreună cu prietenul și scriitorul Grigore Chiper, din Chișinău, chiar era mișcare: se pregătea, pentru duminică, o dublă lansare de carte: "Cînd ne vom întoarce" de Radu Mares și "Ofrande", volum îngrijit de Carmen Cornelia Balan.

Ce-am căutat în urbea întemeiată în 1408? Am participat, ca invitat, la ediția a II-a a Festivalului Internațional de Poezie "Meridian Cernowitz" (Cernowitz e transcrierea în germană), festival organizat cu scopul declarat de a (re)introduce orașul pe harta culturală europeană. Evenimentul nu s-a rezumat doar la lecturile de poezie ale scriitorilor invitați (din Elveția, Germania, Franța, Austria, Israel, Rusia, Bielorusia, Moldova, România și Ucraina), ci a implicat serioase desfășurări de... trupe, de la actori și muzicieni până la regizori de film și artiști vizuali. Vernisaje de sculptură, fotografie, pictură, concerte ale unor trupe și soliști, spectacole sincretice de teatru, proiecții de film, de videopoeme etc., au strâns – în diferite locuri din oraș – de la câteva zeci până la câteva mii de oameni. Era festival, iar asta se vedea cam peste tot, căci evenimentul era foarte bine "afișat". Lumea de acolo are apetit cultural, are curiozitate intelectuală, are chef să privească, să asculte, să simtă... Sper să nu intre și Cernăuțiul în competiția pentru Capitala Culturală Europeană, alături de Timișoara, fiindcă atunci chiar o să ne fie nasol. Frate, frate, dar cultura-i pe bani și pe proiecte trăsnet!

CREDINTA DE BUZUNAR

DANA CHETRINESCU

Nu este de mirare că sondajele americane cele mai bine văzute, pe lângă profețiile legate de președinția Statelor Unite, îl au ca subiect pe Dumnezeu. Întrebările pot varia, de la clasicul de pe acum "Credeți în Dumnezeu?", la chestiuni mai precise și mai adaptate la mentalitatea de consum, în genul, "Cât de mulțumit, pe o scară de la 1 la 10, apreciați că sunteți de activitatea lui Dumnezeu?", care reprezintă un salt înainte spre feedback în practica religioasă, înlocuind sentințe binecunoscute, ca "Nebănuite sunt căile Domnului".

Acum, când Apocalipsa este din nou anunțată cu surle și trâmbițe, Dumnezeu a redevenit subiect de prima pagină. Teoria conspirației apocaliptice are, astăzi, nenumărate variante. Una dintre ele vine chiar din America și este semnată de numitul Harold Camping, un pastor de 89 ani, care a prevestit același sfârșit și în anii 1990. Atunci, însă, se scuza el, nu citise toate documentele. Apoi, s-a ambalat rău de tot pentru data de 22 mai 2011. Când a trecut și aceasta, Camping, nezdruincinat, s-a aliat celorlalti conspiraționiști din lumea largă, care văd în 2012 un an la fel de bun pentru Apocalipsă. Calendarul mayaș, de pildă, numit și "Calendarul cel lung", definește etapele ca cicluri, iar "Marele Ciclu" ar putea să se încheie chiar la anul. Apoi, oracolele de astăzi au scos de la naftalină o armată de prezicători din vechime: Sybilla, prezicătoarea lui Apollo, după care Pământul tocmai ar traversa ultima perioadă a existenței sale; mama Shipton, o englezoaică din vremea lui Henric al VIII-lea, care a citit în stele, pe lângă moartea regelui ei, Apocalipsa, în urma căreia va pieri jumătate din populația Terrei; chiar și Albert Einstein, în timpul liber, a descoperit fenomenul inversării polilor, care, atunci când se va instala – curând – va produce catastrofe în lanț, de tipul cutremurelor, incendiilor de mare amploare, valurilor ucigăse și exploziilor ucigătoare.

Nici lumea mediatică, dimpreună cu gadget-urile ei, nu contribuie la liniștirea spiritelor apocaliptice; dimpotrivă. Canale serioase de știri, inclusiv CNN, informează cu regularitate publicul în ce privește ultimele evenimente înaintea celei de-a doua venituri a lui Isus pe Pământ. De mare ajutor le sunt acestor reporteri nenumăratele mega-producții hollywoodiene (cel puțin vreo două pe an) care proiectează sfârșitul lumii în fel și chip: asteroid, război mondial, explozie nucleară, tsunami, cutremur, întunecare, Godzilla etc. Știrile de tip *hot news* sau *happy hour* sunt punctate cu citate biblice din belșug, aseasonate cu imagini în care vedem Tour Eiffel, Big Ben, dar, mai ales, Casa Albă, făcându-se una cu pământul sub năvala unui val gigantic, sub pălăria ciuperccii atomice sau sub talpa maimuței monstruoase King Kong.

Acest gen de știri a făcut și în România carieră anul acesta, când Apocalipsa după mai sus numitul Harold Camping trebuia să lovească, în data prevăzută, la ora locală 4 dimineața. Pentru români, Judecata de Apoi este un fel de sabie a lui Damocles, activată sau evocată la anumite intervale, din rațiuni mistice, firește, dar nu mai puține sunt și justificările sociale și politice. Pe la noi, de exemplu, s-a spus – nu o dată – că apocalipsa, venind în fiecare zi peste un popor urgisit de turci, tătari, ruși, inundații și diverse formațiuni politice care mai de care mai competente și dedicate, nu mai are la ce să vină într-o zi anume, la o oră bine fixată. Că americanilor, căroră le-a mers prea bine prea mult timp, sunt mult mai

îndreptățiți să aștepte Apocalipsa, căci istoria este ciclică și, deci, după urcuș, vine și coborâș. Că tot acești americani, în lipsa unor preocupări autentice și a unor griji concrete, își inventează scenarii catastrofale, de plictiseală. Și că românii, în contrapondere, cei mai urgisiți dintre pământeni, vor râde și se vor veseli în Ziua de Apoi, pentru că doar atunci li se va face și lor dreptate. Bineînțeles, această alternativă este construită pe principiul vechilor bancuri politice, în care, pe lângă cele două superputeri în jurul căroră gravita lumea, americanii și sovieticii, se aciuiseră și românii. Teoria apocaliptică pare să funcționeze la fel: americanii versus românii, lăsând la o parte, din rațiuni care – tehnic vorbind – ne scapă: japonezii, bogați, dar nespus de chinuiți de ghinion, sau filipinezii, mult mai săraci decât românii și mult mai adesea – datorită poziției geografice, firește – inundați.

Apocalipsa la români funcționează, explicabil, ca și credința. Poporul nu răspunde unor sondaje necuviincioase de tip american, dar își declară, anacronic, încrederea în cele două instituții tradiționale, Armata și Biserica. Nu știe când va veni Apocalipsa, dar declară cu mâna pe inimă că vede în fiecare zi Fiara pe fereastră. De pildă, Apocalipsa a putut lua forma discretă a celebrelor pașapoarte biometrice. Cu această ocazie, s-a înființat CIISP, cu alte cuvinte, Coaliția Împotriva Instaurării Statului Polițienesc, o asociație care a protestat, în stradă, cu o cruce mare în față, împotriva acestei forme de satanism. La presiunea unui număr îngrijorător de mare de ciudați de acest fel, Biserica Ortodoxă Română a dedicat un întreg Sinod chestiunii numărului de chip din pașaportul cetățenilor și credincioșilor.

O altă atitudine este cea adoptată de cei care îi reprezintă pe români, în presă, politică, instituții, foruri decizionale. Dacă ar fi să răspundă unui sondaj ca cel american, oamenii publici din România s-ar împărți în câteva categorii clare ca apa de izvor. Există categoria românului, botezat ortodox, crescut cu frica lui Dumnezeu, auto-declarat ateu după câștigarea primului milion de Euro. Acesta, om politic și mare întreprinzător privat, propune, cui l-ar asculta, în prelungirea spiritului său ateu, două lucruri social și financiar importante pentru țară: să nu se mai plătească taxă de cult și să nu se mai dea salarii de la bugetul de stat prețioilor. O a doua categorie este aceea, mult mai bine reprezentată, a ateului convertit. Acesta, inițial neutru din punct de vedere religios (din convingere sau conform cerințelor din fișa postului) a renunțat să mai citească *Scînteia* la micul dejun în favoarea Bibliei, seara înainte de culcare. El este adesea văzut în prim plan, făcându-și cruce la slujbe de pomenire, sfințiri, ctitoriri, dar și la mult mai banalele nunți și botezuri. O categorie prea prezentă este aceea a credinciosului care știe ce vorbește. Acesta este doctor în teologie, deci se folosește de Dumnezeu când își ponegrește omologii și superiorii din toate breslele posibile așa cum s-ar folosi de imunitatea parlamentară. În sfârșit, cea mai populară categorie este cea a românului standard, care este ortodox și se pricepe la agricultură și la fotbal. A început prin a se pricepe la agricultură, mai precis la creșterea animalelor. A continuat prin a se specializa în sportul cu balonul, cerându-i lui Dumnezeu un singur lucru: ca, din când în când, în schimbul serviciului gratuit pe care el, românul, i-l face Lui (acela de războinic al luminii), să mai răsară soarele și în Ghencea, de la tribuna zero.

Ciprian Chirileanu

DUMNEZEU SI AMERICANII

CIPRIAN VÂLCAN

"Un sondaj realizat recent în Statele Unite ale Americii a scos la iveală faptul că americanii sînt mulțumiți de faptul cum a fost creată lumea, doar jumătate din populația Statelor Unite fiind mulțumită de activitatea lui Dumnezeu. Conform studiului, 71% dintre cei peste 900 de respondenți au precizat că sînt mulțumiți de modul în care Dumnezeu a creat lumea, iar 52% dintre participanții la sondaj au afirmat că sînt de acord cu activitatea Lui. Mai mult, persoanele au fost întrebate ce părere au despre modul în care Dumnezeu <administrează> dezaastrele naturale, 26% dintre subiecții cu vîrste cuprinse între 18 și 29 de ani au spus că nu sînt de acord cu acest lucru. Oamenii au mai fost întrebați recent și despre încrederea pe care o au în președintele Barack Obama, 48% dintre intervievați precizând că sînt de partea președintelui" (*Adevărul*, 2 august 2011).

Pastorul John Smith a întemeiat în apropierea graniței dintre Statele Unite și Mexic o sectă neobișnuită chiar și în contextul atît de excentricelor mișcări religioase americane. Biserica Regatului Absurd, așa cum a numit-o John Smith, își propune să contribuie la grăbirea venirii Antichristului prin răsturnarea convențiilor, parodierea instituțiilor celor mai respectabile și reorganizarea modului natural de a percepe lumea grație unor lecturi zilnice din acei scriitori socotiți emblematici pentru șubrezierea tuturor certitudinilor omului comun. John Smith crede că nu există șanse de mîntuire fără măcar douăzeci de pagini zilnice din Boris Vian, Jarry, Artaud, Ōrigen, Tzara, Queneau, Chesterton, Léon Bloy, Céline, Karl Kraus, Tertullian sau Augusto Monterroso. Pentru John Smith, nimic mai evident decît umbra diavolului ce se ițește în spatele fiecărui contabil, decît codița lui Michiduță ivită de sub pălăria fiecărui cardinal. Mai degrabă va fi salvat alcoolicul Charles Bukowski decît furiosul Savonarola.. mai degrabă Madonna decît Maica Tereza, mai degrabă Ted Bundy decît Sfîntul Serafim de Sarov.

Convins că i s-a permis să aibă acces la adevăratele intenții ale divinității, John Smith a început să lucreze cu mult entuziasm la consolidarea noii comunități. Biserica Regatului Absurd a atras intelectuali maoiști, atleți kenyaneni, bucătari francezi, toreadori mexicani, cîntărețe de jazz, plămăreșe, cîrnătari, adventiști, colecționari de supozitoare, nepoți ai lui Pessoa, radiologi, blănari, vînători de jaguari, muezini, dresori de cîrțițe, actrițe de filme porno. Dornic să asigure o funcționare impecabilă a sectei, John Smith a organizat cinci departamente responsabile cu cele mai importante aspecte ale vieții fidelilor : Departamentul Mîngîierilor, Departamentul Viselor și Profețiilor, Departamentul Aromelor și Duhorilor, Departamentul Dorințelor și Departamentul Lucrurilor Futile. Departamentul Mîngîierilor e condus de un eunuc din Sudan, remarcabil traducător al lui Kafka. Departamentul Viselor și Profețiilor are în frunte un insomniac italian, prieten apropiat cu Ceronetti. Departamentul Aromelor și Duhorilor este coordonat de un orb, membru al Ordinului Cavalerilor de Malta. Departamentul Dorințelor a fost încredințat unei bucătărese frigide, recompensată pentru inventarea unui tort savuros denumit de către adepții sectei "tortul mîntuirii". Departamentul Lucrurilor Futile e condus direct de John Smith, care are în subordine un leneș și un poet, ambii dormind mai tot timpul.

John Smith nu le cere adepților săi nici sărăcie, nici castitate, nici supunere, însă nu încetează să le vorbească despre obligația celor aleși de a fi creativi. Tocmai de aceea, ei se străduiesc în fiecare zi să demonstreze că i-au înțelesul mesajul, inventînd nesfîrșite lucruri bizare : papagali de oțel care comentează *Critica rațiunii pure*, borcane pentru timbre, dulceturi invizibile, prezervative cu mesagerie vocală, tacîmuri din oase de dinozauri, parașute cu gramofon, fîntări cu miros de lămîie, saltele pentru girafe, roboți de bucătărie cu discursurile lui Obama, rochii din schelete de cîine etc.

Convins că va fi ultimul profet, John Smith se pregătește să candideze la alegerile prezidențiale din 2012, propunînd trimiterea tuturor intelectualilor cu morgă în Siberia și atragerea cît mai grabnică pe teritoriul american a cel puțin cinci milioane de bețivi din Rusia. De asemenea, el cere distribuirea gratuită a *Opereelor complete* ale lui Flaubert pentru toți cetățenii americani în vîrstă de peste 16 ani, subvenționarea crescătorilor de cămile și decorarea tuturor sinucigașilor. În materie de politică externă, e preocupat în principal de două probleme : protejarea pigmeilor de atacurile populațiilor bantu și încurajarea consumului mondial de canabis.

POEME DE OCTAVIAN DOCLIN

1. FIRUL CU PLUMB

O cumpănă a vegheat și măsurat
pasul meu prin pustia cuvîntului
în pîrgă sau în plină coacere
pe vremea aceea
o clipă am crezut că voi deveni
mai puternic decît el
după furtună nisipul mult prea cald
mi-a închis ochii mi-a șters vederea
tot pentru o clipă
astfel firul cu plumb nevăzut
s-a tulburat în măsurătoarea lui
de pînă atunci.

2. RÎUL NEÎMBLÎNZIT

"Săraci cărările mele
cum crește iarba pe ele".
(versuri populare spuse de Mircea Martin
care, la rîndu-i, le-a auzit
de la unchiul său)

Ajunși amîndoi la vîrsta harului
am avut timp să privim repede în urmă
o potecă – singura – se putea greu zări
în față rîul neîmblînzit
ne pregătim să-l trecem cum doi copii
care nu știu n-au aflat ce-i primejdia
de pe malul celălalt ne face semne
pasărea de noapte
îi răspundem încrezători
făcîndu-i cu ochiul.

3. SOMNUL GOL

A fost păzit pretutindeni pe unde a mers
ajuns aici vrea să se întoarcă
pentru ultima oară în locul acela
(dintr-o dată însă i-a fost frică)
a stat – nu știe nici el cît timp –
odihnindu-se pe piatra Eben Ezer
a auzit o voce șoptindu-i:
să-l iubești pe cel ce a sosit aici întîiul
nu pentru ce ți-a dăruit ci pentru ce este
și hotărî că drumul lui a fost pînă aici

nu-i mai rămăsese decît să aștepte
a doua sosire a celui dintîi
și adormi cu fruntea pe piatră
un somn gol fără vise.

4. FIRUL DE NISIP

Un singur fir de nisip fusese salvat
din groapa cu foc ce s-a stins pentru prima
dată
el avea să-i servească întîiului născut
la măsurarea puterii firului cu plumb
pentru a doua venire
deocamdată nu hotărî nimic
singura lui grijă fu ca singurătatea în care
trăia
să nu ia chipul unei vedenii

(văzuse așa ceva pe un papirus
pe care nu l-a putut citi dar i-a ghicit profeția).

5. IZVORUL FIERBINTE

Lui Ionuț, fiul meu dintîi

După ce și-a spălat fața cu apa fierbinte a
izvorului
întîiul născut auzi undeva în adîncurile
ființei lui tot mai fragile vocea;
și în grădina singurătății sale
putu în sfîrșit citi papirusul în liniște:
văd, deci exist.

Reșița, 22 noiembrie 2010

6. ȚARA TRECUTULUI

Sărbătorile întotdeauna cum florile
își spunea
cu gîndul mai degrabă la țara trecutului
decît la cea în care trăia în prezent
și la timpul acesteia
plecase de multe ori în căutarea ei
dar nu izbutise nici măcar să adulmece
vreo cărare înspre ea
fulgerător îi trecu prin fața ochilor
harta țării trecutului
și simți pentru o clipă
frica de frică.

7. PUSTIETATEA PUSTIULUI

Își privi chipul în apă
și văzu cum pe fruntea lui limpede pînă
atunci
i-au răsărit semne ciudate
păreau o cruce tăiată în două
și parcă voiau să se unească din nou
într-una singură
dar în pustietatea Pustiului unde trăia
el dorea să găsească doar dîra de lumină
lăsată de
inelul de aur
pierdut în mersul lui de pînă aici
care să-i arate drumul de reîntoarcere
într-o altă nouă vechime.

8. UIMIREA

Într-o noapte se urcă pe acoperișul pietrei
pentru a simți mai bine ce-i în preajma lui.
I-a apărut în somn poarta cerului –
se chinui într-atît să privească prin ea
încît atunci cînd se trezi
privindu-și din nou
chipul în apă
uimit văzu cele două semne
unite deja.

9. CRUCE ARZÎND

Stătea pe acoperișul pietrei
și privea cerul înalt al nopții
rugîndu-se să i se ivească odată
cărarea spre locul
unde să înalțe cortul întîlnirii cu el
însuși cel de odinioară
o luminiță simți cum se stinge în ochi
și crucea de pe frunte
aprinzîndu-se.

10. CUMPĂNA

Durere frică iubire
singurătate rătăcire nesiguranță
nehotărîre rușine de timpul
care-l obosise de-atîta așteptare

11. PIATRA

În fiecare zi dădea ocol pietrei
privind în toate părțile
dar în zare nu văzu pe nimeni venind
a ști înseamnă oare să te temi
gîndi cu voce tare
apoi tăcu mult timp
în iubirea sa de întîi născut.

12. FRUNZA UMEDĂ

Pe piept îi răsărise brusc o frunză umedă
pe moment nu înțelese ce semn e acesta
apoi încet-încet și-a dat seama
că sosise timpul plecării al revenirii

totodată ezita să se întrebe
dacă promisiunea sa la plecare
nu a fost decît a unei iubiri deșarte
și gîndul acesta a albit piatra definitiv
(de-atunci ea nu i-a mai fost de folos).

13. CÎNTARUL CU PLUMB

Plecînd își măsură cuvintele
care i-au rămas de la venirea lui
vîrsta tăria și bogăția lor
după primii pași i-a revenit în ochiul minții
imaginea zidarului din copilărie
care tot așa măsura dacă drept era
peretele casei ridicat cărămidă lîngă cărămidă
și îndestul de adînci rădăcinile ei piatră peste
piatră
și își spuse că al doilea cerc
trebuie să fie un lanț
cu cîte verigi azi nu putea ști

(plecă să-l regăsească
pe singurul și incomparabilul lui cititor
nădăjduind să afle răspunsul
puțin mai devreme).

14. SFÂRȘIT DE POEM

...semnătura ta
sub numele poemei
o iarnă
topindu-și propria zăpadă
prematur.

15. INEL

Firul cu plumb
precum un inel pe degetul unui tînăr
măsurîndu-i vîrstele viitoare
tot astfel și poemului
cîntărindu-i cuvintele
rămase de la început

16. ABIA VĂZUT

"Întru acest semn vei învinge"
își spuse
și-l numi poemul tăcerii
(firul cu plumb se mișcă
abia văzut).

17. ȘI...

Un poem
care nu se mai vindecă

18. PAS

Clopotul timpului
sună pe acoperișul lumii
îl aud de la poalele muntelui
(mie străin și ostil)
în timp ce firul cu plumb
îndreaptă pentru ultima oară
pasul cu care pășesc
în Shambala.

POEMUL LUNII
REMEMBER IOAN CRĂCIUN
(15 NOIEMBRIE 1954-14 SEPTEMBRIE 2010)

EPILOG

mă rănesc și mă dor aceste
trei penibile dimensiuni
viclenia lor de a nu se lega altfel
decât în clișee convenționale
pupila mea dilată impertinentă
le pare acestora deloc sfioasă
pe retină nu imagini ci
absența acestora
lexicul meu invadat de formele acestei
absențe

un obscur pigmentat aleatoriu
de lunecarea zgomotoasă
și rigidă a peștilor din bronz
veniți să macine temelia acestei lumi
veniți să începe pămîntul
într-un lichid negru și vâscos
și să-l populeze cu feți din zgură
pupila mea va cerși mereu acele semne pe
dos
acele semne ale semnelor voastre
reguli sacrificate în ceremonii rușinoase
resturi aruncate peste răsăritul
fostei noastre învieri

harfa de iarba

POEME DE SIMONA-GRAZIA DIMA

VÂRSTELE PEȘTELUI DE USCAT

Întâi a fost o fastuoasă ascundere: ca-n pânda unui faimos maestru, un faun ghemuit în verniu, pregătit de salt, nițel ciudat pentru grăbiții privitori, hipnotizați, fără să știe, prin pojghița iradiantă.

Apoi, într-un alt interval, sinceritatea schingiui, fură prestigiul, onoarea și trupul, lăsă scheletul, zelos chiar și acum, dornic să înțeleagă, să progreseze. Până ce toate zorzoanele-au pălit.

Abia în al treilea ceas se născu peștele meteoric, care străbate pe burtă, singur cu sine, infinite uscături.

TRENA PE APE

Totul e să jonglăm, imperturbabili, lângă gluma feroce, de parcă n-am fi zărit turnul fulgerat: cu vâlmășag de safire, mortaturi, măruntaie și aur, cu siluete-n jilțuri și diligente-n galop, cu ocări și Legiuni de onoare, cu snoave străvechi și dovezi de hârtie.

Să zburăm senini, pe patine, peste canalul cu miros amețitor. Surâzând când roșu, când verde, să cârpim ici și colo, cu acul ori cu un icnet de fluture, imensitatea mișcătoare prin care traversăm, cu trena intactă, duhnitoare, aromatele ape.

CULOAR

Dă roate vâltorii de făpturi înlanțuite-n spațiul umbros al coacerii fără sfârșit un călător cu pană subțire la pălărie, o singură pană aprigă, iute. țănoș, se-avântă, rupe, cu forța unui proiectil brutal, pereții organici, să-i sperie pe cei dedați savorii, ființării-de-la-sine. El ar vrea să fie mereu zi, ele nu se mai satură de-ospățul, șoapta nopții. Niciunul nu cedează. Iar între ei, două armate ce par să se măsoare, o boare numai – dansul.

URMĂRIRE

Cu salturi moi, încete, animalul e pe urmele tale, fără să te vadă, pașii lui nu rămîn înscriși în pămînt, vor să rănească aerul, inima i se-aude cum bate fioros, grosolan, un zăngănit de fier și table îndoițe, roase de rugini. Tu nu uita însă: această inimă va dispărea ca fumul! Ca orice sunet, tărăboiu-i acumă doar – și fiara pare că se-apropie, înăbușindu-te în zgomot de infernuri, un chin indispensabil pentru-o înaintare cît de mică.

Nu e nevoie să-ntorci capul, Dintotdeauna, e-n spate.

PRAZNIC PE APE

Ne repezeam la mese și, sfințit, mâncam – pe ape, cînd lumânările ne-nconjurau cu freamăt, iar pânzele corabiei, pe catarge, fluturau. Efebi treceau pe punte, cu păru-n vînt, curioși: "Cât mai e pân' la capăt?" Ne proteja de razele tăioase umbra unui copac cu frunze-aromitoare, cădeau petale, așchii, amintiri, în flori profiluri suave, aproape stinse. Ne despărțeam domol de tot ce știusem. Mîncam compact, trainic, etern (spre-a prinde poate alt trup? mai pregătit? nu-nțelegeam de unde pofta asta), duși mai departe, mai departe în zumzet moale, spre chipul neclintit de piatră ce aștepta la mal, întors sub abur, ca să-l putem vedea, la debarcare, drept în față.

VÂRTEJ

Lasă-te pe unda clipei ca-n vis și ai să vezi grădinile în succesiune, de-o parte și de alta. Plutirea pe fluviul leneș te va conduce la malul cu hipopotami bătrîni, care privesc nemișcați luna cu genunchii-ndoii (se va auzi doar plescăitul cîte unui animal patriarh, răcorindu-se în adîncuri) și-n somnul lor tot mai fraged, mai treaz, vor întoarce spre tine ochii, tuneluri dezvelind verdele unei imense țări în vârtej.

GHEORGHE

Abia am răpus balaurul, că se-ntețesc vaierale, fumurile se-nalță mai groase, cerșetorii-și arată monstruoase răni, aud, din larg, inumani, pescărușii. Da, mă dorește moartea în insule, boli fără glorie se spulberă-ncet în spuzeli și păienjenisuri ce vor să mă îngroape sub lacuri, mai bate vîntul ușor, un țipăt sparge, coclit, apele. Unde-s oamenii, legile, unde-s cetățile? Mă înspăimîntă suflul olog al nopților, mereu refăcut în pripă, tînjind să se-ntrupeze într-un nou, nevrednic balaur.

PĂMÂNTUL POEZIEI

Cu sceptre în mîini (de aur? de trestie?) ajungeți la cîmpul înghețat, răscolit de cîrțițe care visează. Pămîntul taciturn, cu solzii-ntorși spre sine, nu vă-nspăimîntă oare? Nu tresăriți cînd vă-nfășoară fuioarele de abur subteran, feroce, iar din icoana unui strămoș dragoni se pregătesc să sară, să vă devore pentru ingratitudine?

Miresmele cu care v-au uns servii nu mai țin, Bentițele de aur și firele multicolore își iau zborul de pe voi, cînd stați, obosiți, pe un tumult, iar dintre ciorchinii mușuroaielor vă scrutează un sobol singuratic, curios. În arbori, ciori lipsite de umor. Nu mai apar licori în flăcări pe solul negru, dur. Se vede-un spate culcat pe-o rîină, gata să se-ntoarcă, năruitor. În grabă, de la tot ce-mbată, luați-vă adio.

HAOTIC SI INDESCIFRABIL

Cunoscute se-apleacă să ne salute, zărim rânjete, mișcări de pălării, fofilări grăbite, îngălbeniri

(potrivnici? prieteni?) dar ceea ce le vedem în creștet, în mijlocul coroanelor de aur ori de șerpi, haotic și indescifrabil, este, neîndoielnic, Poezie...

ADEVĂRAȚI, ABORIGENII

Stau singur și neapărat, pe umăr numai cu arcul timpului. Monstrul și-a croit fără nicio primejdie drum până la mine și-mi doarme alături, cu tot clanul. Acuși mă va pune să-i păzesc pruncii, să-i strâng gâteje pentru foc. Și totuși, izbutesc, un pic chircit, să-mi înființez un teritoriu, printre ghioage și căpățâni pletoase. Nu fug, nici nu m-apropii în exces. Discutăm uneori despre vreme, până ce zorii vor fi gata și-i voi vedea deodată-nlocuiți cu cei adevărați, aborigenii.

NOMINALIZARE

Romanul *Jacob se hotărăște să iubească* (Jacob beschliesst zu lieben), al scriitorului elvețian de origine română, Cătălin Dorian Florescu, apărut în luna februarie a acestui an la editura C.H. Beck, a fost nominalizat la Premiul pentru cea mai bună carte a anului în Elveția, decernat de Uniunea editorilor și a librărilor din Țara Cantoanelor. Acest premiu, în valoare de 40 000 de franci, este cel mai important care se acordă literaturii din Elveția. Celelalte patru cărți nominalizate sunt: *Grünschnabel*, de Monica Cantieni (ed. Schöffling), *Alias*, de Felix Philipp Ingold (ed. Matthes & Seitz), *Gerron*, de Charles Lewinsky (ed. Nagel & Kimche), *Seerücken*, de Peter Stamm (ed. Fischer)

Jacob se hotărăște să iubească este cel de-al cincelea roman (după *Vremea minunilor*, *Drumul scurt spre casă*, *Maseurul orb*, *Zaira*, toate apărute, în traducere la editura Polirom) al lui Cătălin Dorian Florescu, scriitor născut în Timișoara. Ca și în celelalte cărți ale sale, o bună parte a acțiunii din romanul nominalizat la prestigiosul premiu elvețian are loc în România, mai exact în satul Tomnatic din județul Timiș. Este o poveste despre dragoste și prietenie, fugă și trădare – care debutează la sfârșitul secolului 18, când o parte dintre locuitorii provinciei Lorena pornesc în căutarea unei vieți mai bune și ajung, după

un drum primejdios, în Banat. Romanul lui Florescu îl are ca personaj principal pe Jacob Obertin.

Jacob se hotărăște se iubească va apărea, anul viitor, la editura Polirom.

MĂSCĂRICIUL EMIGRANT

ILEANA PINTILIE

Nici cel mai cinic critic de artă, nici cel mai malițios coleg n-ar fi îndrăznit să propună un astfel de titlu unei expoziții personale, și totuși acest titlu îi aparține artistului însuși și apare scris pe un autoportret. Expoziția lui Ștefan Bertalan, deschisă recent la Cluj, la Galeria Quadro, reunește lucrări din perioada anilor 1985-1989, ani grei pentru artist, încărcăți de îndoieli și de nemulțuri.

În 1981 familia lui a depus o cerere de emigrare în Germania și din acel moment a fost dat afară de la Facultatea de Arhitectură din Timișoara, unde predă, și a fost eliminat sistematic din viața publică, numele lui a fost epurat din tot ce însemna expoziție, text scris sau rostit. Aceste represalii le primește ca pe o pedeapsă, menită să-l marginalizeze și să-l elimine chiar din cercul celor mai apropiați lui. Pe fundalul acestei stări obiective, Bertalan suferă un șoc și o depresie, stare care durează și după plecare definitivă din țară, în 1986 și se perpetuează până după 1990, când în sfârșit are posibilitatea de a reveni în patrie.

Suita de desene expuse în galerie exprimă această stare de disperare acută, amestecată cu furie, întoarsă spre propria lui persoană: se consideră pe sine "un măscărici", un emigrant, care și-a ratat vocația de artist, rămânând în afara societății și a lumii artistice, cu regulile ei, pe care nu le mai înțelege în noua societate.

Autoportretele domină în expoziția de la Cluj, dezvăluind decepția și furia pentru tot ce i se întâmplă, întoarse împotriva lui sub forma unei autopedeapsiri, a unei "atacări" a propriei efigii. Se știe că de regulă autoportretul este un gen artistic care presupune o mai mare autenticitate și sinceritate, reprezentând efortul artistului de a se surprinde, de obicei, în timpul creației, în fața șevaletului și cu pensula în mână. Refuzând o astfel de imagine convențională, Bertalan se reprezenta pe sine, în acea perioadă ca pe un personaj-plantă, cu corpul transformat în muguri, care se ivesc de pretutindeni, într-o creștere necontrolată, exprimând "triumful" cam haotic al naturii asupra ordinii oamenilor.

Acest personaj-hibrid, care își transgresează condiția îndreptându-se nu se știe spre ce altceva, se află mereu într-o situație critică și precară, marcată de tumultul mișcărilor disperate. Neliniștea, starea de exaltare nevrotică se traduc prin mijloacele desenului care exagerează și distorsionează formele, prin mijloacele neo-expresionismului, dar și prin suprapunerile de diverse medii grafice și picturale: desen în creion și carbune, guașă, carioca, creioane colorate, colaj, peste care sunt adăugate texte, ca într-un jurnal. Asocierea propriei figuri cu lumea vegetală, o aspirație condusă spre sublim prin *acțiunea cu floarea-soarelui*, se schimbă pe nesimțite dintr-o stare de euforie poetică într-o grimasă tragică, însoțită de o denigrare a propriei persoane, degradată din condiția sa umană. Așa cum la început, prin anii 1970, dorea să se reprezinte ca un personaj misterios care se metamorfozează în plantă, căutând sublimarea până la contopire cu spiritul ei, considerat pur, în această nouă perioadă, a anilor 1980, el caută să redea degradarea lui din condiția umană și asocierea cu o lume vegetală nestăpânită, haotică și sălbatică, care devorează fără milă orice urma a umanului.

Printre aceste autoportrete se regăsesc și alte câteva desene cu teme oarecum diferite, multe dintre acestea alcătuind o suită de viziuni, vise sau chiar coșmaruri, care-l bântuiau atunci. Desenul care reprezintă un personaj văzut din spate, cu brațele ridicate privind îngrozit la o mulțime de păsări mari sau mai mici, care roiesc în jurul său, este poate cel mai semnificativ din această categorie. Expuse ingenios, pe cabluri metalice, suspendate în sălile de expoziție, desenele sunt completate cu fotografii de dimensiuni mari, rezultat al unor acțiuni ale sale realizate în natură, multe dintre ele pe malul râului Timiș. Seria de lucrări de la sfârșitul anilor 1980, ca și fotografiile, au fost aduse din colecția artistului prin bunăvoința domnului Georg Lecca, inițiatorul mai multor proiecte referitoare la Bertalan, dintre care monografia dedicată lui rămâne ca un gest consistent de recuperare culturală.

Imagini din expoziția artistului Ștefan Bertalan

Nada Stojic

STRADA LIDIA NR. 76

ADRIANA CÂRCU

Ca de obicei, o iau pe Doja și, ca de obicei, mă aștept ca de după fiecare colț să apară un milițian și să-mi spună că nu am voie pe acolo cu bicicleta. În Piața Lahovary intru pe Salcânilor, care devine treptat un fel de maidan romantic, cu tufe încălțate de cicoare și de mușetel și cu porticuri ce se vor princiare. Trotuarul se face mai întâi o cărare pietruită și mai apoi o potecă bătătorită bine, unde lujerele mi se încurcă în spițe, iar ramurile pomilor din curți mă fac să tot aplec capul. Ies pe strada Lidia, care e, de fapt, un drumeag desfundat. Pe partea opusă, mai spre dreapta, e casa cu numărul 76.

În curte, în fața garajului, pe o măsută de camping stau expuse un braț de ceapă verde, doi dovleci, o movilă de roșii, un coș de caise și un cântar. În restul curții se întinde o mare de trandafiri de toate soiurile, pe care îi voi decima la plecare. După veselul ritual de bun venit, ce constă invariabil în hârjoneala cu Rexi (care de bucurie, din când în când, se mai scapă pe el), trec pe lângă bolta de vie, sub care masa stă dezvelită și unde, dintr-o colivie, se răstește subțire un papagal mic. Intru direct în grădina care e străbătută de la un capăt la altul de un tunel verde, în interiorul căruia se coc deja strugurii. Nu mă opresc până la câmpul de căpșuni din mijloc; vreau să văd dacă a mai rămas vreuna, pentru că iar mi-e dor de ele. Vremea recoltelor în coșuri adânci și a munților de spumă roz a trecut, lăsându-mi pielea presărată cu mici căpșuni alergice, dar vreuna-două parcă tot aş mai mânca, acum la despărțire. În curentul iscat de trecerea mea, roșiile degajă acel miros ușor înțepător, care, în toții anii ce vor urma, îmi va aminti mereu de grădina de pe Lidia, vara.

Dintr-odată, îmi aud numele. Mă uit în jur. Nu văd pe nimeni. Într-un târziu o localizez pe bunica. Coccoțată într-un pom, culege vișinele și, chiar dacă are aproape 80 de ani, cu siguranță nu va lăsa necules tocmai vârful. Bunica mea cea aprigă și nefericită, care, doar câțiva ani mai târziu, după ce va fi lovită de o motocicletă ieșită în viteză dintr-o curte, va uimi tot personalul de la Urgență cu brâul brodat care-i încinge mijlocul, brâu pe care l-a purtat mereu, ca să se păstreze subțire, în ciuda celor 14 sarcini și a muncilor care o frâneau.

În timp ce mă cățăr și eu să-mi culeg cireșul, aud niște foșnete dinspre cotet și văd cum în curtea păsărilor începe să plouă suprealist cu pui galbeni de găină. O cloșcă s-a apucat să clocească de capul ei în podul plin de paie, iar acum puii, 21 la număr, se revarsă din cuib piuind. Cireșele căldute se sparg cu un pocnet ce-mi umple gura de gustul verii. Când cobor mă întâlnesc cu bunicul, care vine încet pe cărare. Ca de obicei îl întreb, glumind: ce mai faci, nepoate? Și bunicul, privindu-mă cu ochii lui albaștri și clari, îmi răspunde, ca de obicei, cu un același, singur cuvânt: aștept. Nu va mai aștepta mult.

În curtea din față se aude zarvă. Matei, numit și Macișuca, un pici de o șchioapă, cu niște ochelari strâmbi pe nas, meniți să corecteze o privire ușor oblică, dar extrem de inteligentă – copil crescut într-o casă săracă din Pădurea Verde, de grinda căreia și-a găsit în iarnă, atârând spânzurat, tatăl – vine de la brutărie cu câte o pâine sub fiecare braț. E voios și mândru că a reușit atâta de mare ispravă și când mă vede, se repede la mine, îmi lipește un sărut pe obraz și o ia pe cărare chiuind o formulă sonoră a fericirii cunoscută doar de el: *șai-pai-rai-pai și iar pai*. O formulă care, cu timpul, va deveni și a mea. Am să-l mai întâlnesc peste vreo zece ani; un adolescent timorat, care nu-și va mai aminti de exploziile de fericire din verile petrecute pe strada Lidia.

Din bucătărie se aud zgomote de trebăluială. Mama tocmai a tăiat o găină. Prin aburul ce se ridică din vailingul cu pene opărite văd cum în grădină încep să cadă primii pomi. Este ziua în care începe evacuarea. Mai întâi grădina, apoi casa. Prin decret prezidențial în locul lor vor crește, pe parcursul anului următor, trei blocuri. Primul cade cireșul, apoi un pâlce de pruni și apoi vișinul cules de bunica. Ea stă împreună cu bunicul pe cărare și parcă plânge. Ies din casă și o iau spre fundul grădinii, unde se află un lan de maci. Ieri am făcut niște creștături în capsula lor verde, așa cum am văzut odată într-un National Geographic că se fac atunci când vrei să obții opium. Acum stau în mijlocul macilor și văd cum prin creștături se scurge o pastă maronie, cu care nu prea știu ce să fac. Bunica s-a apucat să culegă nucile verzi din nucul culcat la pământ. Zice că vrea să facă dulceață și eu mă întreb de unde o să ia atâta zahăr. Pe la ora șase populația de vreo o sută de pomi ce umbreau toată grădina e culcată la pământ, iar din bucătărie, unde cina e gata, privirea mi se mai oprește doar pe calcanul singuratic al unei case de pe strada Mureș.

Azi, când trec pe strada Mureș, prin dreptul casei albe cu etaj, știu că, demult, exact în spatele ei a existat un paradis pe care, de atunci, îl port mereu în mine.

MI-AM DESCOPERIT...

Urmare din pagina 32

C.C.: *Le flâneur?*

T.V.: Exact, *le flâneur*! Fiecare poem se va petrece în alt oraș, dar e mai ușor de zis decât de făcut. Va lua timp să găsesc forma potrivită pentru a exprima aceste experiențe (încă adaug tușele finale la manuscrisul Penelopei). În acest tip de scriitură poetul observă, comentează problemele sociale, se plimbă, privește, trage concluzii, își critică mediul. Poate ar trebui să încep la Paris. Neruda are un poem intitulat, în engleză, *Walking Around*. Observă sărăcia oamenilor într-un cartier anume din Chile și conchide că sunt gata de revoluție. Vede pe cineva întreținând focul pentru a se încălzi, dar știe că ar putea fi și un altfel de foc. Asta e ideea. Am adunat unele materiale - poemele lui Baudelaire, o introducere în opera lui, articole -, dar trebuie să mă apuc de scris.

Îl ascultam într-o zi pe poetul american James Dickey, al cărui roman, *Deliverance*, a fost ecranizat la Hollywood. Spunea într-un interviu televizat că a conceput intriga romanului la un hotel din Roma în cinci minute și i-a luat cinci ani să-l scrie. Pentru a reveni la întrebarea ta: inspirația poate fi 10%, dar transpirația reprezintă 90%. La Paris stau la hotelul *Esmeralda*, de lângă *Shakespeare and Company*. Am scris multe poezii acolo. Acum doi ani, *Shakespeare and Company* au organizat o serie de lecturi în micul parc din fața hotelului; m-am dus să-l ascult pe C.K. Williams, ale cărui poeme le admir foarte mult, întrucât spune povești. Spunea că poeziile sale trec uneori prin o sută cincizeci de variante și îl cred. Eu, unul, scriu aproximativ o sută la fiecare poem. Fac corecturi peste corecturi, cu diverse culori de cerneală, și de fiecare dată direcția poemului se schimbă. E motivul pentru care fiecare poem îmi ia atât de mult.

C.C.: Îți lasă predatul destul timp să scrii?

T.V.: Sigur că nu.

C.C.: Ce predai? Care sunt cursurile principale?

T.V.: Cele două cursuri de bază sunt *Compunere* și *Conversație* în spaniolă. Sunt cursuri de nivelul cinci și șase, destinate studenților care cunosc deja limba destul de bine. Coordonez aceste cursuri, deci trebuie să scriu programa și să-i pregătesc pe masteranzii alocați pentru predarea lor. Al treilea curs, care se desfășoară doar toamna, e pentru vorbitori nativi de spaniolă, care știu limba și pe care trebuie să îi aduc la un alt nivel. E un curs foarte dificil.

C.C.: De limbă sau de literatură?

T.V.: E un curs de *Compunere* pentru vorbitori nativi de spaniolă. Unii sunt mai avansați ca alții, unii au făcut școala integral sau parțial în America Latină. Au venit sau s-au născut în SUA, deci știu și engleza foarte bine. Nu au însă exercițiul formal al redactării unei lucrări în spaniola academică standard. Asta încerc să îi învăț.

C.C.: Predai și în engleză?

T.V.: Acum nu. Cu mulți ani în urmă, am predat la M.I.T. treisprezece veri *Compunere* pentru studenții din anul I. Îmi plăcea foarte mult; diferea de ce făceam în timpul anului. Fiind cursuri explicative de scriere, studenții citeau povestiri, eseuri. Îmi face plăcere să predau aceste texte, să discut limbajul folosit, registrul ales de autori etc.

C.C.: Ți-ar plăcea să predai un curs de literatură?

T.V.: Cu siguranță.

C.C.: Ce autori ai alege?

T.V.: Niște poeți, niște autori de proză scurtă. Câteva romane care-mi plac: *Pe drum* al lui Kerouac sau *Clopotul de sticlă* de Sylvia Plath. Cartea lui Kerouac îmi dă ocazia să vorbesc despre generația *Beat*; îi cunosc mai bine ca poeți. În studenție mi s-a cerut să citesc Dylan Thomas, unii poeți *Beat* și T.S. Eliot. Recurg la limbaje diferite: Eliot nu sună ca Dylan Thomas, Thomas nu sună ca poeții *Beat*.

Ceea ce profesorul încerca să mă învețe pe atunci erau diferitele modalități de expresie, diversele tipuri de a scrie. Am și povestiri favorite în engleză. Poate m-aș uita și la niște texte în traducere, poate o povestire de un scriitor ca Borges. Nu știu ce aș face la partea dramatică, poate *Moartea unui comis-voiajor*.

C.C.: La un moment dat ai editat și o antologie.

T.V.: Așa e. *Chicanos: Antologia histórica y literaria* (1980). Când am început să predau și să mă ocup de literatura *chicano*, auzeam mereu aceeași poveste: un grup de studenți merseseră la Departamentul de Engleză să sugereze și, în cele din urmă, să propună un curs de literatură *chicano*. Fuseseră refuzați, profesorii spunând că literatura *chicano* e în spaniolă, deci trebuie să meargă la Departamentul de Spaniolă. Dacă mergeau la Spaniolă cu aceeași propunere, li se spunea că în literatura *chicano* se folosește prea mult engleza. Mi-am dat seama că nu se ajunge nicăieri. Întrucât mă preocupa subiectul și eram la Departamentul de Spaniolă, am decis să alcătuiesc o antologie cu texte 95% în spaniolă. Am scris introducerea, explicând termenul "*chicano*", prezentând antologia, discutând natura (uneori) bilingvă a poeziei *chicano* etc.

Am obținut permisiunea de a folosi câteva articole dintr-un ziar mexican ce dedicase un număr culturii *chicano*. Tratau câteva subiecte: limba, populația *chicano* din perspectiva științelor sociale și ale educației, imaginea Mexicului în literatura *chicano*, căutarea identitară ca leitmotiv al literaturii *chicano* etc. Am adăugat puțina poezie din sud-vestul secolului XIX pe care am găsit-o. Acum știu mult mai multe despre acea perioadă, s-au scris disertații despre literatura mexican-americană de secol XIX (poeme, povestiri, romane). Am găsit și poezii de la începutul secolului XX. Cunoșteam mulți scriitori din anii '60 înainte și i-am rugat să-mi trimită câte ceva. Am inclus și povestiri și o piesă de Carlos Morton, *El Jardin*.

C.C.: Carlos a vizitat Timișoara anul trecut. S-a întâlnit cu studenții de la *Studii Americane*, iar fragmente din *El Jardin* au fost jucate la Simpozionul Studenților la Engleză. Ce citești de plăcere?

T.V.: În weekend, încerc să citesc ziarele. Odată ce începe semestrul e dificil, ești tras în toate direcțiile, ai o mulțime de îndatoriri academice. Cursurile generează o mulțime de compuneri și îmi petrec timpul notându-le și ajutându-i pe studenți cu sugestii despre cum și-ar putea îmbunătăți scrisul.

În genere, citesc lucruri care îmi folosesc. Vara, când merg în Europa, încerc să citesc lucruri pe care nu le-aș citi în mod normal. La Paris nici nu trebuie să merg la *Shakespeare and Company* după cărți; mai sunt alte patru librării englezești (trei anticariate). *The Red Wheelbarrow* e în arondismetul 4. În al șaselea, lângă stația de metrou de la Odéon, e *San Francisco Books*, iar în susul străzii, *Berkeley Books*. Mai e și *Tea & Tattered Pages*. La moartea lui John Updike m-am gândit să citesc ceva în onoarea lui; mi-am luat un exemplar uzat din *Beck is Back* și mi-a plăcut foarte mult. E extrem de amuzant! Vara trecută, la Veneția, am văzut acasă la traducătoarea mea *By-Line: Ernest Hemingway*, o versiune în volum a articolelor și corespondenței din tinerețea lui Hemingway. Nici nu știam că se găsește! Mi-am comandat-o la întoarcere.

C.C.: Îți mulțumesc că ne-ai împărtășit toate acestea. Sper să avem ocazia să te vedem și citim la un moment dat și în România. Mult succes cu Penelopa și toate celelalte proiecte.

Interviu realizat și tradus de
CRISTINA CHEVEREȘAN

1 Interviu realizat în cadrul unui grant de cercetare Fulbright Senior.

START LA ARTCICLOVA

Printr-o coincidență fericită, Asociația *ArtCiclova* a fost declarată câștigătoare a competiției de proiecte *Fondul de Urgență* (competiție inițiată și finanțată de Fundația Soros) chiar în ziua demarării proiectului socio-cultural *Ciclov la Ciclova*. Proiectul, condus de Adriana Cârcu, președinta asociației, s-a desfășurat cu participarea grupului artistic *CIRCUS 3000* din Karlsruhe, Germania. Activitățile, menite să promoveze creativitatea și să încurajeze integrarea etnică și socială, s-au adresat în primul rând, dar nu în exclusivitate, copiilor. Workshop-urile conduse de Adriana Cârcu, Manuela Beloesu și Ondine Dietz au fost organizate cu concursul școlii din localitate și s-au bucurat de o participare entuziastă atât din partea copiilor cât și a părinților care au însoțit întregul program. Beneficiind de o vreme excelentă, activitățile, desfășurate zilnic pe fundalul dealurilor ciclovane, au fost încorporate într-un spectacol ambiental prezentat în fața sediului asociației, spectacol ce a sintetizat ilustrativ evenimentele unei săptămâni efervescente.

În seara spectacolului, Asociația *ArtCiclova* și-a deschis porțile pentru

vizitatori, oferind o prezentare a planurilor arhitectonice concepute de artistul Călin Beloesu, o expoziție cu imagini din *Ciclova* a fotografului Richard Wayne și două instalații semnate de Ondine Dietz și Ulrike Tillmann.

Șirul de evenimente desfășurate la *Ciclov Montană* a marcat începutul unei acțiuni culturale inițiate de Adriana Cârcu, Robert Șerban și Călin Beloesu, care-și propun să contribuie la revitalizarea spațiului social și economic în zonele defavorizate și la crearea unei rețele artistice și culturale în satele din Munții Banatului. A doua parte a acțiunii, *Teatrul la Ciclova*, se va desfășura în următoarele luni.

NOU la HUMANITAS

ARTĂ LA MUNTELE LUPULUI

ELISABETH LILI OCHSENFELD

Pe Lili Ochsenfeld am găsit-o poftindu-i pe călători să calce pragul casei ei și să descopere lumea pusă la punct prin formă și culoare de mai bine de 10 plasticieni. Artiști veniți din toate colțurile lumii să descopere și să creeze aproape de Muntele Lupului. Am pătruns prin porțile casei-atelier de la numărul 154, de pe strada principală a Gărnei. Și am descoperit o lume: în verde, alb și albastru... de Gărâna.

Andrea Niculescu Medinschi: Casa de la Gărâna e un alt acasă al tău de mai bine de 20 de ani.

Elisabeth Lili Ochsenfeld: Am cumpărat casa de la Gărâna acum două decenii. Acolo mi-am găsit în sfârșit grădina bunicilor. Grădina la care visasem până atunci. Acolo timpul trece mai încet, stelele ți se așază pe umeri, natura se trezește la viață o lună mai târziu, ca apoi să coloreze văile cu pădării puternice, galbene și demne. Pădurile se împodobesc în armonii verzi, sățioase, de parcă o mână măiastră ar trece cu pensula peste dealuri și munți. Este minunat acolo, în grădina bunicilor mei. Cea mai mare parte a anului o petrec însă în Heidelberg și Frankfurt, acolo unde îmi este familia, academia, un atelier, galeriile. Când însă mă cuprindem un dor mare, adânc, iar gândul mi se îndreaptă spre grădina mea, pictez ierburi și flori, tot felul de plante și păsări, visându-mă în mijlocul poienei mele, acolo departe în munți. Sunt cu trup și suflet ajunsă acolo.

– Ai deschis totuși porțile casei, ale universului tău.

– Casa de la Gărâna este deschisă oamenilor dragi mie încă de la începuturi. Eugen Gondi sau Horia Roman Patapievici sunt doar câțiva dintre cei care au locuit aici și care mi-au confirmat că locul acesta are o... binevenire. Programat, însă, se întâmplă doar de trei ani. Și eu.... ajunsă în spațiul acesta sunt practic de vara trecută. Atunci mi-am terminat atelierul. Am găsit locul în care pot crea privind spre un peisaj care pe mine mă... copleșește. Grădina spre care dă fereastra atelierului meu este un spațiu pe care îl pot numi, fără să greșesc, magic. Mă simt bine în foarte multe așezări din lume, dar atelierul de la Gărâna este locul meu. Mi l-am dorit atât de mult, atât de intens, atât de repetat...

– Creezi în spiritul Gărnei...

– Spiritul Gărnei a existat și sunt convinsă că el încă mai există. O stare peste care se suprapune un spirit artistic creat, extrem de benefic. Eu sunt convinsă că nu oamenii aleg Gărâna, ci Gărâna își alege oamenii. Spiritul esențial al Gărnei nu mai există de când oamenii locului au plecat de aici. Locul în sine se schimbă și îți spune o poveste: dealurile care până nu demult erau pășuni se transformă în păduri... pădurile năvălesc peste noi. Exact ceea ce se întâmplă cu dealurile simțim și vom simți mai pregnant odată cu trecerea timpului, suprapus pe structura umană a satului. Noi suntem pădurea. Noi, cei veniți. Noi năvălim...

– În vara lui 2011 s-a petrecut la Gărâna cea mai reușită întâlnire plastică organizată de tine până acum.

E.L.O.: Da, cea născută aici. Fiind artist plastic, locul acesta este de mare inspirație. A fost o promisiune pe care mi-am făcut-o mie însămi: să răsplătesc Gărâna pentru tot binele pe care mi l-a făcut. Și așa a venit gândul constituirii unui muzeu de artă contemporană cu lucrări inspirate de aceste locuri. Oamenii locului se sting. Dacă nu îi onorăm acum, dacă nu onorăm valorile locului, lumea aceasta o să dispară, iar noi o să purtăm vina. O vină esențială! Așa s-a născut simpozionul internațional petrecut în această vară la Arthouse Gărâna. Adică, în casa noastră.

– Grupul de artiști prezenți la Gărâna s-a construit în jurul unui nucleu bine pus la punct.

– Da. Camil Mihăescu, Nicolae Ungar, Renée Renard, Iosif Stroia, Ciprian Chirileanu – sunt plasticieni talentați și oameni importanți pentru mine. Am mai colaborat cu ei în diferite proiecte. Sunt cei pe care mă pot baza. La acest grup s-au adăugat invitații pe care i-am ales fie ca urmare a unei experiențe tutoriale la Boston, fie pur și simplu, căutându-i. Așa se face că vreme de o săptămână au creat în Gărâna, pe lângă plasticienii pe care i-am amintit mai înainte și: Radu Belcin, Carmen Cretzu, Bogdan Ene, Nada Stojici, Blake Brasher și Judith Uehling din SUA, Maria Cortese și Roberto Gianinetti din Italia, Veronica Elisabeth Geelen din Norvegia. Unii dintre ei - foarte subiectiv aleși. Subiectivitatea e inevitabilă. Tocmai de aceea (ne)șansa greșelii există întotdeauna. Când însă, ajuns la momentul finalității - atunci când tragi linia, există un surplus de... bine, ai rezerva unei recuperări rapide.

– Poți fi acuzată de subiectivism.

– Bineînțeles. Cu siguranță. Aceasta devine inevitabilă atunci când tu, ca individ singular, te folosești de propriile intuiții, de propriul fel de a alege și de a judeca valori. Profesia de artist în sine este una subiectivă. Profesionalitatea este însă o condiție în tot ce îndrăznesc să formez. Ceea ce este foarte important pentru mine este armonia nu doar artistică, ci și umană între artiști. Plasticieni buni există nenumărați pe lumea asta, dar cei care să rezoneze într-un context dat...sunt mai greu de găsit. Acesta e un efort de căutare și judecată căruia trebuie să i te supui în momentul în care creezi o astfel de comunitate. Fie și doar pentru o săptămână. Dacă nu reușești să rezonezi, singura soluție este izolarea. Or, singur poți lucra și acasă, nu ai nevoie de o astfel de întâlnire. În primăvară am participat la o conferință internațională de artă la Boston. Acolo am înțeles care sunt cerințele în cazul unor reședințe de elită, la nivel mondial. Se cer recomandări de la oameni cu care ai lucrat, colaborat, trăit în comunități artistice. Recomandările nu sunt legate doar de calitățile profesionale, cât de cele umane. În primul rând e vorba de comunicare. Se consideră vremea petrecută împreună. Dacă nu vorbești câteva limbi străine, nu ești capabil să comunici cu oamenii de lângă tine. Nu te poți așeza în colectivul acela. Desigur, alegerile acestea pot genera și greșeli...firești și ele...

– La final, "simți" minunat proiectul acesta.

– Da... Și foarte bogat. Și cu foarte multe deschideri. Și cu o foarte bună mediatizare. A fost o mare reușită atât din întâlnirea cu artiștii, dar și din întâlnirea cu publicul și sponsorii. Ofertele sunt atât de multe și binevenite, încât aș îndrăzni să iau rolul curatoarei din simpozion, în simpozion. Mă încântă mult acest fenomen cultural. Evenimentele din anii trecuți le-am definitivat singuri. Au fost finanțate în exclusivitate de mine și de soțul meu. Nu vreau să se înțeleagă că, din punct de vedere financiar ne-am desprins total de aceste evenimente. Nici vorbă. Așa va rămâne și de acum înainte pentru că amândoi suntem implicați și sentimental în crearea acestora. Dar pentru că îmi cereai o concluzie... Dacă ar fi să pun în balanță bunele și relele acestei veri... as înclina spre bine. Deci... 89,99%.

– Doar 89,99%?

– Calitatea lucrărilor și diversitatea lor îmi dau curajul că ideea mea de a forma o

colecție nouă este într-adevăr una bună. Văd că pot. Faptul că oamenii vin din colțuri diferite ale țării și ale lumii nu poate decât să-mi ofere curaj și mirajul DA-ului. Doar 89,99% pentru că simt că am și greșit. Selecția de care vă vorbeam mai devreme. Să nu mă înțelegeți greșit. Nu mă refer la calitatea artistică a celor prezenți în proiect, ci la neîmpliniri ale obligațiilor și deficiențe în comunicare.

– Când vine vorba despre reacții e... unanimitate!

– Da. A fost un soi de reacție unanimă tradusă prin "Such a wonderful experience!" Toți artiștii, indiferent din ce de colț al țării sau de lume au venit, s-au simțit privilegiați ca fiind parte a proiectului. Cred că fericire e cuvântul cel mai bun. Și nu e un cuvânt mare. Toți am trăit o stare de bine în propriul fel. Fericirea s-a transpus în energia emanată în lucrări, în bucuria întâlnirilor din fiecare seară, în armonia în care am creat împreună.

– Cum a fost experiența pentru tine, ca plastician?

– Un lucru minunat. Îmi pare totuși rău că nu am avut timpul pe care mi l-aș fi dorit să pictez. Timpul pentru mine. Dar acesta este riscul pe care mi l-am asumat atunci când am decis să organizez acest eveniment. Dincolo de aceasta, reacțiile de care am avut parte, oamenii pe care nu îi cunoșteam și care doresc de acum să lucreze cu mine.... Ei bine... nimic nu poate fi mai împlinitor, decât să simți că există încredere, dorință de alăturare, apartenență..

– După artă plastică, literatură!

– Da. Va urma teatru (în colaborare cu Auăleu - Teatru de garaj și curte) și o întâlnire muzicală. Muzică clasică. Un sfârșit de săptămână, nu mai mult. Mic și special. Simpozionul de literatură "Transsfere" (10-17 septembrie) este pentru mine alt prilej de fericire. Am chemat în Arthouse Gărâna 12 oameni

de litere. Nu trebuie să scrie despre locurile acestea, ci doar să le simtă... și să genereze vers, vorba legată de sine. Să își găsească inspirația aici. Nora Iuga, Cristina Chirvasie, Grațiana Lăzărescu, Anca Mizumschi, Anda Pittiș, Andra Rotaru, Smaranda Vultur, Răzvan Georgescu, Viorel Marineasa, Virgil Untilă, Valeriu Mircea Popa și Gerhard Chwoika. Ei sunt... oamenii mei. Este o săptămână bună și pentru mine, ca plastician. Am în lucru printre picturile mele dornice de multa lumină și prospețime, desene la trei cărți. Una, pe care o voi finaliza cu Nora Iuga: dânsa cu poezii erotice, eu cu desene la subiect. Mai apoi, o alta cu eseurile lui Virgil Untilă, pe care le voi însoți cu o serie de alte desene și, o carte - a locului - creată împreună cu prietenul meu, Carol Varga. O carte despre un paradis pe care fiecare îl poate găsi, descoperi, vedea, înțelege, atinge... Dacă doriți, va voi descrie cândva detalii microscopate ale florilegiului purtat mereu cu mine....

Interviu realizat de
ANDREEA NICULESCU
MEDINSCHI

EXPOZITIA INTERNAZIONALA DE ARTA VIZUALA

VA INVITAM SAMBATA - 23 IULIE 2011 - ORELE 11-17
GARANA - WOLFSBERG NR.154, JUD. CARAS-SEVERIN

RADU BELCIN, ROMANIA
BLAKE BRASHER, SUA
MARIA CORTESE, ITALIA
CIPRIAN CHIRILEANU, ROMANIA
DEE C'RELL, ANGLIA
CARMEN CRETZU, ROMANIA
ILEANA ENE GRUSCA, ROMANIA
BOGDAN ENE, ROMANIA
VERONICA ELISABETH GELEN, NORVEGIA
ROBERTO GIANINETTI, ITALIA
ANDREEA MEDINSCHI-NICULESCU, ROMANIA
ELISABETH LILI OCHSENFELD, GERMANIA
CAMIL MIHAIESCU, ROMANIA
RENEE RENARD, ROMANIA
NADA STOJICI, ROMANIA
IOSIF STROIA, ROMANIA
JUDITH UEHLING, SUA
NICOLAE UNGAR, ROMANIA

SPONSOR: DANA STOWAN

SPONSOR: STEFAN DOBROHOI - CALOR GRUP RESITA
SPONSOR & CURATOR: ELISABETH LILI OCHSENFELD

OAMENI SECOND HAND

ADINA BAYA

Aerul ingenuu al personajului jucat de Carey Mulligan în *O lecție de viață* (*An Education*) îți lasă un gust distinct, ademenitor, persistent după vizionarea filmului. De fapt, este amintirea cea mai pregnantă lăsată în urmă de această poveste centrată pe inițierea tempestuoasă în viața adultă a unei liceene londoneze în anii '60, despre care scriam acum câteva săptămâni. Imaginea ei îți lenevește destul timp în minte după ce genericul final a anunțat "The End". Alura de fată-pe-cale-să-devină-femeie, istețimea reînnoitoare, surâsul copilăresc atașat unui trup ce tocmai își descoperă puterea de seducție, replicile care cad ca boabele de piper într-un pahar cu ciocolată caldă – toate te fac să vrei să o revezi pe ecran. Iar asta curând. Poate din acest motiv prezența actriței în *Să nu mă părăsești* (*Never Let Me Go*) – ecranizarea romanului omonim al lui Kazuo Ishiguro – te face să aștepti cu interes, ba poate chiar să plăci filmul încă înainte de a-l vedea.

Cu atât mai mult cu cât observi că pe afiș, alături de numele lui Mulligan, apare unul asortat la capitolul carismă: Keira Knightley. Adică posesoarea unei trene generoase de aventuri cinematografice, pe care stau la vedere drame sentimentale jucate în crinoline, à la *Mândrie și prejudecată* (*Pride & Prejudice* – în regia lui Joe Wright), sau roluri greoaie, riscante, precum cel al polului feminin dintr-un triunghi amoros bizar în care sunt prezenți Sigmund Freud și Carl Jung (vezi recentul *A Dangerous Method*, de David Cronenberg), dar și prostioare ludice de tip *Pirații din Caraibe*.

Așadar, domnișoara Knightley acompaniază (și concurează – pe ecran și în afara lui – cu) personajul lui Mulligan în mod binevenit. Iar pentru a lustrui mai abitir farmecul amândurora, distribuția ni-l servește și pe Andrew Garfield (îl țineți minte pe post de co-fondator al Facebook-ului în *Rețeaua de socializare* (*The Social Network*?), pendulând periculos între afecțiunea uneia și a celeilalte.

Tehnica narativă dominantă în *Să nu mă părăsești* se descoperă fățiș, din primele secunde: rememorarea. Nimic nou în asta, poate vă gândiți. Din spatele unei ferestre deschise spre o sală de operație, Kathy (Carey Mulligan) îl urmărește pe Tommy (Andrew Garfield) suferind o intervenție chirurgicală. Contextul declanșează o hemoragie de amintiri ce se lățește apoi peste tot restul filmului. Cum s-au cunoscut, unde au copilărit, care sunt firele ce le leagă irevocabil existențele. Cum s-a născut și a murit în fașă o legătură care să însemne mai mult

decât prietenie platonică. Nimic nou nici aici.

Însă abia pe măsură ce șirul de amintiri avansează începi să realizezi că substanță filmului stă în universului damnat în care se învârt fără ieșire personajele, în amplitudinea sumbră a distopiei imaginate de Ishiguro. Kathy, Tommy și Ruth trăiesc într-o lume care pare să fie ca a noastră. Dar numai pare. Ceea ce o distinge în mod definitiv este eradicarea celor mai multe boli considerate de noi incurabile. Secretul reușitei? Cultivarea de clone sau "côpii". Creșterea de oameni exclusiv pentru recoltarea organelor lor interne. Indivizi care arată și se comportă ca mine și ca tine, dar care vor sfârși devreme în viață pe o masă de operație, cedându-și un organ vital către un "original".

Așadar, nu vă lăsați înșelați de titlul cu rezonanță soporifică sau de faptul că pe afișul filmului e zugrăvit un triunghi amoros relativ banal. Pe măsură ce evoluează pelicula, povestea de dragoste din *Nu mă părăsi* e abandonată la un nivel aparent, devine o simplă ramificație secundară a scenariului. Esența rămâne distilată în metafora răvășitoare pe care o trasează Ishiguro – aceea a dezumanizării. Schițată în microlumea unde anumiți oameni sunt condamnați la statutul de "second hand". Indivizi folosiți ca depozite de organe anatomice. Posesori de suflete jetabile, ce servesc pe post de anexe inutile la niște trupuri taxate ca bunuri de consum. Filmul trasează cu dureroasă acuratețe universul în care sunt blocate toate personajele ce fac parte "Programul național de donatori", adică din pepiniera de organe anatomice în care ajung să funcționeze pe parcursul scurtei lor vieți. Firescul cu care e privită tratarea acestor oameni ca simple depozite cu "piese de schimb" șochează și intrigă. Dar, dacă ne uităm cu atenție, se oglindește pretutindeni și în propria noastră lume. Chiar dacă nu la fel de concis și bine punctat ca romanul lui Kazuo Ishiguro, filmul *Nu mă părăsi* rămâne o ficțiune distopică profund impresionantă, care lasă în urmă multe întrebări și te face să analizezi cu grijă sporită noțiunea de umanitate.

BUCURIA LA SOLDURI

CRISTINA CHEVEREȘAN

Celor pentru care numele lui Kazuo Ishiguro se confundă cu *Rămășițele zilei*, perspectiva unui roman etichetat drept SF și dedicat unui subiect fierbinte al anilor 2000 (clonarea umană) li s-ar putea părea deconcertantă. Britanicul de origine japoneză tratează însă subiectul cu delicatețea tipică unui adevărat artist al lumilor trecătoare, investigând umanitatea unei situații profund inumane și plasând științificul în umbra unei fantezii întunecate. Pretextul meditației îl constituie un experiment bizar: la o școală cu internat din East Sussex, un grup de elevi pare a parcurge etapele firești ale maturizării, cu jocurile și rivalitățile, dilemele, intrigile și ambițiile copilăriei. Totuși, nimic nu e normal în acest colț uitat de Anglie. Gardieni, reguli, secrete: misterul se leagă și dezleagă din șapte înăbușite, priviri oblice, aluzii și fraze rostite pe jumătate.

Care e, deci, adevărata poveste rememorată, la treizeci și unu de ani, de fosta elevă, actuală "îngrijitoare", Kathy H.? Nimic mai simplu sau mai complicat: inexistență pentru lumea reală, micuții de la Hailsham sunt copii fidele ale unor originale umane, menite să servească unor scopuri "nobile" până la epuizarea resurselor fizice (și psihice). Prinși într-un program de dimensiuni sugerate dar greu de estimat, reprezintă produsul însuflit al unor teste de laborator. Izbucnirea unei profesoare ce nu mai suportă obscuritatea procedurilor pune punctul pe *î*: "Viețile voastre au fost planificate de alții. Veți deveni adulți și la un moment dat, poate chiar înainte de patruzeci de ani, veți începe să vă donați organele vitale. Asta e motivul pentru care ați fost creați [...] Ați fost aduși pe lume cu un scop precis, iar viitorul vostru, al tuturor, a fost deja hotărât. Așa că vă rog mult să nu vă mai faceți visuri".

Previzibil, poate, cartea se concentrează tocmai pe speranțele deșarte ale triumfului de prietenii/ amantii din centrul ei: Ruth, Tommy și Kathy, tineri fără trecut sau (nume de) familie, par predestinați să adeverească zvonurile care circulă la Hailsham: cei ce demonstrează că se iubesc cu adevărat ar putea obține o amănare a finalului programat. În jurul acestei premise, clonele își construiesc propriul turn de fildeș, imaginându-și modele și existențe posibile. Astfel, nu fac decât să se învârtă în cercul vicios al voințelor străine - cum vor realiza, dezamăgiți, în cele din urmă: "Cel mai important a fost că am demonstrat lumii întregi că dacă elevii sunt crescuți într-un cadru uman și cultivat, pot să ajungă la fel de sensibili și de inteligenți ca orice ființă umană obișnuită. Înainte de asta toate clonele – sau *elevii*, cum preferam cu toții să vă numim – existau exclusiv în scopuri pur medicale".

Detașarea și cinismul, blocarea oricărui tip de sentiment în fața rațiunii utilitare contrabalansează implicarea, naivitatea, lipsa de realism a victimelor unui sistem ermetic închis. Între zidurile invizibile, dar implacabile ale unui univers carceral, prizonierii se agață de dorința de păcăli destinul, de a-și imita prototipurile și a-și crea (măcar) iluzia voinței, controlului, liberului arbitru. Trecuți de pe băncile unei școli aparte la viața din Căsuțele ce le permit o doză crescută de independență, dar nicio reală

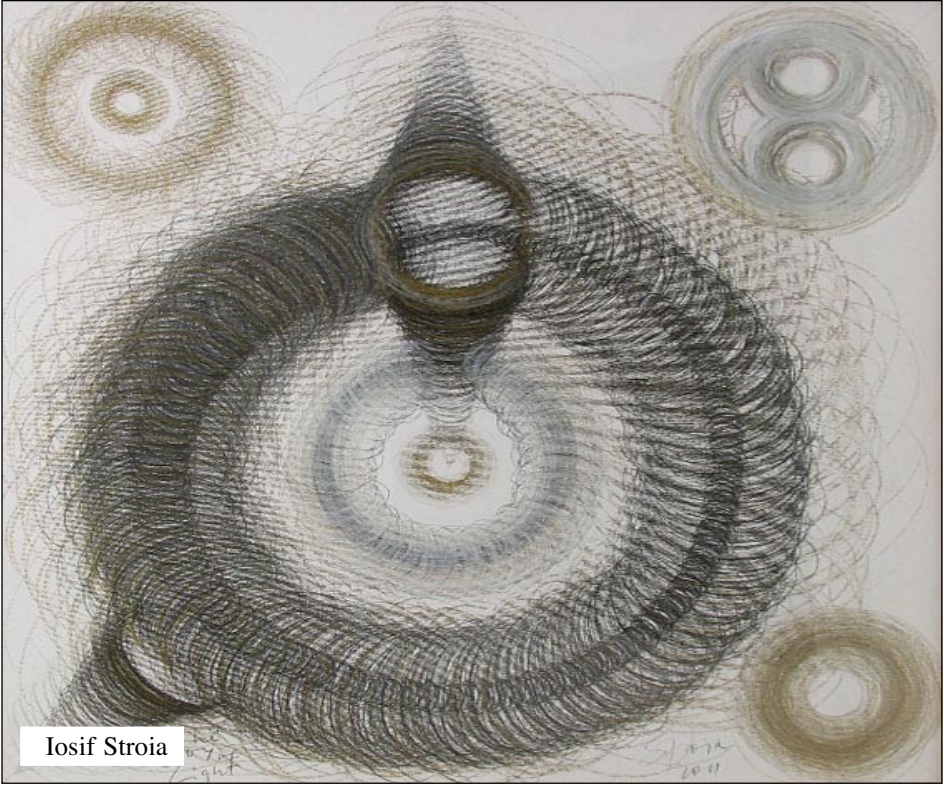

deviere de la traseu, Kathy, Tommy și Ruth persistă în încercarea de a duce existențe "normale". Râd, plâng, cresc, se iubesc, se descoperă. Inevitabil, însă, ating faza finală, a "sfârșirii". Deși Kathy supraviețuiește, temporar, celorlalți pentru a spune povestea, Ishiguro nu își lasă cititorul să se amăgească.

Autorul dezvăluie pe rând piesele unui uriaș joc de puzzle; adevărul se descoperă treptat. Confuzia e atent menținută, însă, conectând observatorul extern la tensiunea protagoniștilor. Sub aparențele strict controlate clocotesc revolte, interpelări, disperări și tristeți insuportabile, descrise cu maximă acuratețe de Tommy, odată ce deznodământul devine incontestabil: "Îmi tot vine în minte o imagine cu un râu cu ape repezi. În apă sunt doi oameni care încearcă să se țină unul de celălalt cât de tare pot, dar până la urmă e mult, mult prea greu. Curentul e mult prea puternic. Trebuie să-și dea drumul unul altuia, să se despartă. Așa cred că e și cu noi. E mare păcat, Kath, pentru că noi doi ne-am iubit toată viața. Dar asta e. N-avem ce face. Nu putem rămâne împreună pe vecie".

Dincolo de suprafața ușor de redat și clișeizat – trunghi amoros între clone –, Ishiguro ascunde o istorie abia schițată din gesturi, schimburi de ocheade fugare și cuvinte niciodată la voia întâmplării. Privită din afară, cu ochi critic, ea seamănă înspăimântător de mult cu povestea orbirii noastre cotidiene. După cum observa Joseph O'Neill, un alt maestru al stilului, "înmăntarea ezitantă a copiilor înspre conștientizarea propriului chin e o versiune extremă, sfâșietoare, a exodului tuturor copiilor din inocența în care lumea adultă, binevoitoare dar frauduloasă, conspiră să-i țină captivi. Dacă avem noroc, creștem în siguranță și miracol, după care suntem lăsați pradă faptului grotesc al propriului sfârșit. Și apoi?"¹ Delicat și tranșant, de o nemiloasă blândețe, romanul lui Ishiguro se încheie, asemenea vieții, fără promisiunea unui "apoi".

¹ The Atlantic Monthly, 5.04.2005, http://www.powells.com/review/2005_04_05.html

Iosif Stroia

TUR DE ORIZONT

Cine vrea să știe de la una dintre "sursele" bine informate cum stă situația în Moldova de peste Prut, are la dispoziție, în revista *Contrafort* (nr.7-8/2011), articolul lui Vasile Gârneț, *"Țara" după 20 de ani*. ● Ceea ce am aflat pe diferite căi – anume că din Moldova se emigrează masiv, în valuri – confirmă și scriitorul din Chișinău în finalul acestui fragment: "Am ratat, în conjunctura creată după 1989, legitimarea deplină a identității românești – în Constituție tronează în continuare un idiom fictiv, «limba moldovenească», limba română nu are recunoașterea și circulația unei limbi de stat în Moldova independentă, minoritățile etnice refuză să o învețe și preferă rusa în comunicare, limba vechii metropole, încercând să-și conserve confortul psihologic și dominația economică. Și de ce ar respecta limba română, dacă înșiși vorbitorii săi naturali o ignoră și o batjocoresc? De la paranteza lașă și șmecheră pe care o propunea Petru Chirilovici Lucinschi pentru limba română, până la orgoliul (schizoid) de poliglot în cadrul aceleiași limbi al președintelui interimar de azi, Marian Lupu – vorbitor «științific» de română și vorbitor «politic» de moldovenească – , limba română a cunoscut o largă plajă de umilințe. Și una dintre cele mai revoltătoare este că alogenii care nu ne vorbesc limba, deși sunt cetățeni ai acestui stat, au pretenția să ne învețe adevărul despre ea. Afirmarea limbii române în Basarabia nu este doar ambiția unei elite culturale care vrea să-și impună normele în comunitatea din care a ieșit, pe care are pretenția să o ghideze, limba română este un vehicul al emancipării spirituale, al ieșirii din starea de subdezvoltare intelectuală și marca accesului nostru la lumea occidentală. Suntem europeni pentru că suntem români, pentru că limba română este una dintre cele 27 de limbi oficiale ale Uniunii Europene. Și, pentru a ne continua «sărbătorescul» bilanț, să spunem că am ratat, în aceste două decenii, întregul complex de reforme care definesc un stat de drept și o economie de piață concurențială, generatoare de prosperitate, nu de dezechilibre majore în ce privește nivelul vieții, de nesfârșite privațiuni și tragedii umane. Moldovenii nu sunt un popor deprins cu reflexia, ei nu par să aibă nici dimensiunea metafizică a existenței (în ciuda religiozității lor strident afișate) și nu au nici «spiritul protestant» al făuritorului de bunuri, care să-i ajute să se bucure

de viață acolo unde s-au născut. Moldova este, din păcate, o țară din care, după 20 de ani de independență, se fuge pe capete. Și acest fenomen al exodului plasează în ridicol discursurile naționalist-paseiste despre «baștina sacră», dar și discursurile savante despre «valori» și apartenența geopolitică a acestui ținut. Pentru că Moldova se depopulează și, în curând, dacă nu se face ceva pentru a opri acest exod, nu va mai avea cine să o legitimeze pe harta lumii și viitorul ei va fi compromis."

DESPRE CORZILE SENSIBILE, CU ALEXANDRU TOMESCU

Alexandru Tomescu este unul dintre cei mai iubiți muzicieni ai României nu doar pentru prestațiile sale excepționale ca violonist, ci și fiindcă este un om generos și altruist. Am desprins o profesiune de credință și un îndemn la solidaritate ale lui Tomescu dintr-un interviu acordat lui Răzvan Brăileanu pentru revista 22 (nr. 36/2011): "Întotdeauna am crezut că muzica îi poate schimba pe oameni, chiar și pe cei mai insensibili. Sunt convins că în fiecare dintre noi există o coardă sensibilă, pe care, dacă știi să o atingi, l-ai transformat pe acel om în ceva mai bun. Am vrut să văd cum ar acționa transpunerea în practică a acestui principiu. Au fost o mulțime de acțiuni caritabile, începând chiar cu anii '90. Țin minte că, în primăvara lui '90, mergeam în Anglia împreună cu tatăl meu și dădeam o serie de recitaluri de caritate pentru copiii bolnavi de cancer de la Spitalul Caraiman din București. Peste alți câțiva ani, am făcut o serie de concerte în Olanda pentru copiii supradotați de la Liceul «George Enescu», acțiune în urma căreia s-a renovat sala de festivități și s-au cumpărat instrumente de suflat – niște lucruri absolut singulare la timpul respectiv. În ziua de azi, slavă Domnului, după 20 de ani, sunt o mulțime de ONG-uri și de inițiative care sprijină o arie largă de oameni. (...) Nu văd finalitate mai frumoasă pentru o operă de artă decât cea de a ajuta la salvarea vieții unei alte ființe umane, la modul propriu. Vioara mi-a oferit un fel de portavoce, un glas mai puternic decât al meu, ca simplă persoană. Și de aceea au putut fi sprijinite aceste cauze, cărora le-am dedicat concerte.

ROȘIORII DE VEDE

PROOROCK PE NET TABLOURI ÎNTR-O EXPOZITIE IOAN PALICI

Erau vremuri când un disc apărut proaspăt - ori la noi, dobândit pe căi obscure – îți crea o coplesitoare emoție contemplându-i ceasuri bune grafica somptuoasă, descifrind textele ori felurile amănunte despre locul înregistrărilor, muzicienii invitați ori te miri ce alte nimicuri extrem de importante în orice discuție purtată cu avizații genului. Cam greu acum acest lucru când trebuie să te chiorăști la un dreptunghi din plastic, ilustrat de cele mai multe ori convențional, cu informațiile aproape ilizibile dacă nu posezi ochi de vultur ori o lupă la îndemână. Când cititorii revistei *Rolling Stone* au fost întrebați despre cele mai realizate coperti de albume, nu e de mirare că au ales cu precădere dintre cele lansate în perioada clasică a rockului. **Beatles**, cu al lor *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*, lansat în vara anului 1967, figurează pe întâia poziție. Coperta, extrem de colorată și înflorată, îngrămădește în jurul membrilor trupei mai bine de 70 de personalități din varii domenii, de la prietenul Bob Dylan la Sigmund Freud, laolaltă cu Stockhausen, Marx, Aleister Crowley, Poe ș.a., într-o încercare disperată și riscantă de a cuprinde laolaltă, într-un colaj, ceea ce de atunci se cheamă, "people we like". Mai interesantă e însă povestea imaginii de pe albumul **Abbey Road** și el aflat sus de tot în preferințele cunoscătorilor - ultimul înregistrat de **Beatles** și lansat în 1969 - unde cei patru traversează pe zebra strada din fața studioului, cu Lennon îmbrăcat în alb, în frunte, urmat de Ringo Starr în costum negru, McCartney desculț, în afara cadentei, cu țigara purtată în dreapta, și Harrison la urmă, în blugi. În fundal se vede spatele unui VW Beetle – emblematica mașină hippie - cu numărul de înmatriculare 28 IF. O adevărată legendă s-a născut din amănuntele depistate cu mare migală și prezentate în asemenea fel încât să devină argumente viabile pentru teoria fantezistă, totuși, a morții lui Paul McCartney. **Rolling Stones** sînt prezenți și ei în acest clasament cu scandalosul - pe atunci - album *Sticky Fingers*, creația lui Andy Warhol. De fiecare dată când Cornel Chiriac prezenta la *Europa Liberă* albumul ori vreo melodie de acolo, trăgea de fermoarul adevărat de la blugi copertei și noi, ascultătorii, ne dădeam de ceasul morții imaginându-ne asemenea minunăție de lucru. Lista mai cuprinde celebra prismă care descompune lumina a celor de la **Pink Floyd**, creată de Hipgnosis pentru a ilustra **Dark Side Of The Moon**, bebelușul gol, ademenit cu o bancnotă de 1 dolar al celor de la **Nirvana** ori banana - altă creație Warhol - de pe albumul **Velvet Underground and Nico** și încă altele asemenea, intrate de mult în iconografia esențială a unei epoci.

Aș dori acum să adaug ceva amuzant. Într-o revistă serioasă adresată colecționarilor, un domn, altminteri respectabil și rafinat în gusturi bănuî, pozează mîndru în fața cîtorva discuri agățate de ornamentele unei porți metalice. Printre aparițiile exotice mi-a atras atenția una ciudat de familiară. Realizat în maniera grafică specifică anilor 70 era acolo discul *Anotimpuri* al celor de la **Savoy**. Mi-a venit inima la loc când în interviul ce însoțește articolul, respectivul colecționar mărturisese sincer că achiziționa respectivele discuri fără să le asculte, interesat mai degrabă de aspectul și straniețatea lor.

Despre **Emmylou Harris** am auzit aici, în părțile noastre, odată cu superba performanță alături de Bob Dylan în *Desire*, poate ultimul album important înainte de miraculoasa lui revenire din anii 90. Deloc elegant, participarea ei a fost trecută însă sub tăcere. Cîntărețea era deja un nume important după ce îl însoțise pe **Gram Parson** în haoticele turnee și înregistrări care au pus temeliiile unui gen de muzică celebru astăzi, country rock. De atunci, vreme de aproape 20 de ani, a interpretat de regulă melodiile altora. Dăruită cu o voce extraordinară, un simț al frazării remarcabil și o pricepere greu de egalat pentru acompaniament, a fost alături de cele mai importante personalități ale zbuciumatelor momente din muzica rock contemporană. Mai apoi, începînd cu anii 90, plăcerea și priceperea de a compune au erupt iar albumele de maturitate poartă pecetea inconfundabilă a unui talent remarcabil, poate ultimul și cel mai important reprezentant al rockului cosmic visat odinioară de mentorul ei, Gram Parson. Legătura spirituală dintre ei a supraviețuit undeva în profunzime și recentul album *Hard Bargain* începe cu o melodie dedicată anilor de atunci. E multă tristețe în cântecul ei, dar lucrurile s-au așezat cumva și restul melodiilor curg firesc, într-un ambient eterat, șlefuit aproape de perfecțiune.

KOPI LUWAK COFFEE PETRU UMANSCHI

Dacă obișnuieți să-mi citiți rubrica sorbind o cafeluță, vă sfătuiesc să nu optați pentru cea din titlul paginii, chiar dacă vă aflați în Sumatra (Indonezia), de unde aceasta provine. Spre a vă convinge, aflați că hipertensiunea vi se poate instala doar la aflarea vestii prețului: 1.000 de dolari o sută de grame. Nu cunoaștem motivul, dar am aflat că producția sa e strict limitată la 15 kilograme pe an, aproape întreaga cantitate fiind destinată exportului. Ei, acum putem trece și la prima știre. Pe 1 septembrie 1980, Ken Hensley, membru fondator al grupului britanic Uriah Heep, părăsește trupa. Mick Box rămâne de acum încolo singurul ei component original care continuă activitatea. Poate e bine să anunțăm că urmărite rubrica THIS DAY IN ROCK...

În vîrstă de doar 19 ani, americanul Tommy Roe, născut în Atlanta, intră în clasamente cu superhitul "Sheila". Pe 2 septembrie The Rolling Stones plasează proaspătul hit "Satisfaction" în Statele Unite după ce abia fusese plasat în Anglia. Pe 3 septembrie 1970 se stinge din viață Al Wilson, component al grupului de blues Canned Heat. Donovan (British Bob Dylan) se lansează în State pe 3 septembrie 1966 cu un album, o compilație adunată din piesele anilor trecuți, din Anglia. Grupul Madness din nordul Londrei se lansează prin ABBEY ROAD, iar controversatul band Sex Pistols apare în premieră la televiziune în British TV Show *So It Goes*. În 1967 The Beatles lansează un clip memorabil cu mii de fani. E vorba de "All You Need Is Love" (1968). Acesta e urmărit grație difuzării mondiale a unui cunoscut film de Twickenham Film Studios prin televiziune.

În 1964, grupul The Animals lansează în American Singles Top megahitul "The House of the Rising Sun". Pe 5 septembrie 1946 se naște Freddie Mercury. Pe 7 septembrie 1978, în seara premierei filmului *The Buddy Holly Story*, Keith Moon, bateristul grupului britanic The Who, moare din cauza unei supradoze de heroină. În 1956, în cadrul emisiunii TV *Ed Sullivan Show*, se estimează că Elvis Presley a fost urmărit de peste 50 de milioane de americani. Peter Tosh, chitarist reggae din Jamaica, e asasinat pe 11 septembrie 1987; avea 43 de ani și conducea de la fondare grupul The Wailers.

DESPRE DOSARE INTRIGI ȘI ANCHETE

Este un mare nenoroc că părinții și rudele unora dintre noi au fost implicați în acest experiment catastrofic, chiar diabolic, numit comunism. La fel de mare ar fi nenorocul, creat chiar de noi, de a nu recunoaște aceste lucruri, de a ne obstina să credem că, pentru că iubeau muzica lui Ceaikovski și Baletul Bolșoi, pentru că citeau seara acasă romane de Cezar Petrescu, de Cronin, de Romain Rolland și de Maxim Gorki, pentru că iubeau poemele lui Esenin ori pe cele ale lui Maiakovski, nu sustineau un regim criminal și ilegal. Acum câțiva ani, Oana Niculescu-Mizil, deputată PSD, s-a simțit ofensată de ceea ce scrisesem despre bunicul său, ideologul comunist Paul Niculescu-Mizil, fost secretar al CC al PCR, fost șef al Secției de Propagandă în anii cei mai duri ai stalinismului din România, un om care a votat în decembrie 1989, deschiderea focului împotriva revoluționarilor anticomuniști. La fel, Ioana Pantilie, fata Anei Toma și a lui Pantiașu, șeful Securității în anii '50, are și ea rezerve în raport cu ceea ce scriu. Pentru ea, Pantiașu a fost un părinte minunat.

Constat acum că Dvs. socotiți că nu mă exprim decent când scriu despre una dintre supremae cadrise, o inchiizitoare sută la sută, o fanatică stalinistă de o vastă incultură și o susținătoare înfocată a lui Nicolae Ceaușescu precum Ghizela Vass. V-ați gândit vreodată ce simteau cei anchetați de Ghizela cea de Fier? V-ați gândit la Peter Donath și Veronica Rosenberg, fiica lui Adalbert Rosinger, copiii unor oameni condamnați fără a avea vreo vină, ilegaliști și ei, specialiști de înaltă clasă, în monstruoasa înscenare numită "Procesul Comerțului Exterior"? Pavel Donath și Adalbert Rosinger fuseseră și ei deponați la Vapniarka. A scos Ghizela, care locuia doar la câteva case distanță, pe strada Muzeul Zambaccian, de familia Donath, a cărei fiică, Ecaterina (Kati), era colegă de școală cu Peter, băiatul lui Pavel și Lili Donath, vreun cuvânt spre a-l apăra atunci când procurorul a cerut condamnarea sa la moarte? Ilegalistul Donath a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică sub acuzații prefabricate, inclusiv unele legate de perioada din lagăr. Avea Ghizela frământări, avea ea insomnii când știa că foștii ei tovarăși de lagăr, Donath și Rosinger, erau bestial torturați de securistul Iosif Bistran? A trimis vreun memoriu Biroului Politic, lui Gheorghiu-Dej, pentru a protesta în vreun fel? Îmi amintesc de o discuție cu Pavel Câmpeanu, care a cunoscut-o bine pe mătușa Dvs. Când i-am spus că am auzit că Ghizela Vass își scrie memoriile, fostul ei adjunct la Secția Externă, devenit sociolog critic și un rasat intelectual, s-a uitat ironic către mine și mi-a spus: "Ghizela scrie?" Nu i-am răspuns atunci, dar așa fi putut spune: "Da, scrie denunțuri".

Ce este indecent în cuvintele mele? Nu descriu ele cu precizie ceea ce a făcut Ghizela Vass la Comisia Controlului de Partid, o instituție criminală? Cunoașteți cuvintele rostite de Ghizela Vass, de Răutu, Chișinevski etc. la adresa sionismului? Ghizela Vass nu a torturat fizic, precum Mișu Dulgheru, Pantiușa, Nicolschi, Soltuțiu, Bistran ori Sepeanu. Specialitatea ei, ca și în cazul unor Rangheț, Coliu, Vincze, era tortura psihologică. Biografia ei figurează în "Raportul Final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România" printre cele ale principalilor responsabili pentru samavolniciile regimului. Nu este doar poziția mea, ci a unei întregi

comisii. Trecutul este încă ocultat, torționarii (inclusiv Bistran) își încasează încă obscenele pensii. Există prea multe răni deschise pe care doar adevărul le poate vindeca.

În ce valori credeți, doamnă Tania Podoleanu? Care sunt "părțile adevărate" ale articolului meu? Le puteți numi în chip franc, fără a recurge la etichetări? Sunteți de acord că aceste tenebroase episoade din istoria comunismului românesc, o istorie cu multe, cumplit de multe cadavre, trebuie cunoscute? Că, tot așa cum nu există culpe genetice, nu trebuie să existe nici solidarități ereditare. Că nici Dvs., nici eu, nici alți copii de ilegaliști și/sau de demnitari comuniști, nu avem vreo "săcră datorie" să tăcem despre lucrurile acelea mizerabile în care, ne place sau nu, iar mie unuia nu-mi place câtuși de puțin, părinții noștri au fost amestecați? Că orbirea și obediența lor nu trebuie să fie și ale noastre? Că există o diferență între familia noastră biologică și aceea politică și morală?

Tania Podoleanu:

Nu am mai deloc amintiri din 1958, dar un pic mai târziu da : părinții se vizitau, iar tatăl meu a devenit persona non grata tot în 1960 (poate '61?). Nu cred că profesiile copiilor Ghizelei Vass ar explica mai bine și mai clar adevărul istoric. Am recunoscut ca adevărate parte din relatările dvs., alte evenimente îmi sunt necunoscute, deci nu am dreptul să comentez. Vorbind de lipsa de decență în exprimare mă refer la două episoade din relatarea dvs: comentariul lui Gaston Marin își poate avea locul în vulgară emisiune a lui Măruță probabil, cu titlul de "Bârfe și silicoane din lumea tovarășilor", nu într-un articol istoric; povestea discului Georges Brassens o știu altfel, din familie, dar **INSISTENȚA** asupra inculturii personajului mi se pare grosolană; ca noi toți, am cunoscut oameni inculți, simpli, datorită unui start point nenorocos, dar cu bun simț și suflet mare și în aceeași măsură alții extra-școliți, dar gunoaie umane. Câtă vreme n-a încercat să obțină titlul de doctor honoris causa sau să obțină un post de pedagog – nu văd relevanța, dar este adevărat că nu vorbea franceza (?); mai rămânea să descrieți nasul cel mare și semit al tovarăsei. Decența este parte din valorile pe care mi le-ați pus la îndoială. DA, domnule Tismăneanu, istoria trebuie cunoscută.

Sugestii bibliografice:

CNSAS, *Dicționarul Membrilor CC al PCR, 1945-1989*, București, Ed. Enciclopedică, 2004 (Coordonator Florica Dobre), p. 608.

Jorge Semprun, *Communism in Spain during the Franco Era: The Autobiography of Federico Sanchez*, translated by Helen R. Lane, Brighton, Sussex and New York: Harvester Press and Karz, 1980.

Teresa Toranska, *Them. Stalin's Polish Puppets*, translated from the Polish by Agnieszka Kolakowska, New York, Harper and Row, 1987.

Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate: O istorie politică a comunismului românesc*, Iași, Polirom, 2005 (traducere din limba engleză de Cristina Petrescu și Dragoș Petrescu a originalului apărut la University of California Press în 2003, cu o postfață de Mircea Mihaies).

Vladimir Tismăneanu, *Arheologia terorii*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, Curtea Veche, 2008 (cu o postfață de Cristian Vasile).

DESPRE GLORIE (III)

Am negociat mereu între o viață dusă în fața mașinii de scris sau cu o carte în mână și cea de histrion adulat de toți pentru spectacolul continuu pe care-l dă trăindu-și existența dincolo de orice convenție. N-am vrut mai mult, iar înțelepciunea de acum, care-mi confirmă corectitudinea drumului ales, nu face decât să mă îndepărteze și mai mult de cel ce ar fi trebuit să fiu odinioară. Am greșit calea, deși chiar și pe aceasta aleasă era să-mi pierd viața de câteva ori. Am ajuns la vârsta la care înțelepciunea nu te mai deranjează cu toate interdicțiile ei. Am căutat febril prin biografiile marilor scriitori elemente care să se asemeie cu cele din viața mea. Niciunul nu a avut o viață de spectacol reușit, atâta doar că, dincolo de toate tarele modestiei și timidității pe care le-au avut mulți, au avut acea credință mesianică în locul lor pe pământ.

Am avut-o și eu doar în clipa în care am scris, am inventat lumi, am pus pe hârtie oameni vii, duhuri, când mi-am scris romanele, dar nu și aceste nefericite de gânduri-jurnal, menite să-mi explice mie de ce am ales o cale și nu alta, ce anume mi-a inhibat curajul de a mă lua în serios, deși fiecare carte mi-am scris-o cu sentimentul că ar putea fi ultima din viața mea. Și explicații se pot găsi, de la indiferența față de munca mea a celor din imediata apropiere, care așteptau, ca și acum doar beneficiile strădaniilor mele, fără să le cunoască, la răceala cu care m-au înconjurat criticii la început, la lipsa unui mentor real, care să mă susțină continuu, căruia să mă confesez, cu care să discut ce aveam pe suflet sau în minte, pentru că și cei mai puternici dintre artiști au nevoie de cineva care să-i înțeleagă.

VISĂTORUL ȘI LUMEA

Urmare din pagina 12

În Viena se știa și de baba chioară din creierii munților, cum o cheamă, câți feciori are și cum îi cheamă pe fiecare din ei. Îți spun asta numai matala: uite că acum a venit românii și au stricat rânduielile [...] Dumnezeu îți poate da o țară nouă și mare, faină... Dar dacă n-ar fi străinii care să aibă grijă de toate [...] ce-ar fi ? La ce se pricep românii noștri ? Nu te supăra, se pricep să fure și să mintă." Remediul acestor stări de lucruri pare să fie "Garda". Dar în acest colț pierdut de lume, "mișcarea" n-are priză. "Nici unul din noi – comentează mai târziu același șef de gară – nu era legionar. În tot satul, la noi, nu exista nici un legionar de sămânță." Dar se auzise de ei, se lățiseră zvonurile ca focarele de tifos de după război și de aceea, "Fiind izolați, la marginea lumii, n-am realizat că asta-i băgase pe mulți în speriet. Și nici cât de sălbatică și fără milă e reprimarea." Cât despre Gavril M., cu toată afecțiunea

pe care i-o poartă călugărașului Iliuță, nu putea adera "pentru că rămăsese țăran cu toată școlirea lui și cu toate cărțile citite, era îndărătnic și se lăsa foarte greu convins de ceva nou, aproape nerușinat de nou. Pentru că una e să te înflăcărezi, să te minunezi, să cazi pe gânduri și să vizezi, și alta e să pui mâna pe pistol ca să omori un om și să înfunzi apoi pușcăriile." Singura realitate care l-a convins insidios pe acest visător activ aflat față cu lumea a fost buna-credință și ingenuitatea Katriei. Roman de dragoste s-ar zice, dar dragostea a fost aneantizată prin intruziunea politicului și a eternei prostii omenеști. În egală măsură, deci, un subtil roman politic, într-o montare monumentală, în care Radu Mareș reușește să cuprindă, fără mânie și părtinire, una din cele mai delicate perioade ale Bucovinei interbelice.

Radu Mareş, *Când ne vom întoarce*.
Roman. Cluj-Napoca. Ed. Limes, 2010.

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artiștilor plastici participanți la ArtHouse Gărâna

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi
Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.
www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

**REDAȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95**

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢOIAZĂ

ISSN 0030 560 X

**ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ,
POZITIA 19364 DIN CĂTĂLOG**

MI-AM DESCOPERIT PROPRIA CULTURA (II)

Tino Villanueva, poet american de origine mexicană, profesor la Boston University, a publicat cinci volume de poezie și este laureat al American Book Award 1994 pentru Scene from the Movie GIANT. L-am întâlnit în toamna anului 2010, imediat după lansarea impresionantă Antologiei Norton a Literaturii Latino. Autorul se prezintă în detaliu în interviu pe care i l-am luat la Boston (Massachusetts), în ianuarie 2011.¹

Cristina Chevereșan: Ești descris drept unul dintre principalii poeți *chicano* ai momentului.

Tino Villanueva: Când a apărut *The Norton Anthology of Latino Literature*, venise un prieten în vizită. L-am invitat să bem ceva și a început să-mi citească din introducerea la opera mea; tocmai promisem cartea și n-o parcursesem, așa că a fost amuzant să aflu despre mine ascultându-l. Am descoperit că sunt poetul cel mai "deschis spre exterior". Presupun că sunt cel care călătorește cel mai mult și am fost tradus destul de des.

Ĉ.C.: Ce te atrage la Paris? E o poveste anume sau s-a întâmplat pur și simplu să te îndrăgostești de el la un moment dat?

T.V.: Parisul e Paris. Merg și la New York; nu poți să nu mergi la New York sau la vreun altul dintre orașele foarte importante. Își au evoluția, arta, istoriile literare proprii. La început, am romantizat Parisul. Nu mai fusesem înainte și, după 1972, nici nu m-am întors o vreme. Lucram la doctorat, așa că m-am dus la Madrid și Barcelona și l-am terminat, în cele din urmă, în 1980. Atunci am decis că vreau să revin și să stau la Paris. Eram chiar la ultimul capitol al tezei. Am lucrat foarte puțin la el, dar am ținut un jurnal cotidian. Încercam să învăț franceza pe cont propriu, cu dicționarul și varii cărți. Voiam să fac trecerea de la poezie la proză și m-am gândit că nu pot sări direct la povestire sau roman. M-am apucat deci de jurnal, pentru a mă obișnui să scriu proză. Era interesant; scriam în fiecare zi despre altceva. Când am mers la o expoziție Picasso, însemnarea zilei a devenit o cronică a tablourilor; altă dată am vizitat un ziar spaniol, *El Ruedo Ibérico*, tipărit la Paris și introdus pe ascuns în Spania. Uneori mă plimbam pur și simplu și descriam peisajul urban. Îmi amintesc foarte clar că, odată, am cumpărat de la un chioșc *El Pais*, un excelent ziar madrilen pe care voiam să-l citesc în Tuileries. Burnița. În timp ce traversam Sena, a început să plouă mai tare și m-am hotărât să mă întorc la hotel. Pe drum, am început să mă simt "neîmplinit". Urma să citesc știrile în spaniolă, dar cum rămânea cu cele în engleză? M-am oprit la alt chioșc și am cumpărat *Time*. Odată ajuns în cameră, m-am concentrat pe motivele sentimentului încercat. În însemnările zilei am conchis că ambele părți ale sinelui trebuiau hrănite, finute la curent cu noutățile din ambele lumi (spaniolă și engleză). Pe atunci serviciile de xerox apăreau ca ciupercile după ploaie. Era la fel la Madrid; oamenii împărțeau fluturași pe stradă și-și făcă reclama. Îi puneam în jurnal și notam tot soiul de lucruri: drumurile la magazin, ce cumpăram, cât plăteam. Odată am cumpărat de la un buchinst o carte cu Superman în franceză, pe care seara am încercat să o traduc în engleză. Cam așa arătau însemnările mele.

La sfârșitul anilor '80, am început să merg la librăria spaniolă de pe Rue de Seine, deschisă de refugiați spanioli ce fuseseră nevoiți să părăsească țara în anii '30-'40 din cauza Războiului Civil și, ulterior, a dictaturii lui Franco. Immediat lângă fostul sediu al magazinului, alături de biserica Saint-Sulpice, e un părușet. La fiecare sfârșit de iunie are loc un "Marché de la Poésie" ce durează patru zile. Întrucât îmi vindeau cărțile, proprietarii librăriei m-au invitat într-o zi să citesc zece minute din opera mea la standul lor, căruia îi făceau reclama. Am citit apoi de mai multe ori pentru ei, dar numai în spaniolă. După una dintre lecturi a venit la mine un domn care s-a prezentat drept Alberto Pineau. Mi-a spus că e lingvist, lexicograf și face parte dintr-un comitet ce

îngrijește, odată la patru ani, apariția unui dicționar de cuvinte ce nu se regăsesc în dicționarul Academiei Regale Spaniole. Se ocupa de Statele Unite și voia să stăm de vorbă. S-a dovedit a fi un om foarte drăguț. M-a invitat acasă, mi-a povestit despre originile sale argentinene și despre felul în care imigrase la Paris. Uneori, petrec la el o săptămână-zece zile. Îl ajut, îi răspund la întrebări. Nu a fost niciodată în SUA, dar aude și vede lucruri despre America pe Internet. Îi trimit studii, articole cu conținut lingvistic: îi sunt de ajutor și apreciază acest lucru. M-am împrietenit cu el și cu doamna cu care locuia, Olga, ai cărei părinți proveneau din Spania, dar aleseseră exilul în Franța din cauza Războiului Civil. Ea s-a născut la Paris, predă spaniola la Université du Maine. La rândul ei, m-a prezentat câtorva profesori de la Sorbona, dintre care unii m-au invitat să citesc la seminariile lor de literatură. Mersul la Paris mi-a folosit, deci, și în acest sens.

Într-o zi, la târgul de poezie menționat, se aducea un omagiu poetului spaniol Juan Ramón Jiménez, câștigător al Premiului Nobel în 1956. Unul dintre administratorii de la Librairie Espagnole m-a prezentat lui Odile Boutry, care traducea volume comice din Argentina. Acum e traducătoarea mea. Toate acestea s-au întâmplat în urma frecventelor mele vizite la Paris. În 2009 am ținut chiar o prelegere academică despre *ekphrasis* la Sorbona. Ea s-a transformat într-un articol în spaniolă; tocmai a apărut. Am fost invitat în calitate de critic, nu de scriitor, pentru a-mi comenta propria cartea, *Scene from the Movie GIANT*. Același profesor mă invitase înainte la Université de Limoges, în calitate de scriitor.

Ĉ.C.: Fiindcă vorbeai despre *ekphrasis*: cealaltă pasiune a ta e pictura. Ai avut mai multe expoziții. Cum te-ai apucat?

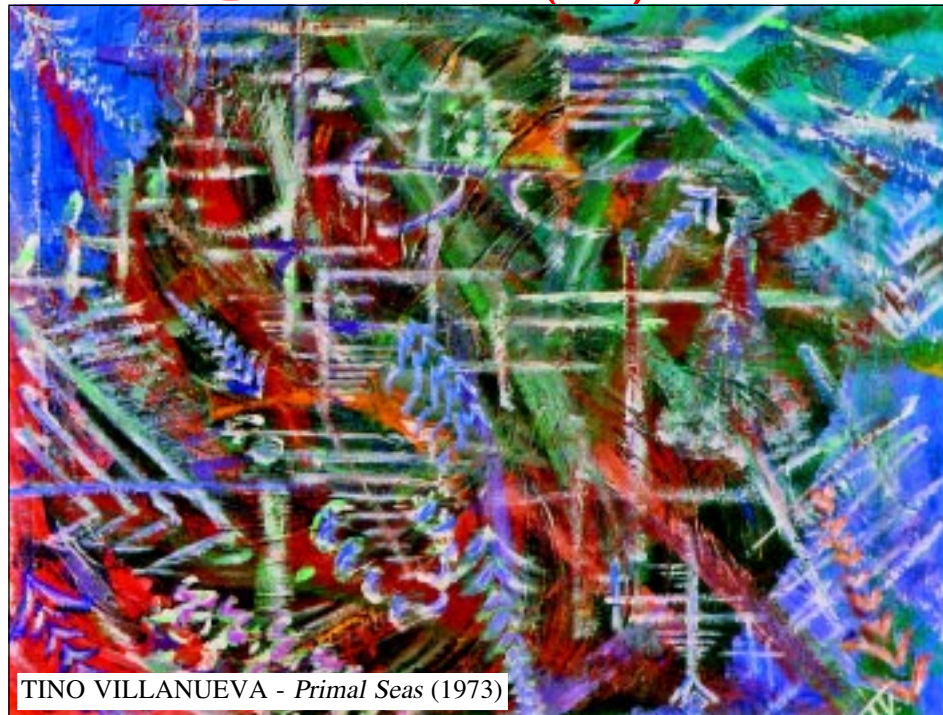
T.V.: În vara lui '73, a doua petrecută în Boston, am văzut afișe ce anunțau expoziția de acuarele a lui William Blake la Muzeul de Arte Frumoase. Mi-au stârnit curiozitatea, întrucât știam de un William Blake poet, nu pictor de acuarele. M-am dus la MFA; după prezentarea artistului de la intrarea în expoziție mi-am dat seama că era de fapt același Blake. Faptul că un scriitor putea fi și pictor m-a fascinat. Am sfârșit cumpărându-mi acuarele și hârtie, dar am descoperit curând că e un mediu dificil. Nu-mi ieșeau decât mazăgăleli. În ciuda eșecului spectaculos în ce privește acuarelele, aveam idei foarte clare de tablouri; mi-am cumpărat acrilice și uleiuri și am avut mai mult succes. O lucrare mi-a fost folosită pe coperta revistei *TriQuarterly* a Northwestern University Press. Alta a apărut în paginile *Parnassus*. Uneori prietenii îmi cer să le trimit câte un tablou pentru coperta cărții lor și o fac cu plăcere.

Ĉ.C.: Pictura funcționează ca alternativă la ce exprimi în poezie?

T.V.: Uneori văd figuri și imagini și trebuie să le schitez. În majoritatea timpului poezia e cea care iese la suprafață, dar nu întotdeauna. Un prieten care știe mai multe despre asta mi-a spus că a citit undeva că Gore Vidal ar fi spus că, atunci când o persoană are un talent artistic anume, n-ar trebui să ne surprindă să mai aibă încă unul. Nu mă gândisem la asta, dar am ajuns să o cred. Creativitatea găsește căi de se descătușa. Unele picturi mi-au fost transformate în vederi sau felicitări.

Ĉ.C.: Vezi poezia mai degrabă ca pe o artă sau ca pe o meșteșug? Se spune că implică inspirație, dar și transpirație. Tu în ce termeni gândești?

T.V.: Toate poemele mele sunt rezultatul transpirației. Aș folosi termenii lui Miguel de

TINO VILLANUEVA - *Primal Seas* (1973)

Unamuno, care, în jurul lui 1901, făcea niște note asupra romanului, spunând că împarte romancierii în două tabere: ovipari și vivipari. E valabil pentru orice scriitor. El se considera ovipar, în sensul că personajul construit nu se naște viu; necesită muncă, straturi succesive, descrierea trăsăturilor, schimbări, adăugiri. E ca și cum o găină ar cloci un ou. În filmul *Amadeus*, Salieri spune că Mozart, după ce se plimbă și compune o melodie în minte, se întoarce la birou și scrie partitura ca după dictare. Este, astfel, un creator vivipar: opera se naște vie, aproape fără să necesite corecturi. Eu lucrez cu versuri scurte, împing poemul înainte fragment după fragment, idee după idee. Evident, sunt un scriitor ovipar.

Ĉ.C.: Rescrii mult?

T.V.: Fără îndoială. Îți pot arăta manuscrise din seria Penelopei care au trecut prin multe, multe revizurii, ca orice poem. Să luăm unul: acesta, de exemplu, a început pe o pagină galbenă. Se vede că am lucrat la el la Valencia, apoi la Paris. N-aveam mașină de scris sau computer, deci revizuirile apar în cerneluri de culori diferite. Odată întors la Boston și la computer, urmează versiunea dactilografată. Am transcris-o, revăzută-o, apoi se pare că nu m-am mai atins de ea până la plecarea în Elveția, cu o bursă de creație de trei săptămâni. Sunt foarte meticolos: poemul trebuie să înainteze și să sune într-un anumit fel, deci crește așa cum se vede [*trăsoiește manuscrisul*]. E un proces organic.

Ĉ.C.: Ce așteptări ai de la un poem bun? Când simți că e gata?

T.V.: Trebuie să aibă un început puternic, care să capteze atenția; tensiune, dramă, crescendo și, desigur, un final convingător. Cu mai mulți ani în urmă am participat la un festival de poezie la Malmö, în Suedia. Lângă mine stătea un poet chilian: i-am ascultat pe alții citind. O poetă anume mi-a făcut impresia că avea finaluri foarte slabe, lucru remarcabil și de colegul din Chile. Am căzut de acord că finalul e cea mai grea parte a unui poem. Totul se complică odată ce ai un început solid și o evoluție pe măsură. Versiunea finală a poemului pe care ți l-am arătat a venit după cinci ani!

Ĉ.C.: Cum ai ajuns să te concentrezi pe Penelopa?

T.V.: E o altă poveste lungă. Am vrut să iau un celebru cântec romantic al anilor '50, intitulat *Come Softly To Me*, și să inserez acest vers în mai multe poeme. Încercam să fac ce făcuse Garcia Lorca în anii '20: luase o formă populară, *romance*, balada cântată de țigani, și o transformase în literatură, în artă de înaltă clasă, dându-i o genealogie literară. M-am gândit să fac același lucru cu o baladă de dra-

goste a Fleetwoods-ilor, din epoca rock'n'roll. Am început să mă gândesc la situații despre care puteam scrie. În primul rând, m-am gândit la *Odissea*. Odiseu își petrece zece ani în Războiul Troian și alți zece întorcându-se acasă. După tot acel timp revine, blând, la ea, soția Penelopa, care l-a așteptat douăzeci de ani.

Am început să-mi notez ideile pe bucăți de hârtie. Într-o seară mă uitam la televizor, când a început un program despre poeta rusă Anna Ahmatova, care, la un moment dat, divorțează de poetul avangardist Nikolai Gumiliov. Întrucât refuză să se conformeze liniei socialist-realiste impuse, acesta e închis, fiind prea burghez după standardele Partidului Comunist. Deși nu mai sunt căsătorii, ea îl vizitează în închisoare pentru a-i oferi sprijin moral. M-am gândit: "Iată cel de-al doilea poem! Ea vine, blând, la el..." Luni mai târziu am văzut un documentar despre Malcolm X; îi ura pe albi, pe care-i numea "diavoli cu ochi albaștri". Într-un moment foarte important al vieții, merge la Mecca și trimite o scrisoare celebră prietenilor și susținătorilor. Văzând că și albi pot fi musulmani, își îmblânzește retorica.

Documentarul se concentrează pe un episod petrecut în Harlem. Se organizează o întâlnire la Audubon Ballroom, unde Malcolm X se va adresa publicului. Trebuie să stea departe de familie douăzeci și patru de ore, pentru a-și scrie discursul. Seara următoare soția și una dintre fiice vin la întâlnire și sunt martore asasinării lui, la ieșirea pe scenă. Mi-am spus că acesta va fi al treilea poem: ca să-l sprijine în acea după-amiază, familia a venit, blând, către el. Totuși, de fiecare dată când îmi venea câte o idee referitoare la carte, se lega mereu de Odiseu și Penelopa. Prin urmare, mi-a fost ușor să renunț la cartea planuită inițial pentru una dedicată Penelopei. Toate fragmentele pe care le-ai văzut (versuri scrise pe bilețele, bucăți de hârtie etc.) sunt despre Odiseu și Penelopa: cum interacționează, la ce se gândesc, ce le spune ea servitorilor, ce îi roagă pe Atena și Poseidon. Pe scurt, așa am decis să scriu această carte: mi-am dat seama că nu trebuie să mă împotrivesc ei.

Ĉ.C.: Ce te atrage acum? Alte proiecte?

T.V.: Lucrez încă la poemele Penelopei. N-au fost publicate în volum, dar au apărut în varii reviste, colecții, ziare.

Ĉ.C.: Te mai gândești să scrii un roman?

T.V.: Nu; poate o povestire sau o serie de povestiri. Mă gândesc la noua mea carte de doi-trei ani, dar trebuie să mă mai documentez. Voi reveni la spaniolă, iar poemele vor fi scrise din punctul de vedere al unui poet rătăcitor (Baudelaire a inițiat acest tip de poezie).

Continuare în pagina 27